

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET: MERSİN İLİNDEKİ SURİYELİ KADIN
SIĞINMACILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hicran ÇOKYAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET: MERSİN İLİNDEKİ SURİYELİ KADIN
SIĞINMACILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Hicran ÇOKYAMAN

**Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ash ILGIT
Jüri Üyesi: Dr. Öğretim Üyesi Levent DUMAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2020

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Aslı ILGIT

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Levent DUMAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2020

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2020

Hicran ÇOKYAMAN

ÖZET

GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET: MERSİN İLİNDEKİ SURİYELİ KADIN SİĞİNMACILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hicran ÇOKYAMAN

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN

Temmuz 2020, 126 sayfa

Uluslararası ilişkilerde etkilediği alanlar bakımından önemi her geçen gün artan göç, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel etkileri nedeni ile incelenmeye değer bir konudur. Bu tez çalışmasında 2011 Suriye İç Savaşı neticesinde oluşan zorunlu kitlesel göç hareketliliğindeki kadınların, Türkiye'nin Mersin ilindeki deneyimleri toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden ele alınacaktır. Çalışmada, Mersin ilinde yaşamaya başlayan Suriyeli kadın sığınmacılarla derin mülakat yönetimi ile görüşmeler gerçekleştirilerek bu kadınların göç hareketinde “kadın” olarak yaşadıkları deneyimlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu deneyimlerden hareketle, farklı toplumlarda kadın ve erkeğe yüklenmiş olan toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınların göç hareketlerindeki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak Suriye’den Türkiye’ye yaşanan zorunlu göç hareketi sonucunda, toplumsal cinsiyet rollerinin toplumsal değerlerin değişmesiyle dönüşüme uğradığı tespit edilmiştir. Suriye’de var olan toplumsal cinsiyet rolleri Türkiye’de yeniden şekillenmiştir; dolayısıyla, göçün toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde şekillendirici etkisinden bahsetmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Göç, toplumsal cinsiyet, suriyeli kadın sığınmacılar, sosyal dışlanma, entegrasyon, Mersin

ABSTRACT**MIGRATION AND GENDER: A STUDY ON THE SYRIAN REFUGEE
WOMEN IN MERSİN****Hicran ÇOKYAMAN****Master Thesis, Department of International Relation****Supervisor: Dr. Marella BODUR ÜN****July 2020, 126 pages**

Migration is an issue worth examining due to its increasing economic, social, cultural and political effects in all spheres of life as well as in international relations. This study examines the experiences of Syrian refugee women - who started to live in Turkey's Mersin province due to the forced migration resulting from the 2011 Syrian civil war – through the prism of gender relations. In the study, interviews are conducted with Syrian refugee women in Mersin in order to uncover their experiences of forced migration as “women”. Based on these experiences, the study aims to explore the economic, social, cultural and political effects of gender roles imposed on women and men in both home and host countries. The study has revealed that as a result of the forced migration that occurred from Syria to Turkey, gender relations and roles adopted in the home country have been transformed. In other words, gender roles imposed and accepted in Syria have been reconstructed and renegotiated in host society, i.e. Turkey, revealing that migration shapes and affects existing gender relations and roles.

Keywords: Migration, gender, syrian female refugees, social exclusion, integration, Mersin

ÖN SÖZ

“Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Mersin İlindeki Suriyeli Kadın Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma” isimli bu tez çalışmasında 2011 Suriye İç Savaşı sonrasında Türkiye’ye göç ederek Mersin iline yerleşmiş olan Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecindeki toplumsal cinsiyet temelli deneyimlerine derin mülakat yöntemi ile ulaşılması amaçlanmıştır.

Koronavirüs hastalığı nedeni ile kişilerin birebir iletişim imkanlarının kısıtlandığı bir süreçte dahi tez yazımı gibi meşakatli bir yolda benden desteğini esirgemeyen, her koşulda yanımda olan tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Marella BODUR ÜN’e bu çalışmanın gerçekleştirilmesindeki destek ve katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Saha çalışmamda beni misafir eden ve farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan Mersin Hayata Destek Derneği çalışanlarına teşekkür ederim. Saha çalışması sürecinde beni hoşgörüyü karşılayan ve çalışmamın gerçekleşmesine katkı sağlayan tüm Suriyeli kadın sığınmacılara teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hayatımın her anında olduğu gibi tez çalışmam boyunca yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Hicran ÇOKYAMAN

Adana/2020

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	
KISALTMALAR LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
EKLER LİSTESİ	v

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Sorusu ve Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.5. Araştırmanın Yöntemi	3
1.6. Tez Planı	5

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ULUSAL VE ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARINDA KAVRAMLAR VE KURAMLAR

2.1. Göç, Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Transit Göçmen ve Kaçak Göçmen Kavramlarının Tanımlanması	7
2.2. Göç Türleri	12
2.2.1. Oluşum Nedenlerine Göre Göçler	12
2.2.2. Süresine Göre Göçler	14
2.2.3. Yöneldiği Siyasal Alana Göre Göçler	14
2.2.4. Yöntemlerine Göre Göçler	15
2.3. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı	16
2.3.1. Uluslararası Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı	17
2.3.2. Ulusal Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı	20

2.4. Göç Kuramları	24
2.5. Göç ve Toplumsal Cinsiyet	27
2.6. Entegrasyon	30

BÖLÜM III

SURİYE İÇ SAVAŞI ve YAŞANAN MÜLTECİ KRİZİNİN YEREL, BÖLGESEL, KÜRESEL ETKİLERİ

3.1. Suriye İç Savaşı	33
3.1.1. İç Savaşın Öznesi Devletler ve Örgütler	36
3.1.2. Göç Edilen Ülkeler	38
3.2. Suriye İç Savaşının Türkiye'ye Etkileri	39
3.2.1. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler	41
3.3. Türkiye'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Algı ve Tutumlar	41
3.4. Türkiye'nin Entegrasyon Politikaları	45

BÖLÜM IV

SURİYE İÇ SAVAŞI'NIN MERSİN İLİNDEKİ KADIN MAĞDURLARI İLE DERİNLEMESİNE MÜLAKAT ÇALIŞMASI

4.1. Kadınların Gözüyle Zorunlu Göç, Göç Öncesi ve Sonrası Yaşam Değerlendirmeleri	48
4.1.1. Kadınların Gözüyle Zorunlu Göç	49
4.1.2. Kadınların Göç Öncesi ve Sonrası Yaşam Değerlendirmeleri	53
4.1.2.1. Ekonomik Yaşam Değerlendirmeleri	54
4.1.2.1.1. Göç Öncesi Ekonomik Yaşam	55
4.1.2.1.2. Göç Sonrası Ekonomik Yaşam Değerlendirmeleri	56
4.1.2.2. Sosyal- Siyasi Yaşam Değerlendirmeleri	65
4.1.2.2.1. Göç Öncesi Sosyal-Siyasi Yaşam	68
4.1.2.2.2. Göç Sonrası Sosyal-Siyasi Yaşam	71
4.1.3. Kadınların Göç Öncesi ve Sonrası Özel Alan İlişkileri	79
4.1.3.1. Evlilik İlişkileri	81
4.1.3.2. Çok Çocuklu Olma ve Doğum Kontrolü	87
4.2. Saha Çalışmasından Gözlemler	90

4.2.1. Konutlar	90
4.2.2. Mahalleler	93
4.2.3. Komşuluk İlişkileri	94
4.2.4. Entegrasyon	96

BÖLÜM V
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ **100**

KAYNAKÇA	108
EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ	126

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

DEAŞ: Devlet'ül Irak ve's Şam

IMF: International Monetary Fund

İŞİD: Irak Şam İslam Devleti

IOM: International Organization for Migration

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ÖSO: Özgür Suriye Ordusu

SANA: Suriye Arap Haber Ajansı

UNHCR: United Nation High Comissioner for Refugees

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

UNWRA: United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East

YUKK: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

YPG: Yekîneyên Parastina Gel (Halk Koruma Birlikleri)

WFP: World Food Programme

TABLÖLAR LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1. Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeliler (11 Haziran 2020).....	38
---	----

EKLER LİSTESİ

Ek. 1. Derinlemesine Mülakat Görüşmesi Çerçeve Sorular	121
Ek. 2. Görüşmecilerin Profilleri	123
Ek. 3. Hayata Destek Derneği Görüşmesi	125

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Sorusu ve Konusu

Bu çalışmanın konusu toplumsal cinsiyet rollerinin, göç sürecinde, kadınlar için yarattığı sorunların neler olduğu sorusu üzerinden şekillenmiştir. Çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile kadınların hayatlarında göç sürecinde oluşan sorunlara odaklanmaktadır. Göç hareketlerinde kadınların sayısal olarak artmış olması kadınların göç hareketlerinde yaşadıkları sorunları inceleyen çalışmaların artmasına neden olmuştur. Bu çalışma da kadınların göç sürecinde yaşadıkları sorunların toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak ele alınmaması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak göç çalışmaları alanında kadınların görünürlüğünü arttıran çalışmalara katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2018 verilerine göre Mersin'in en kalabalık ilçelerinden olan Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli ilçelerindeki 21 Suriyeli kadın sığınmacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada 21 Suriyeli sığınmacı kadının göç sürecinde yaşadıkları sorunlar toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden incelenmiştir. Her toplumda, kadın ve erkeğin özel ve kamusal alandaki sosyal, siyasi ve ekonomik rolleri toplumsal cinsiyetlerine göre belirlenmiştir. Toplumların birbirinin içine geçtiği göç hareketleri ile birlikte bu toplumsal cinsiyet rolleri de iç içe geçmektedir. Toplumdan topluma değişen toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile göç sonucunda iç içe geçen toplumsal değerler toplumsal cinsiyet rolleri noktasında çarpışabilmektedir. Eski değerleri taşıyan göçmen yeni değerleri benimseme sürecinde zorluklar ile karşılaşabilmektedir. Bu durumda kadınların yaşadıkları sorunlar önem arz etmektedir. Göç sonucunda kadınlar göç ettikleri ülkede kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin değiştiğine tanık olmakta ve kendilerine yüklenen değerleri benimsemekte zorlanabilmektedirler. Böylece göçün kaynağı toplumdan göçün hedefi topluma taşınan değerlerin uyumsuzluğu kadınların uyum süreçlerini zorlaştırabilmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak yaşadıkları uyum sorunlarına ulaşmak bu bakımdan önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışma derinlemesine mülakat yöntemini izleyerek, Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecinde yaşadıkları sorunları incelemeye çalışmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma kapsamında, 2011 yılından bugüne sürmekte olan Suriye İç Savaşı sonrasında Türkiye'ye göç eden Suriyeli kadın sığınmacıların, toplumsal cinsiyet temelli yaşadıkları sorunlar Mersin ili özelinde derinlemesine mülakat çalışması yapılarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, Suriyeli kadın sığınmacıların göç öncesi ve sonrası sosyal, siyasi ve ekonomik hayat deneyimlerinden hareketle göç sonrası süreçte Türkiye'deki topluma entegrasyonlarını toplumsal cinsiyet temelinde ele almaktır. Bu bağlamda Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecinde hem Suriye'de hem de ev sahibi ülke olarak Türkiye'de karşılaştıkları sosyal, siyasi, ekonomik, psikolojik sorunlara kadın sığınmacıların deneyimleri üzerinden sorulan sorularla ulaşılmaya çalışılmıştır. Sorulan sorular ve alınan yanıtlar dışında saha araştırmasında edinilen gözlemler de bu çalışmanın kapsamı dâhilindedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Suriye'den Türkiye'ye 2011 yılından itibaren yoğun, kitlesel bir göç hareketi gerçekleşmektedir. Bu harekete katılanların yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecinde karşılaştıkları problemler her geçen gün farklılaşmaktadır. Son dönemde Suriyeli kadın sığınmacıların yaşadıkları sorunları ele alan çeşitli çalışmalar yapılmıştır (MAZLUMDER, 2014; Küçükşen, 2017; Bodur Ün & Balkan Şahin, 2019; Körükmez, Karakılıç & Danış, 2020). Bu çalışma göçün toplumsal cinsiyet temelli bir konu olduğunu savunarak ve göçün kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde yaratacağı değişimlere kadın deneyimleri üzerinden ulaşmayı amaçlayarak mevcut çalışmalara katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çalışma gerçekleştirildiği tarih itibari ile daha önce yapılan çalışmalardan farklı veriler sunmaktadır. Çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde entegrasyonun, önceki dönemlere oranla arttığı ve göçün göç edenler açısından tanımının değiştiği düşünülmektedir. Göç hareketlerinde verilerin, özellikle entegrasyon aşamasında, zaman geçtikçe farklılaştığı düşünülmektedir. Çalışma güncel olduğu için literatüre yaptığı katkı önemlidir. Çalışma kadınların göçteki görünmezliklerine karşı saha araştırması yardımı ile katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Suriyeli kadın sığınmacılarla gerçekleştirilen görüşmelerde konuşulan dil Türkçe, Kürtçe ve tercüman aracılığı ile Arapça olmuştur. Arapça gerçekleştirilen görüşmelerde

mülakat süreleri daha kısa olmuştur ve görüşmelere tercüman yorumu da karışmıştır. Öte yandan Türkçe ve Kürtçe görüşmelerde, Suriyeli kadın sığınmacılarla daha kolay iletişim kurulmuştur. Bunun yanı sıra araştırılan konunun hassasiyeti gereği kadınlar bazı sorulara cevap vermekten kaçınmışlardır. Kadınların özellikle özel alanlarına yönelik olan bazı sorulara cevap vermemeleri bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer sınırlılık ise evli ya da ailede daha "etkili" bir bireye bağlı kadınların görüşmelere katılırken eşlerinin, babalarının, ağabeylerinin ve patronlarının izin vermesini beklemeleri olmuştur. Buna karşın görüşmecinin kadın olması, görüşülen kişilerin daha rahat olmalarında ve eşlerinin görüşmelere izin vermelerinde kolaylık sağlamıştır. Önemli bir diğer nokta da görüşme yapılan kadınlardan bazılarının görüşmelerin sosyal yardımlara yönelik olarak yapıldığını düşünmeleri, görüşmelerde ekonomik durumları ile ilgili söylemlerin ön plana çıkmasına neden olmuştur.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Sosyal bilimlerde veri toplama sürecinde, araştırma ortamında bedensel olarak bulunup konuyu inceleyen araştırmacı incelenen konuya daha bağlı olup konu hakkında daha açık ve şeffaf olma imkânına sahip olmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu nedenle bu çalışmanın yöntemi, görüşmeci ve görüşülen kişi arasındaki iletişimin önemli rol oynadığı “derinlemesine mülakat yöntemi” olmuştur (Balaban Salı, 2012). Çalışmamızda Suriyeli kadınların göç süresince toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yaşadıkları deneyimlere ilişkin edinilmek istenen verilere derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır.

Balaban Salı’nın (2012) belirttiği şekilde görüşmecilere, görüşme öncesinde hazırlanmış çerçeve sorular ve görüşmenin ilerleyişine göre ek sorular sorulmuştur. Kısacası yarı yapılandırılmış görüşme türüne başvurulmuştur. Yöntemin belirlenmesinden sonra örnek grup ile ön deneme yapılmış devamında esas grup ile görüşülmüştür. Örnek grup görüşmeleri için Mersin’deki mahallelerde ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) Suriyeli çocukları okula kazandırma projesinde gönüllü olarak çalışılmıştır. Bu çalışmalarda kadınların aile içindeki hayatları ile çalışma hayatlarını yakından izleme fırsatı yakalanmıştır. Bu çalışmalarla hedef gruba ulaşmak kolaylaşmıştır.

Örneklem grupla yapılan görüşmeler sonrasında hazırlanan çerçeve soruların yanında görüşmecilerin verdiği cevaplara göre ek soruların da sorulduğu görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Görüşme için hazırlanan sorular görüşmeciler ile olan etkileşime göre öncelik değiştirmiştir (Balaban Salı, 2012, s.145). Bu çalışmada Balaban Salı'nın (2012) ifadesi ile “katılımcı gözlemci” rolünde bulunulmuştur. İncelenen kültürde yer almadan, grup üyeleri ile gerçekleştirilen görüşmelerdeki gözlemlerle veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Suriyeli kadınların göç öncesi yaşamları ile ilgili ek veriler için internetten araştırma yapılmıştır. İnternetin coğrafi sınırların dışına çıkılmasına yardımcı olma özelliği ile araştırma alanı genişletilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 221).

Suriye İç Savaşı sonrasında zorunlu göç hareketine katılan ve bu hareket sonrası Türkiye'nin Mersin iline göç etmiş olan Suriyeli kadınlar ile gerçekleştirilecek görüşmeler için uzunca bir süre, geniş bir alanda saha araştırması yapılmıştır. Öncelikle bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bu grupla yapılan görüşmeler neticesinde çalışmanın derinlemesine mülakat aşamasını ilgilendiren soruların hazırlanmasına çalışılmıştır.

Suriyeli sığınmacılar Mersin nüfusunun %11,7'sini oluşturarak Mersin'in Türkiye'de en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan altıncı şehir olmasına yol açmışlardır.¹ Çalışmada bu büyüklükte bir nüfusu barındıran Mersin'in en kalabalık ilçeleri olan Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli ilçeleri saha çalışmasının alanını oluşturmuşlardır. 2019 Haziran ayı içerisinde MEB'in gerçekleştirdiği ve 1 Temmuz- 29 Ağustos 2019 tarihleri arasında Suriyeli çocuklara telafi eğitimlerini hedefleyen “Yaz Dönemi Telafi Eğitimi: 9-18 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocuklar” çalışmasına gönüllü katılım sağlanarak birçok ev ve mahalle gezilmiş, bu gezilerde Suriyeli kadınlar hakkında gözlemlerde bulunulmuştur. Bunun yanında Mersin Büyükşehir Belediyesi ile koordineli çalışan Hayata Destek Derneği'nin çalışmalarından faydalanılmıştır. Suriyeli kadın sığınmacılara bu çalışmalardan edinilen deneyimlerden hareketle Şimşek'in ifadesi ile (2012, s.122) “dedektif yaklaşımı” da denilen “kartopu örnekleme” yöntemi ile ulaşılmıştır.

Ön görüşmeler neticesinde iletişim kurulacak dil ve iletişimde karşılaşılabilecek temel sorunlar belirlenmiştir. Araştırmacı olarak profilim göz önünde bulundurularak öncelikle Türkçe ve Kürtçe bilen kadınlar ile iletişim kurmak hedeflenmiştir. Bu çalışma neticesinde 21 Suriyeli kadın sığınmacı ile iletişim kurulabilmiştir. Kadınların hepsi Suriyeli olarak benzer kültürel özelliklere sahip olmalarına rağmen Suriye'de var olan

¹ Mülteciler Derneği 20 Haziran 2020 tarihli “Türkiye'deki Suriyeli Sayısı” başlıklı haberi

etnik ve dinsel farklılıklara çalışma grubunda da rastlanmıştır. Çalışmanın muhatabı olan kadın sığınmacıların en genci 20 yaşında üniversite üçüncü sınıf öğrencisi K-1 ve en yaşlısı bir ev hanımı olan 55 yaşındaki K-9 olmuştur. Çalışma süresince kadınlar evlerinde, iş yerlerinde ve okullarda ziyaret edilmişlerdir. Kadınların tepki ve tutumları görüşmelerin süresini belirlemekte etkili olmuştur. Bu nedenle bazı kadınlar ile yapılan görüşmeler daha fazla içselleşirken bazı kadın sığınmacılar sadece temel sorulara cevap vermekle yetinmişlerdir. Kadın sığınmacılarla gerçekleştirilen görüşmelerde kimi zaman sadece görüşmeci ile görüşülürken kimi zaman kadınların akrabaları, arkadaşları, yöneticilerinin görüşmelere dâhil oldukları, müdahale ettikleri, fikir beyan ettikleri görülmüştür. Görüşmecilerden en kalabalık olan ev K-9'un evi olup 12 kişilik bir aile evidir. Evde evli olan oğul ve eşinin de yaşadığı görülmüştür. En az kişinin yaşadığı ev ise K-17'nin evi olmuştur. K-17, eşi ve iki çocuğu, 4 kişi, bir evde kalmaktadırlar.

Verilerin kayıt altına alınması aşamasında kadınların izin verme durumlarına göre ses kayıtları alınmıştır. Ses kayıtlarının alınmasına izin vermeyen kadınlar ile ilgili veriler çalışma anında alınan notlarla kayıt altına alınmıştır. Ses kayıtlarının yanı sıra kadınların izin verme durumlarına göre sahada gezilen konutlar, mahalleler fotoğraflanmıştır.

Görüşmelere katılım gösterenlerin hepsi Suriye İç Savaşı sonrasında zorunlu göçe katılarak Türkiye'ye gelip Mersin'e yerleşmiş olan kadın sığınmacılardır. Görüşmelere katılan kadınların adları özel hayat mahremiyetine saygı kapsamında bilinçli olarak değiştirilmiştir. Çalışmada görüşmeler kadınların dil bilme niteliklerine göre Türkçe ve Kürtçe ve tercüman eşliğinde Arapça gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ve saha çalışmaları aşamasını verilerin çözümlenmesi ve tezde kullanılması takip etmiştir.

1.6. Tez Planı

Bu çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde konuya giriş ve araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve yönetimi ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde göç ile ilgili kavramlar ve kuramlar incelenmiştir. Göç ile ilgili terminolojide var olan anlam karmaşasının önüne geçebilmek adına göç, göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici korunan, kaçak göçmen ve misafir kavramları tanımlanmıştır. Ayrıca göç ile ilgili ulusal ve uluslararası politika yapımlarının farklılık arz etmesi nedeni ile ilgili mevzuatlar incelenmiştir. Bunun yanı sıra göç kuramlarının ele alınması da tezin argümanının daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli görülmüştür. Toplumsal cinsiyet ve göç ilişkisinin anlaşılabilmesi için toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanmış ve devamında göç ve

toplumsal cinsiyet ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde son olarak entegrasyon kavram olarak tanımlanmış ve entegrasyon süreçleri işlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Suriye'den Türkiye'ye doğru gerçekleşmekte olan göç hareketinin yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için tarihsel arka plan incelenmiştir. Bunun için Suriye İç Savaşı'nın başlaması, savaşta faaliyet gösteren aktörler, göç hareketinden etkilenen ülkeler ve iç savaşın Türkiye'ye etkileri ele alınmıştır. Türkiye'deki etkilerinde sosyal, siyasi ve ekonomik etkileri ile medyanın söylem gücü incelenmiş, Suriyelilerin entegrasyon süreçlerine değinilmiştir. Bu kısım Suriyeli kadın sığınmacıların ev sahibi ülke olarak Türkiye ile ilgili algılarını anlamak açısından önem arz etmektedir. Dördüncü bölümde 21 Suriyeli kadın sığınmacı ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat yöntemi sonucunda elde edilen veriler, literatür verileri ile desteklenerek tek tek analiz edilmiştir. Beşinci bölümde ise bu analiz sonucunda elde edilen bulgular ışığında Suriyeli kadın sığınmacıların göç ile değişen toplumsal cinsiyet rolleri incelenmiş ve sonuç kısmı yazılmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: ULUSAL VE ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARINDA KAVRAMLAR VE KURAMLAR

Bu bölümde çalışmada kullanılacak kuramsal çerçeveyi oluşturmada faydalanılacak kavram ve kuramlar tanımlanarak analiz edilecektir. Bölümdeki ilk başlıkta göç, göçmen, sığınmacı, mülteci, transit göçmen ve kaçak göçmen gibi temel kavramlar tanımlanmıştır. Çalışmanın konusu olan Suriye'den Türkiye'ye göçün anlaşılabilmesi için göçlerin oluşum nedenleri, süreleri, yöneldikleri siyasal alan ve yöntemlerinin açıklanması gerekliliği doğmuştur. Bu konular ikinci başlık altında göç hareketlerinin türleri ile birlikte analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde ulusal ve uluslararası hukuktaki göç ve göçmen mevzuatı incelenerek çalışmanın konusu olan Suriye'den Türkiye'ye sığınan kişilerin mevzuattaki yerleri değerlendirilmiştir. Dördüncü başlıkta göç kuramları incelenmiştir. Böylece kişi, grup ve toplulukların göç etme dinamikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Beşinci başlıkta toplumsal cinsiyet ve göç arasındaki ilişki ve son olarak da altıncı başlıkta entegrasyon konusu ele alınmıştır.

2.1. Göç, Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Transit Göçmen ve Kaçak Göçmen Kavramlarının Tanımlanması

Dünya üzerinde eşitsiz gelir dağılımları, siyasi istikrarsızlıklar, etnik ve dini çatışmalar nedeni ile milyonlarca insan yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmaktadır. Yaşadıkları mekândan kopan insanların coğrafi sınırları aşarak yeni yerleşim yerlerine doğru hareket etmeleri neticesinde bu insanların korunmaları için dinamik bir göç sistemi ve mevzuatına ihtiyaç duyulmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016). Dünya üzerinde göç hareketlerinden hemen her ülke etkilenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitlesel nüfus hareketleri artış göstermiştir. Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre nüfus hareketliliği son 20 yıl içinde izlenen hızla devam ederse uluslararası göçmenler 2050 yılında 405 milyon civarında seyredecektir (Aktaran Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016).

Göç hareketlerine katılan insanların ulusal ve uluslararası göç politikalarında farklı şekillerde adlandırıldıkları görülmektedir. Bu adlandırmalar insanların ulusal ve uluslararası alanda elde edecekleri hak ve yüklenecekleri sorumluluklar açısından

önemlidir. Göç eden kişilerin adlandırıldıkları kavramlar sıklıkla birbiri ile karıştırılmakta ya da birbiri yerine kullanılabilmektedir (Kabaklı Çimen & Ersoy Quadır, 2018). Çalışmada, oluşabilecek herhangi bir kavram kargaşasının önüne geçebilmek adına mülteci, göçmen, sığınmacı, geçici göçmen, kaçak göçmen kavramları tanımlanacaktır. Bunun için öncelikle göç tanımına bakmak faydalı olacaktır.

İnsanlar tarih boyunca savaş, sürgün, doğal afetler gibi nedenlerle zorunlu olarak kimi zaman da daha iyi yaşam koşullarına erişebilmek için gönüllü olarak yaşadıkları yerden başka bir yere hareket halinde olmuşlardır (Yılmaz, 2014). Bu yer değiştirmelerde insanı ve insana ait olan her şeyi değerli kılan, insanın yaşadığı mekân ile kurduğu bağ zedelenmiştir (Ekici & Tuncel, 2015, s.9). Mekân, içinde yaşayanlar tarafından algılanır ve değerlendirilir. Bu bakımdan mekân insan deneyimlerinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Bireylerdeki mekân algısı tarihsel, toplumsal, kavramsal, bilişsel ve biyolojik değerlerle birlikte oluşmaktadır. Göç süresinde bu değerler yeniden üretilmektedir (Cengiz, 2015, s. 106).

Karpat'a (2017) göre göç en kısa tanımı ile 'asıl yerinden, ulaşmak istediği yere hareket' şeklindedir. Sosyolojik anlamda ise göç sadece mekânsal değil aynı zamanda toplumsal bir harekettir (Canatan, 2013, s. 318). Tarih boyunca meydana gelen bireysel ya da kitlesel göçler dünyanın bugünkü nüfus dağılımını, toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarını ve gelişimlerini şekillendirmişlerdir. İnsanlar tarih boyunca olumsuz doğa olaylarından kurtulmak, baskılardan kaçmak, daha güvenli ortamlarda yaşamak, sosyal ortamlar yaratmak ve yaşamlarını daha uygun koşullarda sürdürebilmek için göç etmişlerdir. Bununla birlikte eskiden beri süregelen göç, boyut, kapsam ve nitelik olarak önemli değişikliklere uğramıştır (Ünal, 2014). Göç olgusu sadece göç alan devletlerde değil, küreselleşme ile birlikte dünyanın tamamında hissedilmeye başlanmış, topluluklar üzerindeki pozitif ve negatif etkileri ile dünya gündeminde üst sıralarda yer almıştır (Ertaş & Çiftçi Kırac, 2017).

Göçlerin farklı niteliklerine rağmen göç hareketleri göç alan ve göç veren toplumlar ile göç eden kişi ve ailelerde derin izler bırakmaktadır (Duruel, 2017, s. 208). Göç hareketinin içerisindeki insanlar bedenleri ile birlikte milli değerlerini, dillerini, dinlerini, kültürlerini ve alışkanlıklarını hareketlerine katmaktadırlar. Bu nedenle göç sürecinin hem sosyolojik hem psikolojik hem de kültürel boyutları da yapılacak herhangi bir göç tanımı kapsamına eklenmelidir (Birinci Gemici, 2016). Göç, dünü, bugünü ve geleceği olan, gerçekleştiği bağlamlarda farklı neden ve sonuçlara sahip, zaman ve mekân unsurlarından bağımsız olamayacak şekilde incelenmesi gereken (Tekin Yılmaz, 2005, s.

4), bu özelliklerinden hareketle daha geniş kapsamlı, ulusal ve uluslararası bir tanımı hak eden sosyal bir olgudur. Göçün, 2013 yılında kabul edilen Türkiye Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğü'ndeki tanımına yer verilmesi ulusal ve uluslararası göç tanımlarını anlamak açısından faydalı olacaktır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçü, Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009) “[bir] kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir” şeklinde tanımlamaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK, 2013) göre ise göç, “[y]abancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade etmektedir.

Göç bir toplumdaki toplumsal ve ekonomik dönüşümlerin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca her göç hareketi bir tepki barındırır. Bu tepkinin nedeninde ve sonucunda sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik etkiler mevcuttur (Yılmaz, 2014, ss. 1691-1692). Çünkü göç temelde bir mekânsal değişiklik olsa bile bireylerin psikolojik durumları başta olmak üzere toplumlara dair hemen her şeyi etkileyen bir süreçtir (Ekici & Tuncel, 2015, s.11). Göç hareketi nüfus ve coğrafi bir hareketlilik olarak tanımlanmasının yanında sosyolojik olarak sınıfsal, etnik, ırksal, dinsel ve toplumsal cinsiyet temelli içeriğe sahip bir olgudur. Her göç nitelik olarak, etkilediği ve etkilendiği yapı-aktörler itibari ile biriciktir ve özgündür (Güneş, 2012, ss. 184-185). IMF (International Monetary Fund) Direktörü Christine Lagarde'a (2015) göre göç küresel bir olgudur ve göç gibi küresel sorunlar, küresel çözümler gerektirmektedirler. Göç esasen bir sorun değil, var olan sorunlara bir tepkidir ve sorunların çözümüne yönelik bir adımdır (Cengiz, 2015, s. 101).

Farklı nedenlerle ve farklı şekillerde yaşadıkları coğrafyadan başka bir coğrafyaya doğru yer değiştiren insanlar, uluslararası belgelerde ve kurum tanımlarında mülteci, sığınmacı ve göçmen şeklinde isimlendirilmektedirler (Demirhan & Aslan, 2015, s. 25). Türkiye'nin göç politikalarına 2011 sonrasında bir takım yeni göç tanımları eklenmiştir. Kavram kargaşasının önüne geçebilmek adına bu kavramların bir kısmı aşağıda tanımlanacaktır.

Göçmen en kısa ve basit tanımı ile göç hareketine katılan insanlar olarak tanımlanabilir (Kaya Sandal, Hançerkıran & Tıraş, 2016, s. 463). Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre (2009, s. 6) evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte göçmen terimi genel olarak bireylerin özgür iradeleri ile gerçekleştirdikleri göç hareketlerinde kullanılmaktadır. Göçmen tanımı kapsamındaki kişilerin göçe katılımları kişisel ihtiyaçlarına cevap arama ihtiyacından doğmaktadır ve zorlayıcı dış etkilere uzaktır. Daha çok kendilerinin ya da ailelerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarından kaynaklanan yer değiştirme hareketinde bulunan kişiler bu terim ile adlandırılmaktadırlar. Göçmenin göç hareketi içindeki "gönüllü" hareketine dikkat çeken bu tanım, göçün temelinde ekonomik kaygıların bulunduğu işaret edilmektedir. Dolayısı ile göçmenlerin hareketlerinde rasyonel tercihler rol oynamaktadır. Ayrıca kaynak ülke ile hedef ülke arasında ekonomik, sosyal, siyasi değerlerin karşılaştırılması durumu mevcuttur. Bu yüzden göçmen daha kötü şartlar sunan ülkeden daha iyi şartları sunan ülkeye doğru hareket etmektedir.

Sığınmacıyı ise *Göç Terimleri Sözlüğü* (2009, s. 74) “[z]ulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan anlaşıldığı üzere sığınma hareketinde zorlayıcı bir faktör mevcuttur. Sığınan kişiye gittiği ülkede verilecek olan haklar birey hakları kapsamında değildir ve bu hakkın tanınması sığınan devletin tasarrufuna bırakılmıştır. Sığınan kişi de zaten sığındığı ülkedeki haklarına bakmaktan ziyade, tanımda da belirtildiği üzere, zulüm ve ciddi zarar korkusu ile kendi ülkesini terk etme amacı gütmektedir (Öktem, 2018).

Bir kişiye mülteci statüsü verilmesi aşamasında ev sahibi ülke hukuku ile uluslararası hukuk tanım ve uygulamalarında farklılıkları mevcuttur (Bayındır Goularas & Sunata, 2015, s. 28). Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre mülteci (2009, s. 65):

Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeni ile dönmek istemeyen her şahıstır.

YUKK'da (2013) ise mülteci:

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü şeklinde tanımlanmaktadır.

Görüldüğü üzere ulusal ve uluslararası mülteci tanımlamaları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü' nün tanımında mülteciler için coğrafi bir sınırlama yokken YUKK'un tanımında coğrafi olarak sadece Avrupa'dan gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca YUKK bir kişinin mülteci olup olmadığının belirlenmesi için "statü belirleme işlemleri sonrasında" ifadesi ile kişinin mülteci olabilmesi için bir süre şartı da getirmiş bulunmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle göçmenlerin hareketinde gönüllülük esas iken mültecilerin hareketlerinde zorunlu sebeplerin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca göç yollarında kullandıkları araçlar bakımından da göçmen ve mülteciler farklılaşmaktadırlar. Göçmenler resmi belgeleri ile uygun araçlarla hareket ederlerken; mültecilerin gerekli belgelerinde eksiklikler bulunmakta, ani kararlı yer değiştirmelere maruz kaldıkları için istenen belge ve araçlara sahip olamayabilmektedirler (Demirhan & Aslan, 2015, s. 26).

Transit Göçmen ise "[b]aşka bir yere yerleştirilmeleri şartıyla bir Devletin topraklarına geçici olarak giriş yapmalarına izin verilen mülteciler" olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013). Transit göçmenlerin hedef ülkeye varmadan önce geçici olarak giriş yaptıkları ülkeler transit ülkelerdir. Örneğin, 2011 Suriye krizinde birçok Suriyelinin Türkiye'yi transit ülke olarak yani AB ülkelerine geçiş sağlayacakları ülke olarak kullandıkları görülmektedir. Yine aynı örnekte olduğu gibi transit göçmenlerin kalıcı göçmenlere dönüştükleri durumlar oluşabilmektedir.

Kaçak göçmen ise Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009, s. 53) "[b]ir başkasına parasal ve maddi kazanç sağlayarak, tabiiyetine veya daimi ikamet iznine sahip olmadığı bir devlete yasadışı yollardan girebilen bir göçmen" şeklinde tanımlanmıştır. Kaçak göçte insanlar belirli bir ücret karşılığında bir ülkeden başka bir ülkeye aracılar aracılığı ile

geçmektedirler. Sınır güvenlik politikaları arttıkça kaçak göçmenlerin iletişim kurdukları organizasyonların da artması ile kaçak göçmenlerin sayıca arttığı görülmektedir. Bu organizasyonlar her zaman güvenilir değildir ve özellikle kadın ve çocukların seks endüstrisinde çalıştırılmalarının bu organizasyonlar üzerinden gerçekleştiği görülmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 163). Kaçak göçmenlerin hareketleri düzensiz/yasadışı göç sınıfında değerlendirilmektedirler.

Düzensiz göç hareketlerinde göçmenler çoğu zaman insan ticareti mağduru olabilmektedirler. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti kavramları birbirlerinden farklı anlamlar içermektedirler. İnsan ticaretinde mağdurların zorlanması, kandırılması söz konusu iken göçmen kaçakçılığında “rıza” olduğu görülmektedir. Göçmen kaçakçılığı istismar amacı taşımaz ve bu suç devlete karşı işlenmiş suçlar kapsamına girer. Bununla birlikte insan ticareti kişilere, kişi haklarına karşı işlenir ve göçmen kaçakçılığının aksine her zaman sınır aşan nitelikte değildir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016, s. 99).

2.2. Göç Türleri

Göç sürecini, göçün nedenleri (zorunlu-gönüllü), amaçları (çalışma-sığınma) ve göçmenlerin hedef ülkeye giriş yöntemleri (yasal-yasadışı) açısından sınıflandırmak mümkündür. Fakat farklı disiplinlerin göçü tanımlama ve sınıflandırma yöntemleri farklılıklar arz edebilmektedir (Yılmaz, 2014, s. 1687). Literatürde süresine, mesafesine, yapıldığı alana ve gerçekleşme nedenine göre birçok göç türü mevcuttur (Kaya Sandal ve diğerleri, 2016, s. 465). Çalışmanın bu kısmında bu sınıflandırmalar kısaca analiz edilecektir.

2.2.1. Oluşum Nedenlerine Göre Göçler

Tarih boyunca insanlar savaş, sürgün, afetler nedeniyle zorunlu olarak kimi zaman da daha iyi yaşam koşullarına erişebilmek için gönüllü olarak yaşadıkları yerden başka bir yere hareket halinde olmuşlardır (Yılmaz, 2014, s. 1685). Göçler genel olarak göçün nedenlerinden hareketle zorunlu ve isteğe bağlı göçler olarak adlandırılmaktadırlar (Duruel, 2017, s. 208). Zorunlu ve gönüllü göçün tetikleyicileri ve yansımaları birbirinden farklı olmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s.14). Genellikle daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek amacı ile bireylerin ve/veya ailelerin kendi iradeleri dâhilinde coğrafi olarak yer değiştirmeleri gönüllü göç olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014, s.1687). Gönüllü göçte göçmenler ekonomik koşulların daha iyi olduğu alanlara doğru,

daha iyi imkânlardan yararlanabilmek ve yüksek hayat standartlarına kavuşabilmek için göç hareketinin içerisinde yer alırlar (Sayın, Usanmaz & Asangiri, 2016, s. 3; Duruel, 2017, s. 208). Kısacası gönüllü göçte ekonomik olanın belirleyiciliği mekân değişikliklerinin temel sebebini oluşturmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s.14). Bununla birlikte yaşadıkları ülkeden daha demokratik, temel hak ve özgürlüklerin daha iyi olduğu, ekonominin istikrarlı olduğu ve huzurlu yaşama ihtiyacını karşılayabilecek yerler gönüllü göç hareketine cazibe katmaktadır (Öktem, 2018: s.13).

Genellikle mültecilerin, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin hareketini tanımlamak için kullanılan zorunlu göç kavramı ise; çevre felaketleri, kimyasal veya nükleer saldırılar ve kıtlık gibi dış faktörlerin etkisi ile yaşadıkları yerleri terk eden kişilerin hareketlerini de kapsamaktadır. Mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, insan ticareti ve insan kaçakçılığı mağdurları, çevre felaketleri ve çevre politikaları sonucu yerini terk eden kişiler zorunlu göçün mağdurlarıdır (Forced Migration Learning Module). Bu göçte zorlama dolaylı olarak gerçekleşebileceği gibi doğrudan da olabilmektedir (Pala, 2013). Örneğin, devlet belirli bir bölgedeki vatandaşlarını başka bir bölgeye gönderir ve bu çoğunlukla sürekli göç kavramının tanımlamasına girer. Devlet belirli noktadaki güvenli ortamı tesis edinceye değin bu bölgelere geri dönülmesi olanaksızdır (Sayın ve diğerleri, 2016, s.3). Zorunlu göç hareketinin yönü ülke sınırları içerisinde olabileceği gibi ülke dışına doğru da gerçekleşmektedir. İnsanlar çoğunlukla yaşayabilecekleri bir yer arayışı ile hareket etmektedirler ve siyaset tetikleyici olmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015, s.14).

İsteğe bağlı göçlerde, göç eden birey ve topluluklar için zorunlu göçte olduğu gibi zor şartlar çoğunlukla yoktur. Zorunlu göçlerde göçün öznesi olan insanlar, göç edilen ülkedeki toplum ve yönetimin tutum, davranış ve politikalarına daha çok bağlı olmaktadır. Ulusal ve uluslararası hukukun yönlendirici etkisi zorunlu göçte daha fazladır. Bu durumda hem göç eden kişi hem de göçün hedefi olan toplum için daha zorlu bir süreç yaşanmaktadır (Duruel, 2017, s. 208). Zorunlu göçü yaratan ortamda, göç eden kişiler yoğun şiddet hareketleri ile karşılaşabilmekte ve bu şiddet sonucunda hayatlarını kaybedebilmektedirler. Bu göç hareketleri kitlesel göçe dönmeye çok müsait ortamlarda gerçekleşmektedir. Çünkü savaş, çatışma, iç savaş ortamlarının neden olduğu zorunlu göç sonucu ülkede ekonomik ve sosyal hayat çökme noktasına gelmektedir (Forced Migration Learning Module).

2.2.2. Süresine Göre Göçler

Göçler zorunlu ya da isteğe bağlı olması dışında, göç edenlerin gittikleri yerlerde kalış sürelerine göre de sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmadaki göçler "kısa süreli göçler" şeklinde olabileceği gibi "kalıcı göçler" şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

Yılın belli dönemlerinde insanlar farklı yerlere doğru hareket halinde olabilmektedirler. Bu hareketlerde ekonomik kaygılar etkili olabileceği gibi kültürel faktörler de rol oynayabilmektedirler. Ekonomik hareketlilikte yılın belli dönemlerinde ekonomik faaliyet alanlarındaki iş gücü açığına doğru bir hareketlilik meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra mevsimsel etkilerden uzaklaşmak, dinlenmek amacı ile yaylalara hareket, tatil dönemlerinde yaşanan yer dışına hareket mevsimlik göçlerdendir. Sürekli göçlerde ise yaşanan yer temelli olarak terk edilmektedir. Göç hareketliliğinin sürekli olması isteğe bağlı olabileceği gibi doğal afet, savaş, çatışma, terör olayları ya da kan davası gibi bölgesel değerler nedeni ile de gerçekleşebilmektedir. Göç hareketleri ister sürekli olsun ister geçici olsun her durumda kültürel etkiler yaratarak toplumsal değerlerin aktarılmasında rol oynamaktadırlar (Sayın ve diğerleri, 2016).

2.2.3. Yöneldiği Siyasal Alana Göre Göçler

Göç hareketlerini bir yer değiştirme hareketi olarak ele aldığımızda iki türlü göç sınıflandırması oluşturabiliriz: iç göçler ve dış göçler (Sayın ve diğerleri, 2016). İç göç, kişilerin, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla ülkenin bir yerinden başka bir yerine, geçici veya daimi olarak kalmak üzere gitmeleridir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 27). Burada önemli nokta göçün ülke içerisinde, ülkenin nüfusunu değiştirmeden; büyük oranda kırdan kent yönüne doğru gerçekleşmesi; uzun veya kısa süreli olabilecek nüfus hareketliliği olmasıdır. İç göç hareketleri büyük oranda ekonomik temelli gerçekleşmekle beraber sosyal ve kültürel temelli de olabilmektedir (Sayın ve diğerleri, 2016, s. 2). Ekonomik temelli göçlerde emek piyasasında tarım sektörünün rekabet gücünün düşük olması ile kentlerdeki sanayi, hizmet sektörlerinde yer edinmek isteyen kırsal alanda yaşayan insanların hareketleri gözlemlenir.

Dış göç tanımı “kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları” şeklinde yapılmıştır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 59). Kişilerin ülkeler ve kıtalar arasındaki yer değiştirmeleri dış göçün konusunu oluşturmaktadır (Demirhan & Aslan, 2015, s. 25). Uluslararası göç hareketlerinde göçe konu olan ülkeler üç farklı konumda

tanımlanmaktadır. Bunlar göç hareketinin başladığı kaynak ülke, göç hareketinde geçiş yolu olarak kullanılan transit ülke ve göç hareketinde nihai varış noktası olan hedef ülkelerdir (Tekelioğlu, Doğan & Çelebi, 2015). Dış göç hareketinde uluslararası sınırların geçilmesi söz konusu olduğundan iç göçte olduğu gibi sadece bir ülkeyi ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmaktadır. Dış göç hem ulusal hem de uluslararası bir konudur.

2.2.4. Yöntemlerine Göre Göçler

Göçmen ülkesinden ayrıldığı andan itibaren başka bir ülkenin sınır kontrol politikaları ile karşılaşmaktadır. Hareket halinde olan göçmen hedef ülkesinde veya transit ülkede iken bulunduğu ülkenin yasalarına uymak durumundadır. Bu yasalar dâhilinde hareket edip etmeme durumuna göre düzenli-düzensiz göçmen diğer bir adlandırma ile yasal-yasadışı göçmen olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014).

Düzenli göçte insanlar kaynak ülkeden çıkışlarında, transit geçişlerinde ve hedef ülkeye girişlerinde mevcut kanun ve yönetmeliklere uygun şekilde hareket etmektedirler. Yani göç hareketinin içinde yer alan birey ve gruplar mevzu bahis ülkenin yasalarının belirlediği yollarla ülkeye giriş yapmaktadırlar. Düzenli göçte göç eden kişiler olağan ikamet yerlerinden yeni bir ikamet yerine gitmektedirler. Bu girişlerde temel amaçlar çalışma, eğitim ve yaşama şeklinde olmaktadır (Demirhan & Aslan, 2015, s. 36; Tekelioğlu ve diğerleri, 2015).

Düzensiz göç kavramı Uluslararası Göç Hukukunun Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009, s. 26) şu şekilde tanımlanmıştır:

Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise örneğin, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur. Ancak, 'yasadışı göç' terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur.

Ekşi'ye göre (2016, s. 1) “Ülkeye girişleri, ikametleri, seyahatleri ve istihdamları yasal düzenlemelere aykırı olan kişiler yasadışı (düzensiz) göçmenler olarak adlandırılmaktadırlar.” Düzensiz göç sadece insan ticareti ve göçmen kaçakçılığını değil aynı zamanda mülteci, sığınmacı kavramlarını da kapsamına almaktadır. Mülteci ve sığınmacılar da uluslararası alanda hareket ederken gönderen, transit ve kabul eden ülkede var olan düzenleyici normlarda farklı şekillerde tanımlanabilmektedirler (Altun & Birinci, 2015). Uluslararası alanda kabul edilmiş tek bir evrensel göç politikası olmadığından ve ülkelerin düzenleyici normları birbirinden farklı olabileceğinden, bir ülkede mülteci ya da sığınmacı olarak kabul edilen birey başka bir ülkede düzensiz göçmen olarak tanımlanabilecektir.

Yasal göçte, göç eden bireylerin göç alan ülkedeki kabul düzeyleri yüksektir. Öte yandan yasadışı göçlerde bireyler veya gruplar bulundukları ülkeleri terk ederek hedef ülkelere yasadışı yollardan giriş yapar ve o ülkede uzun süreli olarak yasadışı olarak yaşayarak ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi hayatında hareket kabiliyeti elde ederler (Emini, 2018, s. 15). Bu nedenle özellikle bu tür göçlerde göç alan ülke kurumları tarafından sınır güvenlik politikalarına tehdit olarak algılanırlar.

Literatürde düzensiz göç ile ilgili veriler yeterli düzeyde değildir. Bu sorunun temel nedeni düzensiz göç ile ilgili konuların kolluk güçlerinin ve sınır kontrol kuvvetlerinin bilgileri dâhilinde olmasıdır. Düzensiz göç durumunda istenen bilgiler devlet güvenliğine karşı tehdit oluşturabilecekleri gerekçeleri ile çoğu durumda bu konuda araştırma yapan sosyal bilimcilerden gizli tutulmaktadırlar (Bodur Ün & Paydak, 2017, s. 188).

2.3. Ulusal ve Uluslararası Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı

Göç ve göç kontrol mekanizmalarının özellikle 19. yüzyılda, ulus-devletler çağında yükselişe geçtiği söylenebilir. Özellikle ulus-devletlerin egemenliklerinin pekişmesi ve bu durumun uluslararası alanda kabul görmesi sonucu ulusal sınırlarda vize, pasaport, oturma izni gibi göç kontrol mekanizmaları yoğunluk kazanmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015: s.30). Esasen ülkelerin göç politikaları dönemsel olarak değişmektedir. Göçmen alan ülkeler kimi zaman göç alımını teşvik ederken kimi zaman sıkı sınır kontrolleri ile göçün önüne geçmektedirler. Fakat her dönemde göç alan ülkeler vasıfsız mülteci ve sığınmacıların ülkelerine girişlerini mümkün olduğunca engellemeye çalışmakta ve bu durumu güvenlik politikaları üzerinden meşrulaştırma yoluna

gitmektedirler (İnce, 2018, s. 6). Göç hareketlerinin sınır güvenlik politikalarına rağmen devam ediyor olması göçün güvenlikleştirilmesini de beraberinde getirmektedir (Bodur Ün & Paydak, 2017). Göçün güvenlikleştirilmesi üzerinden gerçekleştirilen politikalarla sınırların güçlenmesi göçmenleri durdurmaya yetmemekte ve her gün yasadışı yollarla göç etmek isteyen binlerce kişi hayatını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır (İnce, 2018, s. 8). İnsanların can güvenliklerinin sağlanması için ulusal ve uluslararası göç politikalarının daha insani boyutlarda oluşturulması bu bakımdan önem arz etmektedir. Ulusal ve uluslararası göç politikalarının güvenlik endişeleri daha sıkı sınır kontrolleri ile engellenemeyeceği gibi bu politikalar daha fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. Ulusal ve uluslararası göç politika yapıcılarının unutmaması gereken temel nokta göçün öznesinin insanlar olduğudur (Gezici Yalçın, 2017, s. 7). Bu temelden hareket edildiğinde göç sadece güvenlik meselesi olmaktan uzaklaşır ve göçün insani boyutunu daha açık bir şekilde görülebilir.

Göç ile ilgili ulusal ve uluslararası hukukta herhangi bir yabancının bir ülkenin sınırlarını aşarak o ülkeye girişini ve kalışını düzenleyen yasalar ve düzenlemeler birbirinden farklı olabilmektedir. Buna karşın mevcut kavram ve yaklaşımlara ortak anlamlar yüklenerek kullanılabilmesi için Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler'in (BM) çeşitli düzenlemeleri de mevcuttur (İçduygu, Erder & Gençkaya, 2014).

2.3.1. Uluslararası Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı

Uluslararası göç politikaları bağlamında mülteci kavramının tanımlandığı ilk uluslararası belge Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'dir. Bu Sözleşme, birinci bölüm A(2)'ye göre:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı bir sebeple korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeni ile dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır(1954, 22 Nisan).

Görüldüğü üzere sözleşmede mülteci hukukundan yararlanmak isteyen kişiler için “1 Ocak 1951’den önce” şeklinde bir süre şartı vardır. Ayrıca Birinci Bölüm B(1) de 1 Ocak 1951 öncesi meydana gelen olaylar “Avrupa’da” veya “Avrupa veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” olarak anlaşılabacaktır (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1954, 22 Nisan). Dolayısı ile anlaşmada hem süre hem de mekân olarak "mülteci" kavramının tanımlanmasına ilişkin sınırlandırma vardır. Bununla ilgili olarak Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü imzalanmıştır. Bu Protokol ile 1951 Sözleşmesi’nin üzerinden geçen süre içinde yeni çatışma ortamlarının oluştuğu, bu ortamlarda mülteci konumuna düşen insanların Sözleşme’nin kapsamına girmedikleri durum dikkate alınarak, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının yeni bir anlaşma ile sağlanması amaçlanmıştır (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü).

Mülteci haklarının düzenlendiği bir diğer uluslararası belge İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’dir. Beyannamenin 13. Maddesi:

1. Herkes herhangi bir devletin sınırları dâhilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına haizdir.
2. Herkes, kendi memleketi de dâhil, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine dönmek hakkına haizdir.

Şeklinde düzenlenmiş olup, yine 14. Maddesi:

1. Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.
2. Bu hak, gerçekten adi bir cürüme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.

Şeklinde hangi durumlarda iltica edilebileceği ve hangi durumların ilticanın önünde engel olabileceği durumları belirtilmiştir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948, 10 Aralık)

1976 tarihli “BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” ile 1981 yılında imzaya açılan “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi” mültecilerin uluslararası hakları ile ilgili kayda değer önemde anlaşmalardır. Ayrıca “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)”, “Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil

Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol (2000)”, “Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol (2000)” ile göç konusunda bütüncül bir yaklaşım sergilenmektedir. Bunların yanında “Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (2010)”, “İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1987)” ve “İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Protokol (1987)” ile ceza fiillerini engellemek için etkin önlemler alınmasına yönelik sözleşme ile kişi hakları korunmaya çalışılmıştır. Yine uluslararası bir anlaşma olarak düzensiz göç ortamının kişiler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri göz önüne alınarak göçmen haklarının korunmasına yönelik olarak “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (1999)” imzalanmıştır.

Uluslararası göç politikalarının kapsayıcı olması ve kişi haklarının öncelikli olarak korunuyor olması önemlidir. Fakat uluslararası anlaşmalara taraf devletlerin üzerinde zorlayıcı bir güç olmaması, devletlerin göç politikalarında "insani" olmaktan çok "güvenlik" odaklı hareket etmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Günümüzde göç politikalarının daha sıkı sınır, pasaport, vize kontrolleri üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Göçmenlerin aile birleşimleri ve kalıcı yerleşimci olma durumları endişe ile karşılanmaktadır. Özellikle Avrupa toplumlarının tepki ve tutumlarında göç, göçmen karşıtlığı kendisini göstermektedir (Canatan, 2013). AB göç konusuna güvenlik odaklı yaklaşmaktadır. Güvenliğini sağlamak adına AB, göçmenleri dışarda tutma politikalarına başvurmakta ve kendi sınırları dışında tampon bölgeler yaratmayı hedeflemektedir. Bunun için geri kabul anlaşmaları ile üçüncü ülkeler ile anlaşmalar yapmakta; göçmenlerin bu ülkelerde tutulmaları karşılığında vize serbestisi ya da vize kolaylığı ile ülkeleri imzaya teşvik etmektedir. AB’ye giriş yapmak amacıyla kullanılan rotalar Mısır, Libya, Fas, Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleridir. Ortadoğu’da artan iç karışıklıklar, çatışmalar nedeniyle her taraftan AB’ye kaçak göç hareketleri yaşanmaktadır. AB göçmen hareketlerine karşı bir kale gibi korunmakta ve mültecilerin sınırlar dışında tutulması hedeflenmektedir. Suriye krizi ile birlikte AB’nin dış dünyaya karşı soyut ve somut sınırlar oluşturmasıyla “Kale Avrupası” söylemi daha da güçlenmiştir (Bostancı, 2018, s. 439). Birliğin krize tepkisini kendi içerisinde dengesiz olarak nitelendirmek mümkündür (Kaya, 2017). Güvenlik boyutuyla değerlendirilen göç politikalarından hareket eden AB ve AB’ye üye ülkeler sınır güvenlik politikalarına önem

vermektedirler. Bu nedenle Suriyeli mülteciler sorununda temel politikaları mültecilerin AB'ye ulaşmasını engellemeye yönelik olmaktadır (Kap, 2014, s.34).

AB göç politikalarında görüldüğü üzere, uluslararası göç politikalarında benimsenen temel ilke Canatan'ın (2013, s. 319) ifadesi ile "Az Göç, Çok Entegrasyon" olmaktadır. Bu politikalar ile ülkelerin olabildiğince az göçmene kapılarını açtıkları ve ülkelerin kabul ettikleri göçmenlerin nitelikli olmalarının öncelik haline geldiği görülmektedir. Göçmenlere uygulanan uyum politikaları ise daha çok asimilasyona neden olmaktadır. İnce'ye (2018) göre göç alan ülkelerde göçmenlere yönelik iki türlü politika uygulanmaktadır. İlki göçmenlerin kalıcı yerleşimciler olarak görülmemeleri; ikincisi sürekli yerleşimci olarak görülen göçmenlerin entegre ve asimile edilmelerine yönelik süreç yönetimine gidilmesidir. Ülkelerin ulusal göç politikalarının daha çok kendi içine kapanık, "yabancı karşıtlığı" şeklinde oluşturulmasına rağmen uluslararası belgelerle göçmenlerin konumu güçlendirilmek istenmektedir. Uluslararası göç politikalarının teoride daha insancıl ve daha kapsayıcı olduğunu söylemek mümkündür.

2.3.2. Ulusal Hukukta Göç ve Göçmen Mevzuatı

Göç hareketlerinin ülkeler üzerinde ekonomik, sosyal, siyasi etkileri göz önüne alındığında iyi yönetilmesi gereken bir süreç olduğu noktasında ortak bir kanaat oluşmaktadır. Göç konusu iyi yönetilmediği takdirde insan hakları ihlallerinin yaşanması kaçınılmaz olmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016). Göç hareketinin öznesi olan insanların hedef ülkede yaşadıkları deneyimlerin umut ettikleri şekilde gerçekleşmesi ise temelde ülkelerin göç ve göçmen politikalarına bağlıdır (Deniz, 2015, s. 119).

Türkiye kuruluşundan bu yana göç veren, göç alan ve göçe geçiş sağlayan bir ülke olmuştur. Türkiye göç hareketlerinde kaynak ülke olabildiği gibi, göçün hedef ülkesi de olagelmıştır (Tekelioğlu ve diğerleri, 2015, s.7). Günümüz itibari ile Türkiye'nin dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke olması mevcut coğrafi konumdan bağımsız düşünülemez. Bir tarafında dünyadaki en büyük çatışma alanları diğer tarafında çatışma alanlarından kaçacak olan mültecilerin gidecekleri, gitmek isteyecekleri Avrupa ülkeleri olan Türkiye'de göç halinde olan insan nüfusu gün geçtikçe artmaktadır. Artan göçmen nüfus nedeni ile Türkiye'de 2011 Suriye krizi sonrasında göç ile ilgili yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmıştır (Sirkeci, 2017).

Türkiye’de tarihsel olarak göç hareketlerine yönelik üç temel yaklaşım benimsenmiştir. Bunlardan ilki 1923-1950 ulus-devlet inşa dönemidir. İkinci dönem, 1950-1980 arası ulus-devletin yerel ve ulusal yerleşikleştirilmesi dönemidir. Son dönem 1980 sonrası ulus-devlet inşasının küresel olarak belirginleştiği dönemdir (İçduygu ve diğerleri, 2014). İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün ‘Göç Tarihi’ isimli çalışmasında belirttiği üzere Türkiye kuruluşundan itibaren 1922-1938 yılları arasında nüfus mübadelesiyle Yunanistan’dan 384.000 kişi, 1923-1945 yılları arasında Balkan ülkelerinden 800.000 kişi, 1933-1945 yılları arasında Almanya’dan 800 kişi, 1988 yılında Halepçe katliamından sonra Irak’tan 51.542 kişi, 1989 yılında Bulgaristan’dan 345.000 kişi, 1991 yılında Birinci Körfez Savaşı’ndan sonra Irak’tan 467.489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna’dan 20.000 kişi, 1999 yılında Kosova’dan 17.746 kişi ve 2001 yılında Makedonya’dan 10.500 kişi ile göç alan bir ülke olmuştur (<https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, Erişim Tarihi: 07.21.2019).

2011 yılında patlak veren Suriye krizine kadar Türkiye’de göç politikaları 1923-1960 yılları arasında milli kimlik ve aidiyet oluşturma politikaları ve 1952 NATO üyeliği kapsamında güvenlik temelli gelişmiştir. Ayrıca Cenevre Sözleşmesi’nin imzalanması da göç politikalarını şekillendiren bir faktör olmuştur. Bunun yanında 1990’ların ilk yarısından itibaren küreselleşmenin de etkisi ile Türkiye’nin sadece göç veren bir ülke olmaktan çıkıp göç alan bir ülke olmaya başlaması da ülkenin göç politikalarına etki etmiştir. 2000 sonrasında ise Türkiye’nin göç politikaları AB’ye üyelik tartışmaları ile AB göç politikalarına uyum ile şekillenmiştir. Böylece Türkiye’nin göç politikaları daha sıkı, sistemli ve uzun süreli olarak gelişmiştir (Örselli & Babahanoğlu, 2016).

Türkiye’de göç ve göçmenlerle ilgili ilk yasal düzenleme 1934 İskân Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Bu kanunla birlikte ulusal sınırlar belirginleşmiş ve “iç-dış” göç ayrımı başlamıştır. İçduygu ve diğerlerine (2014) göre bu yasal düzenleme ile Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı kişi ve grupların ülkeye gelmelerinin önü açılırken, diğer taraftan bu tanım kapsamı dışında kalan kesimin ülkeye gelmelerinin engellenmesi amaçlanmıştır. Ülkenin ulus-devlet yapısının güçlendirilmesi bağlamında nüfusta “kaynaştırma” ve “ayrıştırma” politikaları ile homojenleştirme çalışmaları yapılmıştır. Bunun için ülkenin doğusunda iskân politikaları, batısında mübadele göçleri ile hedefe ulaşılmaya çalışılmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 55). Öte yandan Türkiye’nin 1934 İskân Kanunu ve devamındaki göç politikalarında millilik ve müminlik üzerinden göç politikaları ürettiği olması Türkiye’nin bölgesel güç olma (veya bölgesel güç kanıtlama) arayışları olarak algılanmıştır (Bayındır Goularas & Sunata, 2015, s. 34).

Bunun yanında Türkiye uluslararası mülteci rejimi ile ilgili ilk belge olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1967 Protokolü'ne "coğrafi çekince" ile taraf olmuştur. Yani Türkiye sadece Avrupa'dan ülkesine gelen sığınmacıları "mülteci" olarak tanıyacak ve Sözleşme'nin getirdiği hak ve yükümlülükleri uygulayacaktır (Öktem, 2018, s. 29). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1967 tarihli Protokolüne koyduğu coğrafi çekince nedeniyle Türkiye'nin transit ülke olma konumu güçlenmektedir (Bayındır Goularas & Sunata, 2015, s. 28). Türkiye Soğuk Savaş döneminin yarattığı etki ile Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gelecek göçlerin önünü alarak ekonomik, siyasi ve sosyal olarak göç yükünden kaçınmaya çalışmıştır fakat coğrafi çekince nedeni ile Türkiye bir "sığınmacı" ülkesine dönüşmüştür (Tekelioğlu ve diğerleri, 2015, s.7).

Türkiye'nin göç politikalarının düzenlendiği bir diğer belge Mülga 1994 Yönetmeliği, tam adı ile "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 14 Eylül 1994 tarihinde kabul edilmiş ve 30 Ekim 1994'te Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Mülga Yönetmeliği de mülteci tanımında coğrafi çekince maddesini korumuştur (Mülga Yönetmeliği, 1994). Mülga 1994 Yönetmeliği sonrası 2005 yılında İltica ve Göç alanında Türkiye Ulusal Eylem Planı ile Cenevre Sözleşmesi'nde geçen "coğrafi sınırlama"nın 2012 yılına kadar kaldırılabilceği ve yeni bir Sığınma Kanunu ve Yabancılar Kanunu'nun yapılabileceği belirtilmiştir. Bu konuların dillendirilmesinde Türkiye'nin aldığı "yabancı" göçmenler etkili olmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin 2006 tarihli Yeni İskân Kanunu'nda 1923-1950 arası düzenlemelerin devam ettiği görülmüştür. Bu kanunda göçmen yine "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanlar" şeklinde tanımlanmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 61).

2011 Suriye İç Savaşı sonrasındaki kitlesel göç karşısında Türkiye, siyasi tarihinde göç ile ilgili en geniş ve kapsamlı göç politikalarını 2013 yılında yürürlüğe sokmuştur (Tanrıku, 2018, s. 2590). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile yabacıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve çıkışları ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsam ve uygulaması ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Kanun (Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ve özel hükümler saklı olmakla birlikte) yabancılarla ilgili iş ve işlemleri, uluslararası korumayı, geçici korumayı, Göç

İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşunu, yetkilerini, görev ve sorumluluklarını kapsamaktadır (YUKK, 2013).

Kutlu ve Kahraman'a göre (2017, s. 16) Türkiye yeni dönem göç politikalarında uluslararası hukuka, yerel koşullara ve insani ihtiyaçlara uygun olacak düzenlemeler yapmayı amaçlamaktadır ve yeni dönem göç politikalarında Türkiye'nin ev sahibi ülke olma konumu göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca insan haklarına saygı odaklı bir yaklaşımla düzenlenen göç politikaları ile köklü değişiklikler yaratılmakta, şeffaf ve katılımcı hukuki reform çalışmaları yürütülmektedir. Bununla birlikte Suriye'den gelen sığınmacıların ülkeye girişlerinin düzenlendiği "Açık kapı politikası" ile ilgili eleştiriler mevcuttur. Koyuncu' ya göre (2015) bu politika güvenlik tehditlerini de beraberinde getirmiştir. Koyuncu bu politika ile Suriye'den Türkiye'ye gelen ve terör faaliyetlerinin içerisinde yer bulmuş kişilerin yanı sıra Türkiye'den Irak ve Suriye'ye "cihadist" söylemlerle geçen Türk gençlerinin önündeki engellerin de kalktığını savunmaktadır. Bunun yanında Türkiye'nin AB ile yapmış olduğu Geri Kabul Anlaşmaları da tartışmalı bir konudur. Ekşi'ye göre (2016, s. 2-5) Geri Kabul Anlaşmaları düzensiz göç ile mücadele etmek için yapılmaktadır. Bu anlaşma ile devletler kendi vatandaşlarını kabul etmekle yükümlü olmaktadır. Ekşi, geri kabulün bir anlamda sınır dışı etme durumu olduğunu ifade etmektedir; bu sınır dışı etme durumu bir anlaşmaya dayanmaktadır ve taraf devletler bu anlaşmanın yükümlülüklerine uymak durumundadırlar. Geri kabul anlaşmaları genişletilerek üçüncü ülkeler ile de yapılabilmektedir. AB bu anlaşmaları göçe kaynak oluşturan ülkelerle ve AB'ye göçün akmasında transit rol oynayan ülkelerle yapmaktadır.

Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması bir uluslararası kuruluş olarak tüzel kişiliğe sahip AB ile yapılmıştır ve Danimarka, İrlanda hariç birliğin diğer üyelerini kapsamaktadır. Buna göre, Türkiye üzerinden bu devletlere giden düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilecektir. Ekşi (2016, s. 6) Geri Kabul Anlaşması ile yasadışı göçle mücadele etme sürecinde işbirliklerinin temel alındığını vurgulamaktadır. Ekşi'ye göre (2016, s. 8) Türkiye AB Geri Kabul Anlaşması'nın dibacesine göre, geri kabul anlaşması, Türkiye, AB ve üye devletlerin uluslararası hukuktan, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerinden doğan hak, yükümlülük ve sorumluluklarına halel getirmeyecek şekilde düzenlenmiştir. Ekşi'ye göre (2016, ss. 19-20) Geri Kabul Anlaşmaları taraflara yükledikleri yük açısından asimetrik bir ilişki doğurmaktadırlar. Bu asimetrik ilişki ise AB'nin anlaşmaya taraf devletlere sunduğu "vize serbestisi", "vize kolaylığı", AB pazarlarına girme, göç yönetiminde teknik ve mali

destek sunma şeklinde teşvik edici yöntemlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Yılmaz (2014) Türkiye’deki Suriyelilerin göçlerinde, Türkiye’nin izlediği ana yolun AB ile işbirliği politikaları ile transit göç sürecini yürütmek şeklinde olduğunu belirtmektedir.

Türkiye’nin yeni dönem göç politikalarında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Göç Kurulu Türkiye’nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlenmesinden, bu stratejilerin koordinasyonun sağlanması ve uygulanmasından sorumludurlar. GİGM’ne bağlı olarak kurulan Göç Araştırmaları Merkezi Çalışma Grubu Başkanlığı siyasi, hukuki, ekonomik, tarihi, stratejik ve güncel her türlü ulusal ve uluslararası inceleme için kurulmuştur. Ayrıca göç ile ilgili literatüre katkı sağlamak amacı ile Göç Araştırmaları Merkezi Çalışma Grubu Başkanlığına bağlı olarak Göç Araştırmaları Dergisi bilimsel/hakemli bir dergi olarak yayınlanmakta aynı zamanda Göç Kütüphanesi de çalışmalar yapmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020, <http://gam.gov.tr/tr/hakkimizda.aspx> Erişim Tarihi: 21.07.2020).

2.4. Göç Kuramları

Castles ve Miller’e (2008) göre göçü açıklamaya çalışan yaklaşımların iki temel yüzü vardır: göçü ekonomi merkezli konumlandırmaları ve siyaset temelli konumlandırmaları. Bu yaklaşımlar ülkelerin ekonomik gelişmişliklerinin ve siyasal ortamlarının bireylerin yer değiştirmelerinde başlıca etkenler olduğunu savunmaktadırlar. Yani göç alan devletler ve göç veren devletlerin farklı ekonomik ve siyasi değerlere sahip olmaları kişilerin göç etme kararlarında etkili olmaktadır. Gelişmiş bir ekonomi ve istikrarlı bir siyasal ortamda bireyler çıkar ve beklentilerini karşılamada başarılı olmaktadır. Bu çıkar ve beklentileri açıklamaya çalışan birbirinden farklı teoriler mevcuttur. Her teorinin çıkış noktası, hedefleri, odak noktaları, ilgi alanları, varsayımları ve önermeleri birbirinden farklıdır. Yani nüfus hareketlerini anlamlandırabilecek ‘tek büyük bir teori’ olduğunu söylemek mümkün değildir (Castles & Miller, 2008).

Çağlayan’a göre (2006, s. 68) göç hareketlerini açıklamaya çalışan ilk kuram Ravenstein Göç Kanunları’dır. Ravenstein göçün belli kanunlara bağlı olarak yürüdüğünü belirtmiş ve bu kanun maddelerini oluşturmuştur. Bu bakımdan kendinden sonra gelen göç kuramlarının öncüsü olmuştur. Ravenstein göç kanunları kapsamında göç ve mesafe, göç ve basamakları, göçte yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, göçte kır-kent yerleşimcileri farkı, göçte kadın-erkek farkı incelenmiştir.

Göç hareketlerini açıklamaya çalışan bir diğer göç kuramı ise ekonomik temelli bir göç kuramı olan İtme-Çekme Kuramıdır (Çağlayan, 2006, s. 72). Bu kuramda yaşanan yer ile ilgili faktörler, gidilecek yer ile ilgili faktörler, engeller ve bireysel faktörler önem arz etmektedir. Bu kuramda gelir düzeyinin düşük olduğu yerden yüksek olduğu yere doğru bir hareket söz konusudur (Castles & Miller, 2008). Gelir düzeyinin düşük olduğu yerdeki düşük yaşam standartları, ekonomik fırsatlardan yoksun olmak, siyasi baskılar göçte itici güç olmaktadır. Öte taraftan göçte ekonomik fırsatlar ve siyasi özgürlükler çekici rol oynamaktadırlar. Ülkeler ve bölgeler arasında bu farklılıklar olmadığı sürece göç hareketleri gerçekleşmeyecektir (Castles & Miller, 2008).

Yine Çağlayan'ın çalışmasında (2006) göçten, üst-orta-alt ekonomik gelire sahip kişilerin farklı şekillerde etkilendikleri vurgulanmıştır. Kişilerin yer değiştirme hareketlerinden ekonomik gelirlerine göre farklı şekillerde etkilenmelerini Petersen Beş Göç Tipi kuramı ile açıklamıştır (aktaran. Çağlayan, 2006, s. 75). Buna göre ekonominin genel durumu göç için önemli bir faktördür ve ekonomik durum farklı sınıflar için farklı anlamlar taşımaktadır. Alt ekonomik gelire sahip kişiler kuraklık, kıtlık gibi durumlardan daha kolay etkilenmektedirler. Beş Göç Tipi kuramı doğanın itmesi ile gerçekleşen ilkel göçlerin yanında sosyal baskının sonucu oluşan zorlayıcı ve yönlendirici göçlere odaklanmıştır. Zorlayıcı göçte kişilerin yer değiştirme kararlarında inisiyatif kullanmaları mümkün değildir. Öte yandan yönlendirilen göçlerde kişiler ellerindeki karar mekanizmalarını kullanabilmektedirler. Zorlayıcı göçte göç eden kişilerin ekonomik durumları göçün hedef ülkesinde işlevseldir. Yönlendirici göçte ise kişilerin göç ettikleri yerdeki hayat şartlarında ekonomik durumları önemlidir. Bunların yanında tamamen bireysel tercihler sonucu oluşan serbest göçte kişilerin ekonomik durumları göç etmede temel belirleyen olmaktadır. Serbest göçte bireyler daha çok hedef ülkelerdeki çekme kuvvetlerinden, ekonomik durumlarına göre etkilenmektedirler. Çağlayan'ın çalışmasında (2006, s. 76) göçün kolektif hale geldiği kitlesel göçlerin teknolojik gelişmeler ve öncü göçmenlerin kurdukları ağlarla şekillendiği belirtilmektedir. Bu göç kuramında sadece itme-çekme motivasyonları yoktur. Aynı zamanda bireysel ve toplumsal motivasyonlar da göç etmede etkili olmuştur.

Bir diğer göç kuramı olan Kesişen Fırsatlar kuramında ise önemli olan konular göç edilecek yer ile olan mesafe, göç edilecek yerdeki imkânlar ve bu imkânların miktarıdır. Bu nedenle ulus-devletlerin sıkı sınır kontrolleri göçmenin karşısına bir engel olarak çıkacaktır (Çağlayan, 2006, s.78). Castles ve Miller'e (2008) göre göç hareketine

katılan bireyler zaman ve mekândan etkilenmektedirler. Bu nedenle bu kuramda göçün nedenlerinden çok göçün sürdürülebilirliği önemli olmuştur.

Merkez-Çevre Kuramı ise, kapitalist ekonomilerin genişleyen halkalar halinde dünya pazarlarını ele geçirmesi ve daha fazla nüfusun piyasalara dâhil edilmesi sonucu çevre ülkelerin toprak, hammadde ve emeğinin merkez ülkelerin denetimine girmesi ile yoksullaşan üreticilerin göç etmek zorunda kalmasını incelemiştir. Bu kuramda eşit olmayan ekonomik ve siyasal güç dağılımları vurgulanmış, eşitsiz ekonomi ve siyasal güç dağılımları nedeni ile göç eden kesimin sermayenin istediği ucuz emek ihtiyacını karşılamak zorunda kaldığı belirtilmiştir (Castles & Miller, 2008). Merkez-çevre kuramında çevre olarak geçen ülkeler, merkezin vazgeçemeyeceği sürekli kapitalist gelişimi perspektifi için önem arz etmektedir.

Göç Sistemleri Kuramında göç hareketinde ülkeler arasında kolonyal döneme dayanan ilişkiler vardır. Göç ilişkisinden önce, kolonyal dönemden gelen bu ilişkiler ticari-mali bağlar ile politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 82). Dolayısıyla göç hareketi sadece ekonomik boyutlu değildir ve ülkeler arasında önceden var olan ilişkiler göç hareketinin başlamasında önemli bir role sahiptir (Castles & Miller, 2008, s. 31).

Son olarak İlişkiler Ağı Kuramı göçe ve göçmene yaklaşımı ile diğer kuramlardan farklıdır. Bu kuram kapsamında göçmenlerin gittikleri ülkelerde kurdukları ilişkiler ve oluşturdukları bağlarla ulus-ötesi mekân ve kimliklerin oluşmasına dair konular önem kazanmaktadır. Göçmenlerin ulus-ötesi göçmenlere dönüşmeleri ile sonuçlanan köken ülke, hedef ülke arasındaki gelgitleri göç kuramları için önemli olmuştur. Bu kuram kapsamında göçmenlerin farklı ülkeler arasında iki kültüre de ait olmadan yaşamlarını nasıl sürdürdükleri ve bu ülkelerdeki toplulukları, kurumları ve yapıları birbirine nasıl ilintilendirdikleri açıklanmaya çalışılmıştır (Castles ve Miller, 2008).

Daha önce belirtildiği gibi bir göçü açıklayabilecek tek bir büyük teori yoktur. Dolayısıyla 2011 yılından itibaren Türkiye'ye doğru gerçekleşmekte olan göç hareketini açıklayabilmek tek bir teori ile mümkün değildir. Suriye'den Türkiye'ye olan göçü açıklayabilmek için yukarıda açıklanan göç kuramlarından ayrı ayrı faydalanabilmekteyiz. Çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ele alınan Suriye'den Türkiye'ye olan göçün ekonomik ve siyasal konumlandırmaları olduğu görülmektedir. Suriye'deki iç savaş ortamının yarattığı ekonomik bunalım ile savaş öncesinde var olan ve günümüzde devam etmekte olan siyasal istikrarsızlık nedeni ile yaşam standartları değişen insanlar göç hareketlerine katılmışlardır. Yani Suriye'deki

siyasal ve ekonomik ortam Suriyeliler için itici bir faktör olmuştur. Öte yandan Kesişen Fırsatlar teorisinin açıkladığı gibi Türkiye ile Suriye arasındaki mesafe (Türkiye ve Suriye'nin sınır komşusu olmaları), Türkiye'de savaş ortamındaki Suriye'ye göre daha fazla olan sosyal, siyasi, ekonomik imkânlar Suriyelilerin Türkiye'ye göçlerinde çekici faktörler olmuştur. Bunun yanında Türkiye bir merkez ülke olmamasına rağmen Suriyeli göçünün, Türkiye için ucuz iş gücü yaratması bakımından Merkez-Çevre kuramına uygunluk sağladığı görülmektedir. Türkiye ve Suriye arasında özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde göç öncesinde de var olan toplumsal bağlar tarihsel süreçte var olmuştur. Bu bakımdan Suriyelilerin Türkiye'ye göçleri aynı zamanda Göç Sistemleri Kuramına da uymaktadır. İlişkiler Ağı Kuramının açıkladığı şekilde Suriyeliler Suriye ile maddi ve manevi bağlarını sürdürmektedirler. Aynı zamanda bu bağların Türkiye'ye yansımalarını sağlamaktadırlar. Bu konular Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecindeki ekonomik, sosyal ve siyasi yaşam değerlendirmelerinin ele alındığı dördüncü bölümde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Göçte toplumsal cinsiyetin etkilerini anlayabilmemiz açısından çalışmamızın kullandığı ana kuram İlişkiler Ağı Kuramı olmuştur. Suriye ile sosyal, siyasi, ekonomik bağlarını sürdüren Suriyeli kadın sığınmacıların aynı zamanda Türkiye'de var olan değerleri benimserken toplumların kadına yüklediği cinsiyet rolleri nedeni ile yaşayacakları zorlukların açıklanması bakımından bu kuramın yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2.5. Göç ve Toplumsal Cinsiyet

Göç çalışmalarında temel olarak odaklanılan ve üzerinde çalışılan konular göç trendleri, hükümetlerin göçmenlere yönelik politikaları ve kamuoyunda göçmenlere yönelik görüş ve algılardır (Gezici Yalçın, 2017). Oysa göç, toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri açısından da incelenmeye ihtiyaç duyulan bir konudur. Çünkü kadın göçü ve erkek göçü mekânsal etkileri bakımından birbirinden farklıdır. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma değiştiğinde göç eden kadın üzerinde de bu değişimlerin etkilerini görmek kaçınılmaz olmaktadır. Kadın göçü, nedenleri, biçimleri ve yeni toplumdaki etkileri açısından kadınlaşmaktadır (Çelik, 2016, ss. 87-88).

Toplumsal cinsiyet, farklı cinsler arasındaki ilişkilerin, kabul ve iktidar ilişkilerinin sosyalizasyon süreci sonucu oluştuğunu ve kadınlık-erkeklik rollerinin doğal/doğuştan olmadığını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet toplum içinde

kazanılmış cinsiyet rollerinin ifade edilmesidir ve fiziksel anlamdaki cinsiyetten farklıdır. Toplumsal cinsiyet rolleri içselleştirildikçe kadın ve erkek bu rolleri doğal oluşumları şeklinde kabul etmekte ve rollerin kendilerine yükledikleri anlamlar ölçüsünde hareket kabiliyetine sahip olmaktadır. Erkek kamusal alanda olup güçlü bir koruyan rolünü oynarken, kadın ev alanında korunmaya muhtaç olarak ezilmeye ve suistimale rıza gösteren olmaktadır. Toplumsal cinsiyetin yüklediği anlamlar ile kadın sürekli olarak bir güvenlik ihtiyacı taşır ve erkek hiyerarşik olarak kadından “üstün” ve “güçlü” konumuna yerleşir. Kadının güçsüzlük kavramı ile ilişkisi Uluslararası İlişkilerde de aynı şekilde yer bulmaktadır. Uluslararası İlişkilerin çalışma konusunda insan ve insan bedeni değil, devletler ve devletlerarası ilişkiler yer almaktadır (Eken, 2016). Bununla birlikte uluslararası alanda yakın dönem içinde kadın haklarına ilişkin çeşitli düzenlemelerin yapıldığı da bilinmektedir. Bunun en önemli örneği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olarak gösterilebilir. Madde-16’da:

1. Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, vatandaşlık veya din bakımından hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkına haizdir. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hakları haizdir.
2. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.
3. Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.

Şeklindeki düzenleme ile kadının öncelikle aile kurumu içindeki rolü korunmaya çalışılmaktadır (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1948). Ayrıca Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ile kadın ve erkeğin eşit oldukları fakat toplumsal cinsiyet temelli roller nedeni ile kadının aile refahına ve toplumun kalkınmasına kattığı değerin tam olarak anlaşılmadığı vurgulanmıştır. Bu Sözleşmede kadının sadece ‘analık’ rolünün cinsiyet rollerinde ayrım yaratmaması gerektiği, kadın ve erkeğin ev alanında, kamusal alanda aynı derecede yer almaları gerektiği belirtilmiştir. Bu ifade sözleşmede; *“Bir ülkenin bütünüyle gelişmesi, yeryüzündeki refahın artması ve özgürlüğün gerçekleşmesi için, her alanda kadınların erkeklerle aynı şartlar altında eşit bir biçimde katılmaları gerektiğinin farkında olarak”* şeklinde yer almış ve kadın hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır (CEDAW, 1985). Kadın haklarına yönelik en

kapsamlı sözleşme ise İstanbul Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmenin önemi sözleşmede aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Biyolojik veya hukuki, ailevi bağ olup olmadığına bakılmaksızın ev içi şiddetin (örneğin eski veya mevcut eşler, evlilik dışı partnerler, birlikte ikamet edilen aile fertleri, akrabalar veya birlikte ikamet edilen başkaları tarafından yöneltilen şiddetin) ve kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye ilişkin standartlar öngören ve Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belge olmasıdır (aktaran. Bakırcı, 2015).

Görüldüğü üzere kadına yönelik şiddet artık özel bir konu değildir. Ev alanı artık özel değil, kamusaldır. Kadına yönelik olarak, özel ve kamusal alanda, barış ve savaş/çatışma zamanlarında gerçekleştirilen her türlü şiddet eylemine yönelik etkin mücadele hedefi belirtilmiştir. Sözleşme ayrıca “toplumsal cinsiyeti” tanımlayan ilk uluslararası belgedir. Sözleşme sadece taraf devlet kadınlarını değil hukuki durumu ne olursa olsun göçmen kadınları da içermesi bakımından değerlidir (Bakırcı, 2015).

Bennholdt-Thomsen'a göre (2018, böl. 6) toplumlarda yaşanan krizlerden, özellikle göçten, en hızlı ve olumsuz şekilde etkilenen kesim kadınlardır ve kadınlar için göçün yarattığı ilk sorun işsizliktir. Göç durumunda kadın, nitelikli olsa dahi iş alanından dışlanmakta ya da her türlü işi kabul etmek zorunda bırakılmaktadır. Bennholdt- Thomsen düşük ücretli, düzensiz işlerde çalışan kadınların, çocukları da varsa, erkeklerden bağımsız olarak ekonomik varlıklarını sürdüremediklerini ve kadınların işgücünün, fiziksel varlıklarının ve cinselliklerinin tehdit altında olduğunu belirtmiştir. Ekonomik kazanç sağlamak adına kadınlar, erkek-egemen kurumlar ile barışmak zorunda bırakılmakta ve kurumlar içinde maruz kaldıkları şiddete boyun eğmektedirler. Buna rağmen kadının ev dışına çıkmasına ve ataerkiyi kırmasına hizmet edecek iki faktör vardır: işsizlik ve göç. Göç ile gelen işsizlik, kadınları ve kızları geleneksel ilişki normlarından uzaklaştırır (Mernissi, 2018). Kadınların göç süreci içindeki varlıkları çeşitli düzenlemelerle daha görünür olur. Daha önceki uygulamalarda tekil vatandaşlık, çocuğun sadece babanın soyadını taşıyabildiği durumlar nedeni ile kadının göç hareketindeki varlığı sadece eş, baba üzerinden aile ile birlikte kendisini göstermiştir. 1980 sonrasında annelerin kimliklerini çocuğa aktarmadaki hakları baba ile eşit şekilde düzenlenmiştir (Castles & Miller, 2008, s. 357).

Castles ve Miller'e (2008, s. 50) göre de göç cinsiyetçi bir konudur ve geniş bir toplumsal ilişkiler alanına içkindir. Bu alan sosyal, siyasi, ekonomik olarak kendini göstermektedir. Karpat'a göre (2017, s. 10) günümüz göç hareketine katılanların yarısını kadınlar oluşturmaktadır ve kadınlar çağın iletişim araçlarının sağladığı kolaylıklarla geride bıraktıkları kültürle sürekli etkileşim içinde olmakta ve bu kültürün taşıyıcısı olmaktadır. Mies (2018, böl. 7) kadınların, göç sonrasında kamp merkezleri içinde uygulanan çalışmalar neticesinde büyük değişimler yaşadıklarını gözlemlemiştir. Buna göre kadınlar gördükleri şiddete karşı kolektif baskı teknikleri kullanarak erkekleri caydırma yoluna gitmişler ve şiddet sonrası kadının evi terk etmesini uygun bulan devlet kurumlarının sağladığı "sığınma evleri" yöntemlerine karşı kadınlar, erkeğin evi terk etmesini sağlamışlardır. Bu kadınlar içinde ve kamusal alanda erkek egemenliğine karşı koyma yöntemlerini bu yöntemlerden haberdar olmayan kadınlar ile paylaşmışlardır ve karşı koyma yöntemleri geniş bir alana yayılmış, erkek şiddetine karşı hareket birliği ile ataerkil otoritenin sarsılması sağlanmıştır. Ayrıca Mies'in çalışması kadınların erkeklerden daha militan ve örgütlerine daha bağlı olduklarını göstermiştir.

Göç sürecinde kadının özellikle ekonomik anlamda aktifleştigi ve görünürlük kazandığı şeklindeki çıkarımlar Pala'nın (2013, s. 84) ve Castles ve Miller' in (2008, s. 50) çalışmasında işlenmiştir. Göç ile birlikte zorluklarla karşılaşan kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri yeniden üretilmektedir. Göçün ilk aşamasında dil ve uyum sorununun üstesinden gelen kadının sosyal alanda görünürlüğü artmaktadır. Emimi (2018) dil ve uyum sorununu aşamayan kadınların toplumsal izolasyonunun arttığını ve aile içi şiddete daha fazla maruz kaldıklarını belirtmektedir. Göç sonucunda çocuklu kadınların iş piyasasına katılması durumu da kız çocuklarını negatif yönde etkilemektedir. Çok çocuklu ailelerde kız çocukları ev hizmetlerini yerine getirme ve diğer çocuklara bakmakla görevlendirilmektedir. Bu durum kız çocuklarının eğitimsiz kalmalarına ve yeni katıldıkları toplumla entegre olamamalarına neden olmaktadır (Emimi, 2018).

Kadınların göçte artık nesne değil özne oldukları gerçeği görülmesi (Buz, 2009) göç çalışmalarında kadının bir nesne, bir alt başlık olmaktan kurtarılması göçü kadınlaştırdığı gibi göç çalışmalarını da kadınlaştıracaktır.

2.6. Entegrasyon

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yükselişe geçen ve tüm dünyada egemenlikleri kabul edilen ulus devletlerin en belirgin özellikleri homojen toplumlar yaratma

kaygılarıdır. Bu nedenle tek dil, din, kültür ve etnik yapıdan oluşma isteklerini gerçekleştirmek için asimilasyon, disimilasyon süreçlerini işletmektedirler. Bunun için toplum içerisinde bir ayıklama, saflaştırma, farklı olanları benzeştirme yoluna başvurulmaktadır. Böylece farklı olanlar bir potada eritilerek ulus-devlet güçlendirilecektir.

Ulus-devletlerde birden fazla kültürün bir arada yaşayarak uyumu yakalayacağı inancı yoktur (Canatan, 2013, s. 319). Temelde inanılan şey çok-kültürlülüğün çatışma ve çelişkilerin kaynağı olduğudur. Karpat'a göre (2017, ss. 27-31) yabancıların sivri görünüşleri toplum içinde iki şekilde törpülenir ya da yok edilir. Bunlardan ilki asimilasyon politikalarının uygulanmasıdır. Asimilasyon yabancıların yabancılıklarını yok eder ve onları ev sahibi topluma benzeştirir. Bir diğeri yol ise entegrasyondur. Entegrasyon daha çok farklılıkların törpülenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Karpat (2017) entegrasyonda göçmenin, yabancı yeni kültürün içine yerleştiğini ve onunla bağdaşırken kültürel kişiliğini de büyük ölçüde muhafaza etme imkânı bulunduğunu savunmaktadır. Aslında entegrasyon politikalarının toplumdan topluma süreleri değişse de genellikle asimilasyon ile sonlandığı görülmektedir. Ulus-devletler için ise asimilasyon istenilen bir şeydir. Böylece toplum homojenleşecek ve siyasi birlik sağlanarak güçlenecektir. Bunun için özellikle eğitim alanına özenle eğilinerek okullarda verilen dersler ve kullanılan ders kitapları ile aynı düşünceler ve aynı dünya görüşlerinin üretimi sağlanır (Karpat, 2017). Çünkü göç hareketlerinde başlangıçtaki niyetlerinden bağımsız olarak kişiler kalıcı yerleşimcilere dönüşmektedirler (Castles & Miller, 2008).

Kitlesel olarak gerçekleşen göçlerde ev sahibi toplum aşına olmadığı büyüklükte bir nüfus hareketi ile karşılaşır. Erdoğan'a göre (2017, s. 42) kitlesel göçlerin ilk aşamasında hükümetler entegrasyon politikaları uygulamamakta hatta bu politikaları uygulamaktan sakınılmaktadırlar. Göç alan devlette entegrasyon politikalarının göçmenlerin kalıcı yerleşimcilere dönmelerine yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ülke vatandaşlarının "vatandaşlık bağı" ile bağlı oldukları ülkelerini, ülkede kendilerine tanınan hakları, ülkenin vatandaşı olmayan kimseler ile paylaşmak istemedikleri ulus devlet sisteminde yabancıların dışlanması kaçınılmaz olmaktadır (Güllüpinar, 2012). Farklı yorumlara açık olmasının yanında entegrasyon politikaları devletlerin göçmenleri içselleştirmek için kullanmaktan kaçınmayacakları bir politika aracıdır. Ager ve Strang (2008) entegrasyonun 4 aşamalı olduğunu belirtmektedirler. İlk aşamada entegrasyon için araçlar ve göstergeler mevcuttur. Bunlar barınma, iş, eğitim ve sağlık hizmetleri içinde yer edinme şeklinde gerçekleşir. İkinci aşama sosyal ağlardan geçmektedir. Sosyal ağlar

içinde köprüler, bağlar ve bağlantılar vardır. Üçüncü olarak, ilk aşama ve ikinci aşamanın kolaylaştırıcıları olan, dil ve kültürel bilgi ile güvenlik ve istikrar aşamalarını gerçekleştirmek gerekmektedir. Son aşamada vatandaşlık kazanılır ve ülkenin vatandaşları ile aynı haklar elde edilir. Bu aşamada entegrasyon tamamlanmış demektir. Fakat bu aşamalar oldukça zorlu (Ager & Strang, 2008) ve birbirinden bağımsız aşamalardır. Göçmenler bu aşamaların birine entegrasyonda başarı sağlarken bir başka aşamada başarılı olamayabilir. Nitekim sistem entegrasyonları yani hukuki-politik entegrasyon daha kolay iken; sosyal entegrasyon (ekonomik, sosyal, kültürel) daha zordur ve daha uzun sürelerde mümkün olabilmektedir (Adıgüzel, 2019).

Bu bölümde göç ile ilgili kavram ve kuramlar açıklandıktan sonra göçün toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin, göçe hedef olan ülkedeki entegrasyon süreçlerine etkisinin anlaşılabilmesi açısından entegrasyon konusu işlenmiştir. Bu bölümde ele alınan kavram ve kuramlar Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçün niteliğinin anlaşılması ve Türkiye'deki Suriyeli kadın sığınmacıların toplumsal cinsiyet rollerine bağlı deneyimlerinin anlaşılması noktasında faydalı olacaktır.

BÖLÜM III

SURIYE İÇ SAVAŞI ve YAŞANAN MÜLTECİ KRİZİNİN YEREL, BÖLGESEL, KÜRESEL ETKİLERİ

Bu bölümde dört alt başlık bulunmaktadır. İlk başlık Suriye İç Savaşı'nı ele almaktadır. Bölümde Suriye'deki iç savaşı anlayabilmek adına Suriye'deki siyasal ve ekonomik ortam incelenmiştir. İç savaşın nedenleri ile birlikte iç savaşa dâhil olan devletler ve örgütler ele alınmıştır. Devamında iç savaştan kaçan Suriyelilerin göç ettikleri ülkeler incelenmiştir. Suriye'deki iç savaşın önemini anlamak ve savaştan etkilenen insanların boyutunu anlamak açısından bu başlık önem arz etmektedir. İkinci başlıkta Suriye'den Türkiye'ye göç eden insanlar ve bu insanların Türkiye üzerindeki ekonomik, sosyal, siyasal etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü başlıkta Suriyelilerin Türkiye halkı tarafından kabul düzeyini anlayabilmek adına Türkiye toplumunun Suriyelilere karşı algı ve tutumları ele alınmıştır. Son olarak dördüncü başlık altında da Türkiye'nin Suriyeli göçmenler için uyguladığı ya da uygulamayı planladığı entegrasyon politikaları incelenmiştir.

3.1. Suriye İç Savaşı

Suriye İç Savaşı'na giden süreçte Suriye'deki hükümete karşı ilk tepki 2011 yılında Arap Baharı ile başlamamıştır. Bu tarihten önce 2005 yılında ülkede reform talepleri ve demokratik bir yönetim isteği dile getirilmiş ve ayaklanmalar yaşanmıştır. Güçtürk'e göre (2014, s. 27) ayaklanmalarda rejimin 'otoriter, totaliter ve hizipçi' yapısına karşı tepki gösterilmiş ve ayaklanma kısa süre içinde bastırılmış, göstericiler gözaltına alınarak bir kısmı ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bunun da öncesinde 1963'ten 2011'e kadar Suriye'de olağanüstü hal dönemi süresince insan haklarına aykırı uygulamalar yürürlükte olmuş, ifade ve seyahat özgürlükleri kısıtlanmıştır. Güçtürk'e göre (2014, s. 20) keyfi göz altıların yanı sıra gözaltına alınanlar hiçbir hukuki destek alamamışlar, yakınları ile iletişimden yoksun bırakılmışlar ve yargı organlarının denetiminden uzak olarak aylarca gözaltında tutulmuşlardır. Oysa resmiyette Suriye 1966 tarihli "Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi"ni, 1965 tarihli "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme"yi, 1969 yılında "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi"ni onaylamıştır. Bunların

yanında “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ni 2003 yılında onaylamıştır. Suriye ayrıca 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine de taraf olmuştur fakat 2006 tarihli “Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme”yi imzalamamıştır. Ancak, ülkede rejimin çıkarları her zaman insan haklarından daha üstün olmuştur (Güçtürk, 2014, s.24). Suriye’nin imzaladığı ve onayladığı kanunları, sözleşmeleri ve anlaşmaları koruyacak ve uygulayacak kurumlar hükümet taraftarı bir tutum ile şekillenmişlerdir.

Özlü, Kara ve Karkın’a göre (2017, s. 569) Suriye’deki iç savaşı anlayabilmek adına ülkedeki stres birikim alanlarına bakmak gerekmektedir. Arap Baharı’nın meydana gelmesinde pek çok neden etkili olmuş ve harekette birden fazla etnik ve dini grup yer almıştır. Bu grupların her birinin farklı talepleri olmuştur.

Rubina Saigol’a göre toplumsal çatışmalar, ekonomik kaynaklar ile toplumsal ve siyasal iktidarın eşitsiz dağılımının ürünleridirler (2016, s. 227). Suriye İç Savaşı’na baktığımızda Suriye’nin insan hakları karnesinin savaş öncesi dönemde de düşük olduğu görülmektedir. Freedom House 2010, 2011 verilerinde Suriyelilerin sivil hakları 6 (en kötü: 7, en iyi: 1) ve politik hakları 7 şeklinde derecelendirilmiş ve sonuçta Suriye özgür olmayan bir ülke olarak değerlendirilmiştir. 2011 yılında hapislerin gazeteciler, muhalif yazarlar, İslamcılar, Kürtler ve eşcinseller ile dolduğu bir dönem olmuştur. Ülkede sosyal ağlar ya yasaklanmış ya da istihbarat teşkilatı tarafından kontrol edilmiştir. 2012’de ülkenin bütün sivil hakları, politik hakları ve özgürlükleri 7 olarak değerlendirilmiştir (FreedomHouse, 2010, 2011, 2012).

Charles Tilly’nin *Demokrasi* kitabında belirttiği gibi demokratikleşme hareketlerinin başarısında sıradan insanların kazanacakları bir şeyler vardır. Fakat demokratikleşmenin gerçekleşmemesi durumunda kaybedecekleri çok şey olacaktır (Tilly, 2014, s.76). Suriye’de bugün itibari ile her kesimin kaybettikleri çok şey olmuştur ve demokratikleşme talepleri başarıya ulaşamamış aksine bir vekâlet savaşına dönüşmüştür. Suriye İç Savaşı, bölgede var olan IŞİD, El- Nusra, YPG, ÖSO gibi pek çok grubun mücadelesinin yanında başka devletlerin de dâhil olduğu karmaşık bir savaş olmaya devam etmektedir (Çetin, 2016, ss. 1001-1002). Bugün savaşın Suriye’ye etkisi yalnızca insani boyutta değildir. Suriye ekonomisinin çökme noktasına geldiği 2019 yılında savaş bir bataklık görünümü yaratmaktadır (Çetin, 2016, s. 1002). Dünya Bankası verilerine göre (2020) krizin Suriye’deki sosyal ve ekonomik etkileri devasa boyutta iken sağlık hizmetleri, eğitim, konut ve gıdaya erişimde yaşanan zorlukların her geçen gün artması milyonlarca insanı işsizlik ve yoksulluk kısıpına sıkıştırmaktadır. Ayrıca Dünya

Bankası (2020) 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Haziran 2020 tarihinde açıkladığı verilere göre dünya genelinde 413,372 kişinin ölümüne neden olan Covid-19 virüsü nedeni ile Suriye'nin sağlık sistemlerinin yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bunun yanında Suriye petrollerinin üretim ve dağıtımındaki şiddetli düşüş Suriye'nin dış ticaret bağlantılarının zayıflamasına neden olmaktadır. Dünya Bankası'nın 2017 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmaya göre Suriye'nin 2011-2016 yılları arasında gayri safi yıllık hasılasındaki kayıp 226 milyar dolardır. Suriye'deki mozaik yapının bileşenlerinin Esad'lı ve Baas Partili bir çözüme karşı çıkmaları olası bir çözümü geciktirmeye devam etmesine (Kıran, 2014) ve dolayısıyla da ülkedeki ekonomik durumun daha da kötüye gitmesine neden olmaktadır.

UNHCR Global Report'a göre (2017) savaşın Suriye için en kötü sonuçları "şiddet, çatışma, yoksulluk, politik istikrarsızlık, insan ticareti ve kaçakçılığı, kitlesel yer değiştirmeler" olarak belirtilmiştir. Savaşın küresel bir kriz olarak diğer ülkeler için en önemli sonucu ise yer değiştirmelerin yarattığı mülteci krizidir.

Suriye İç Savaşı'nın karmaşık çatışma yapısından en fazla etkilenen kesim şüphesiz ki Suriyeliler olmuştur. Demokratik, adil seçimlerle seçmedikleri bir yönetim ile radikal muhalifler ve terör grupları arasında kalan halkın asıl talebi, barışçıl ve halka dayanan bir iktidar kurulması olmuştur. Devrimin silahlarla gerçekleşmesi ve ölü sayısını arttırması halkın başarıya olan inancını yok etmiştir. Savaşı reddedenler, savaşmak istemeyenler; erkeklerin zorla silahlaltına alınmaları gibi nedenlerle ülkede yaşamının mümkün olmadığını anlamışlardır. Ülkede yok edilen eğitim, sağlık ve en önemlisi güvenlik hizmetlerine erişebilmek adına Suriyeliler ülkelerini terk etmeye mecbur kalarak göç etme yolunu seçmişlerdir (Neccar, 2016). Suriye'de özellikle hava saldırıları ile birlikte güvenli bir yaşamın mümkün olmadığı anlaşıldıkça göç hareketleri hızlanmıştır. Saldırıların neticesinde eğitim, sağlık hizmetleri aksamış, temiz su ve gıdaya erişimde sıkıntılar yaşanmaya başlanmış ve özellikle petrol sahaları büyük zarar görmüş, enerji ihtiyacı asgari düzeyde karşılanabilmiştir (UNİCEF, 2014). Hayatın bütün aşamalarında yaşanamaz hale gelmesi sonucunda göç hareketi zorunlu olmuştur. Suriye İç Savaşının yerel ve uluslararası düzeyde en olumsuz sonucu da zorunlu göç şeklinde gerçekleşmiştir.

3.1.1. İç Savaşın Öznesi Devletler ve Örgütler

Suriye'deki iç savaş Tilly'nin “*Uluslararasılaştırılmış içteki (Internationalized internal) silahlı çatışmalar: devletin hükümetiyle içteki muhalif gruplar arasında, başka devletlerin askeri müdahalesiyle gerçekleşir*” şeklindeki tanıma uymaktadır (Tilly, 2013, s. 291).

Vox'un (2017) “Syria's war: who is fighting and why” başlıklı çalışmasında belirtildiği gibi “Suriye krizi bir karmaşadır.” Vox'un çalışmasında Suriye'de rol oynayan aktörler, Esad'ın önderliğindeki Baas rejimi, ABD, Rusya ve Muhalifler olarak gösterilmiştir. Bu aktörlerin destekleyicileri ise Türkiye, Körfez ülkeleri, İran, Ürdün gibi devletlerin yanında Hizbullah, IŞİD, Kürt grupların oluşturdukları terör örgütleri olarak gösterilmiştir. Suriye İç Savaşı'nın dört tarafı ve bu dört tarafın destekleyicileri vardır. Destekleyicilerin ise birbirleri ile anlaşamadıkları konular mevcuttur. Bu tarafların başında Esad rejimi gelmektedir. Rejimin destekçileri Rusya, İran ve Hizbullah terör örgütü olurken, rejime karşı oluşan muhalif grupta Türkiye, Körfez ülkeleri, Ürdün ve ABD yer almaktadır. Fakat ABD aynı zamanda bir üçüncü grup olan Kürtleri de desteklemektedir. Son grupta ise IŞİD yer almaktadır. IŞİD'in görünürde hiçbir destekçisi olmamasına rağmen birçok ülkeden destek aldığı yönünde haberler bulunmaktadır (Vox, 2017).

ABD küresel bir güç olarak Suriye İç Savaşı'nın bir öznesidir. ABD'nin uluslararası alandaki hareketlerinde enerji en etkili amaç olmaktadır. Buna rağmen ABD için Suriye'deki petrol rezervleri bir güç olarak bölgede bulunmasının temel sebebi değildir. Suriye stratejik konumu nedeniyle ABD çıkarlarının korunması gereken bir alan olarak görülmektedir. Ohio'da düzenlenen bir mitingde ABD başkanı Donald Trump bölgeden çekilme isteğini dile getirmiştir. Buna rağmen ABD kongresi bir süre daha bölgede kalınacağını belirtmiştir (Tamzok, 2018). MAZLUMDER (2014) raporuna göre ABD ve İsrail bölgede benzer çıkar çıktıklarına sahip olmuşlardır ve bu çıktılar Filistin ve Lübnan'daki İsrail karşıtı grupların lojistik desteklerini kesmek şeklinde olmuştur. Kısacası ABD ve İsrail bölgedeki olaylara dolaylı olarak müdahil olmuşlardır ve bu Suriye'deki krizi daha da derinleştirmiştir. ABD bölgedeki çıkarlarını muhafaza etmek için Suriye'deki muhalif gruplarla birlikte hareket etmektedir.

Suriye'de varlık gösteren bir diğer güç Rusya'dır. Rusya için Suriye Akdeniz'e iniş kapısı olmuştur. Suriye'nin Tartus limanı Rusya için tarihi bir önem arz etmektedir. Rusya'nın “sıcak denizlere inme” ideali nihayet Suriye üzerinden gerçekleşmişken Suriye

krizinde Rusya'nın varlık göstermesi kaçınılmaz olacaktır. Bunun yanında Suriye rejimi bizzat Rusya'dan yardım talebinde bulunmuş ve 2014 yılından beri radikal İslami hareketler ile tüm dünyayı tehdit eden IŞİD/DAEŞ terörüne karşı koymada Rusya'nın yardımını almış ve böylece Rusya bölgede söz sahibi olmuştur (Köylü, 2015).

Bir başka güç olan IŞİD, Irak merkezli kurulmuş, Suriye İç Savaşı ile ülkede oluşan güç boşluğundan faydalanarak Suriye içerisinde faaliyet gösteren bir terör örgütüdür. Bölgedeki güç boşluğundan faydalanan ve tüm dünyadan savaşçıların katılımı ile güçlenen IŞİD güçlü olduğu dönemde Musul'dan İran'a uzanan bir alanda hâkimiyet kurmuştur (Orhan, 2014). BBC News Türkçe (2017) haberine göre IŞİD (bugün itibari ile bu gücünü kaybetmiş olsa da) gücünü dünya çapında yürüttüğü propagandadan ve katılımcılarına sanal ortamda sunduğu ütopyik yaşam ile 'sanal halifelik vizyonu'ndan almaktadır. Aynı zamanda IŞİD askeri genişlemesini işgal ettiği yerlerden ele geçirdiği maddi değerlerle finansal olarak desteklemektedir. IŞİD saldırılarını daha çok stratejik noktalara gerçekleştirmekte, halkın koruyucusu rolü oynamakta, diğer İslami grupları da ortadan kaldırmaktadır (Hatahet, 2015, s.9). Örgüt bugün itibari ile gücünü kaybetmiştir ancak faaliyetlerinin yoğun olduğu 2014 ve sonrasında bölgedeki bütün ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de büyük tehdit yaratmıştır. Türkiye-Suriye arasındaki sınır kapılarının kontrolünü ele geçiren IŞİD, Türkiye sınır kapılarının çoğunu kapatmış durumdaydı (Orhan, 2014). IŞİD ile mücadelede hâkim güçler, PKK/YPG güçlerini kullanmışlar ve Türkiye'nin savunma pozisyonunda kalmasını tembihlemişlerdir. Fakat IŞİD'in Türkiye'yi direkt olarak hedef alması ve sınırları aşan saldırıları Türkiye'nin Suriye'deki muhaliflerin kurmuş olduğu Özgür Suriye Ordusu ile birlikte bölgede faaliyet göstermesine neden olmuştur. Bu faaliyetler sonucu özellikle 2016 ve sonrasında IŞİD zayıflamış ve savaşçılarını kaybetmeye başlamıştır. IŞİD'in güç kaybı ile Türkiye'yi tehdit eden YPG/PKK'nın güçlenmesi, Türkiye'nin Suriye'deki öncelikleri de değişmiştir. PKK terör örgütü Türkiye için her zaman bir güvenlik tehdidi yaratmıştır ve bugün itibari ile Türkiye Suriye'nin kuzeyinde, sınır güvenliğine tehdit yaratacağı bölgelerde, PKK'nın etkin/egemen olmasını istememektedir. Türk dış politikasında çok dillendirilen "Fırat'ın Doğusu" kırmızıçizgi olarak PKK/PYD'nin Suriye'deki varlığının önüne çekilmiştir (Ataman & Özdemir, 2018).

Suudi Arabistan, Katar, İran irtibatlı gruplar da bölgede varlık göstermektedirler. Bu ülkeler bölgedeki çeşitli grupları destekleyerek Suriye'deki savaşın bir 'vekâlet savaşı'na dönüşmesine neden olmuşlardır (MAZLUMDER, 2014, s.9). Bu ülkelerin yanında bölgede yardım faaliyeti yürüten çeşitli yerel ve uluslararası örgüt de vardır.

BMMYK/UNHCR, IOM, UNİCEF, UNWRA, WFP, DRC, Suriye Sosyal Kalkınma Cemiyeti bölgede görev almaktadır. Bu örgütler eğitim, sağlık, beslenme, malzeme tedarikinde yardımcı olmaya çalışmaktadırlar.

Suriye’de ayaklanmalar başladığında ABD ve AB ülkeleri rejimin el değiştireceğine olan inançları ile Esad’ın yönetimi bırakmasını istemişler ve muhalif gruplara destek olmuşlardır. Türkiye de muhalifleri destekleyen bir yol izleyerek Esad’ın yönetimden çekileceğine olan inancını defalarca kez tekrarlamıştır. Esad’ın yönetimden çekilmeyeceği anlaşıldığında Türkiye, Suriye’de “tampon bölge” oluşturulması için çabalamış ve bugün itibari bu emelinde büyük oranda başarı yakalamıştır. Bugün gelinen noktada Suriye’deki kriz ile ilgili öngöründe bulunmak oldukça zordur. Suriyeli Mülteci krizinin tersine çevrilemiyor oluşu aynı zamanda durdurulamaması özellikle Türkiye ve AB ülkelerini tedirgin etmektedir (Kaya, 2017, s.163).

3.1.2. Göç Edilen Ülkeler

Göç hareketleri göç alan, göç veren, göçe geçiş sağlayan ülkeleri etkilemektedir. Ancak Suriye krizinden en fazla Suriyeliler etkilenmekte ve en fazla yükü Suriyeliler çekmektedirler (Pirinççi, 2018). Suriyelilerin göç etmek zorunda kaldıkları ülkeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeliler (11 Haziran 2020)

<i>Sığınılan Ülke</i>	<i>Sığınma Yüzdesi</i>	<i>Sığınan Kişi Sayısı</i>
TÜRKİYE	%64,75	3,585,198
LÜBNAN	%16,1	892,310
ÜRDÜN	%11,9	657,287
IRAK	%4,5	247,247
MISIR	%2,3	130,047
DİĞER KUZAY AFRİKA ÜLKELERİ	%0,6	31,657
Kaynak:	UNHCR, Syria Regional Refugee Response,	
https://data2.unhcr.org/en/situations/syria		

Haziran 2020 itibari ile ülkeleri dışında yaşayan Suriyelilerin toplam sayısı 5,543,746 olarak verilmiştir (UNHCR, 2020). Ayrıca Suriyeli muhalif grupların kurmuş olduğu ve Suriye’de ölenlerin sayılarının verildiği Syrian Revolution Martyr Database, muhalif grupların kayıplarının sayılarını vermektedir. En son Nisan 2016 yılında güncellenen verilere göre 2016 yılına kadar Suriye’de 17,538 (%12) kadın, 134,349 (%88) erkek Suriyeli hayatını kaybetmiştir. Verilerde kadın, çocuk ve yaşlı Suriyeliler hesaba katılmış, Rus hava saldırılarında, rejimin hava saldırılarında ve kimyasal saldırılarda ölenler de hesaplanmıştır (Syrian Revolution Martyr Database, 2016).

UNİCEF’e göre dünyada kişi başına en çok mültecinin düştüğü ülke Lübnan’dır. Bu mültecilerin büyük kısmı kadın ve çocuklardır (UNİCEF, 2014). UNHCR Türkiye İstatistiklerine göre (2019) dünyada en çok Suriyeli mülteciyi barındıran ülke ise Türkiye’dir.

Görüldüğü üzere göç edenlerin yükü büyük oranda çevre ülkelerin üzerine yıkılmış durumdadır. Ancak bu ülkelerin bu büyüklükte bir göç hareketi ile dış destek olmadan başa çıkmaları zordur. Bu nedenle başta BM olmak üzere uluslararası yardım kuruluşlarının desteklerini arttırmaları gerekmektedir (Güçtürk, 2014, s. 86). AB ülkeleri ise Suriye’den gelen göç hareketine tepkili olmuşlar ve göç yükünü paylaşmaktan kaçınmışlardır. Buna rağmen Almanya, AB ülkeleri arasında bu yükü almaya ‘razı’ olan tek ülke olmuştur. Bu durumun nedenini Akın (2017, s. 98) Almanya’nın küresel bir güç olma isteğine ve mültecilere sırtını dönen bir Almanya’nın zayıf görüneceği bir durumu Merkel Almanya’sının kabul etmeyeceğine bağlamaktadır. Bir ikinci sebep olarak sanayileşmiş olması ve genç nüfusunun işgücü ihtiyacını karşılayamıyor olması ekonomik bir sebep olarak mültecileri barındırmak istemesini açıklamaktadır. Akın’a göre Suriye krizi Almanya’da işgücü piyasası için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Suriye’ye komşu olmayan ülkelerin belli bir çıkarları olmadıkça ve uluslararası baskı altında kalmadıkça göç almaktan kaçındıkları görülmüştür.

3.2. Suriye İç Savaşının Türkiye’ye Etkileri

Türkiye’nin sınırlarında başlayan ve 2011 itibari ile sürmekte olan Suriye krizi ve krizin yarattığı göç dalgasından Türkiye doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmektedir (Tanrıkulu, 2018, s. 2600). Çetin’e göre (2016, s. 1002) krizin Türkiye’ye en büyük etkisi ekonomiktir. Göçün ekonomik etkilerine bakıldığında Suriyelilerin yarattıkları talep ile özellikle ev kiralarda artış yaşanması yerel halkta rahatsızlıklar yaratmaktadır. Ülke

nüfusunun %4 oranında artması ile kişi başına düşen milli gelir azalmıştır. İşgücü piyasasında işsizlik daha da artmıştır. Göçün sosyolojik etkilerine baktığımızda, göç ile kültürel yapıya ayak uyduramayan Suriyelilerin topluma entegrasyon sorunlarının öne çıktığı görülmektedir. Entegrasyon ile ilgili sorunlar sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda kendini göstermiştir (Şanlıöz, 2016, ss.142-143).

Suriye İç Savaşı ayrıca Türkiye'nin Ortadoğu'daki iç karışıklardan önce bölgede kazanmış olduğu ivmeyi de etkilemiştir (Akgül, Kaptı & Demir, 2015). Suriye'de meydana gelen güç boşluğunda Türkiye'nin tarihi boyunca mücadele etmiş olduğu yasadışı örgütlerin güç kazanmaları ile Türkiye'nin güvenlik algısı yükselmiştir. Ataman ve Özdemir'e göre (2018) bugün gelinen noktada Türkiye askeri hareketler yapmaktan çekinmeden sert güç politikası uygulayan ve insancıl normlarla yola çıkan bir ülkedir ve bu politikalarını uygulayabilmek adına bölgede Özgür Suriye Ordusu ile birlikte hareket etmektedir. Ataman ve Özdemir (2018) Türkiye'nin öncelikli amacının PKK/YPG'nın Fırat'ın doğusunu geçmemesini garanti etmek olduğunu ve günümüz itibari ile Türkiye'nin bu politikalarında büyük ölçüde başarılı olduğunu savunmaktadırlar. Akgül ve diğerleri (2015, s. 15) ise Türkiye'nin Suriye Krizi sonrasında aldığı kararlarda ve uyguladığı politikalarda birçok belirsizlik bulunduğunu bu nedenle alınan önlemlerin “sınırlı rasyonellik” çerçevesinde gerçekleştiğini belirtmektedirler. Bu görüşün zemin bulmasında, Suriye'de yaşanan gelişmelerin Türkiye'de ciddi güvenlik bunalımlarına neden olması, ülke ekonomisinin artan mülteci yükü, sınır güvenlik politikaları ve yapılan harekâtlarla sarsılması ve ulusal bütünlüğünü tehdit edici gelişmelerin yaşanması neden olmuştur (Devran & Özcan, 2016). Suriye'de devam eden çatışma ve iç savaş ortamı mevcudiyetini koruduğu müddetçe Türkiye'deki Suriyeli nüfusun azalmayacağı, çatışma halinin devam edeceği düşünülmektedir (Korkmaz, 2016).

Suriye'den Türkiye'ye doğru gerçekleşmekte olan ve Türkiye'yi “dünyada en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülke” konumuna getiren göç akınının getirdiği yükü paylaşmanın yolu uluslararası alanda, göçün güvenlik merkezli bakış açısından uzaklaştırılarak, göçte insanı öne alan bir bakış açısıyla yaklaşılmasından geçmektedir (Bodur Ün & Paydak, 2017, s. 188). Krizin mülteci maliyetini en fazla paylaşan ülke olarak Türkiye sınırlarını ve bölgesel dengeleri tehdit eden krizin son bulmasını en fazla arzu eden ülkelerin başında gelmektedir (Devran & Özcan, 2016).

3.2.1. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’na [AFAD] göre (2017) Suriyelilerin göç edilecek bir ülke olarak Türkiye’yi seçme nedenleri ulaşım kolaylığı, Türkiye’ye güvenmeleri, Türkiye’deki şartların diğer ülkelere göre daha iyi olması ve dini yakınlıktır. Suriye’den Türkiye’ye ilk göç hareketi 29 Nisan 2011 tarihinde Cilvegözü sınır kapısından 252 Suriyeli vatandaşın geçişi ile başlamıştır. Devam eden süreçte Suriye’de yaşanan çatışmalara bağlı olarak göç hareketi hızlanmıştır. İlk aşamada Suriyelilerin kamp içerisinde barındırılmaları üzerine çalışmalar yapılmıştır. Kampların yapım aşamasında öncelikli olarak altyapı çalışmaları yapılmış ve kamp kurulum alanlarının kanalizasyon, su ve elektriğin şehir şebekelerine bağlanmaya elverişli olmaları göz önünde bulundurulmuştur Barınma merkezlerinde okul, hastane, cami gibi temel hizmetlerle birlikte itfaiye gibi olası yangınlara karşı hizmet verecek araçlarla desteklenmiştir. Ayrıca barınma merkezlerinde bilgisayar, yabancı dil, el sanatları, halı dokuma, kuaförlük, bıçkı-dikiş, meslek edinme kursları ile hizmetler verilmektedir. Bunun yanında mescitler, Kuran kursları, spor alanları, çocuk parkları, dinlenme salonları, internet salonu, kuaför, güvenlik personeli, market, bulaşikhane, çamaşırhane ile barınma merkezleri desteklenmektedir (AFAD, 2016). Ancak barınma merkezlerindeki mülteci sayısı her geçen gün azalmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yalnızca %1,71 oranındaki kısmı kamplarda yaşamaktadır. 2019 yılının ilk on ayı içerisinde kamplarda yaşayan Suriyelilerin sayısı 80 bin 410 kişi azalmıştır. Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısında da doğal olarak artış yaşanmaktadır (Mülteciler Derneği, 2019).

Suriye İç Savaşı’nın başlangıcında Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin görece az olmaları farklı şehirlere dağıtılarak görünürlüklerinin kırılmasını kolaylaştırmıştır. Devam eden süreçte Suriyeli göçmen sayısının görünmezliğinin imkânsız hale gelmesi ile Türkiye’deki Suriyeliler ülkeye ekonomik, sosyal, siyasi olarak görünür bir etki etmeye başlamışlardır (Bayındır, Goularas & Sunata, 2015). Zaman içerisinde Türk halkının kullandığı günlük dilde, siyasal söylemlerde, medyada Suriyelilere yönelik söylemler yer almaya başlamıştır.

3.3. Türkiye’de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Algı ve Tutumlar

Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki varlıkları toplumdaki ahlaki normlara, kültürel yapıya ve ekonomik yapıya baskı oluşturmaktadır. Bu baskı ile birlikte toplumda negatif

algı ve tutumlar gelişmektedir (Kurtuldu & Şahin, 2018). Göç hareketinin hedefi ülkenin sosyal, siyasi, ekonomik değerleri; ülkede uygulanan göç ve göçmen politikaları; toplumda göç ve göçmen ile ilgili mevcut tutum ve davranışlar bir bütün olarak göçmenin daha iyi hayat şartlarına ulaşma amacına ulaşma sürecinde önüne çıkan engeller olarak gösterilmektedir (Altun & Birinci, 2015). Göçmenlere yönelik tutum ve algıların yansımaları toplumsal alanda, siyasi söylemlerde ve medyada görülmektedir.

Türk toplumu için toprak kutsal ve muzafferdir ve korunması için savaşmak gerekmektedir. Toprağı için savaşmayan bir millet o toprak üzerindeki haklarını kaybedecektir. Vatan sevgisi ile vatan savunması dini bir vazife olarak görülmektedir (Karpat, 2017, s. 51). Koyuncu'nun (2015) çalışmasına katılan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Suriyeli kadın, çocuk ve yaşlıların Türkiye'de kalabilecekleri; buna rağmen Suriyeli erkeklerin savaşmak, ülkelerini müdafaa etmek üzere ülkelerine dönmeleri gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Türkiye halklarına göre Suriyeliler vatani koruma vazifelerini yerine getirmemişlerdir ve vatanlarını kaybetmeyi hak etmişlerdir.

Esasen göçün ilk dönemlerine genel olarak bakıldığında Türkiye'de Suriyelilere karşı olumsuz bir bakış açısının olmadığı görülmüştür. Göçün ilk dönemlerinde Suriyelilerin yaşadıklarına empati duyulmuş ve çalışma hayatında Suriyelilerin belli haklara sahip olmaları toplumda hoşgörü ile karşılanmıştır. Suriyelilerin ülkede kalış süreleri uzadıkça ve Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusu gündeme geldikçe toplumda negatif tutumlar kendini göstermiştir (Çiftçi, 2018, s. 2251). Aslında sorunun siyasallaşması ile Türkiye'deki Suriyelilerin ülkede olmasına muhalif olan kesimlerin sesleri duyulur olmuştur. Suriyeliler sorunu başlangıçta geçici bir sorun olarak gösterilmekte iken 2020 yılına geldiğimizde durumun böyle olmadığı anlaşılmıştır. "Geçici bir durum olarak bakılan göçmen olgusu[nun], kalıcı bir hal alınca bir azınlık problemine dönüşebil[ceğine]" yönelik korkuların yükseldiği görülmektedir (Birinci Gemici, 2016, s. 250).

Bunun yanında Türkiye'de göç politikalarının tarih boyunca Türk soyu ve Türk kültürüne sahip kişileri kapsayıcı yönde olması, bugün YUKK ile birlikte hala mülteci tanımının 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne, 1967 Protokolüne göre yapılması şeklinde uygulamalarla Türk soyu ve Türk kültürüne sahip olmayan kişiler incitmeye devam edilmektedir. Bu gruplar "yabancı" olarak fişlenip ulusal güvenlik konusu içine itilmektedirler. Dolayısı ile bu grupların hak savunucuları dışarıdan olmaktadır (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 164). Fakat Suriyeliler konusu başka bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

Çünkü Suriyeliler Türkiye'ye bireysel bir göç ile değil, kitlesel bir göç ile ve bütün sınıfsal farklılıklarını da taşıyarak gelmişlerdir (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2016).

Her ülkede siyasi söylem gücüne sahip çeşitli guruplar bulunmaktadır. Siyasiler, medya mensupları, bilim adamları gibi çeşitli meslek gurupları siyasi söylem güçlerini kullanmaktadırlar (Devran & Özcan, 2016). Castles ve Miller'e göre (2008, s. 372) göç ettikleri toplumlarda göçmenler birilerinin düşmanı ya da birilerinin müttefiki olarak değerlendirilebilirler. Göçmenler kendilerini siyasallaştırabilirler ya da başkaları tarafından siyasallaştırılırlar. Göçmenler göç ettikleri ülkede tamamen görünmez olabilirler ya da potansiyel seçmen olabilmeleri için hızlıca vatandaşa dönüştürülebilirler. İçduygu'ya (2017) göre Suriyeliler konusu Türkiye'nin siyasi aktörlerinin gündeminde konunun siyasallaşması için gereken ilgi, dikkat eksikliği ve birbiri ile çatışan fikirler dolayısı ile 'gizli çatışma' alanı olarak kalmış, siyasi gündemde üst sıralarda yer bulamamıştır. Türkiye'de konunun siyasallaşması vatandaşlık konusu ile ortaya çıkmış olmakla birlikte yeterince güçlü olamamıştır. Göç konusunun siyasallaşması ilk olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Suriyelilere vatandaşlık verilmesi" ile ilgili açıklaması ile olmuştur (İçduygu, 2017). Erdoğan'a göre (2017) Türkiye'de Suriyelilerin vatandaşlığa alınmaları ile ilgili tartışmalar üç konu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunların ilki Suriyelilerin vatandaşlığa kabul şartlarından olan 'yüksek vasıflı' Suriyeli bulma konusudur. İkinci olarak Suriyelilerin Türkiye'ye bağlılık teşkil etmeyen davranışları hususunda bir tartışma mevcuttur. Erdoğan'a göre Suriyeliler Türkiye'den bir üçüncü ülkeye hareket etme isteği içindedirler fakat aynı anda Türkiye'deki ortamdan kopup Suriye'deki iç savaşa geri dönmek istememektedirler. Bu nedenle üçüncü bir ülkeye geçiş sağlayıncaya kadar Türkiye'de kalmaktadırlar. Yani Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmaktadırlar. Türkiye'den başka bir ülkeye gitmek üzere bekleyen Suriyeliler Türkiye'de entegrasyon aşamalarına katılamamaktadırlar. Son tartışma konusu Türkiye halkından Suriyelilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verilmesine karşı gelen yüksek itirazlardır (Erdoğan, 2017, ss. 8-9).

Türkiye'de Suriyeliler ve Suriye'deki kriz hakkındaki siyasi söylemleri yaşanan olaylardan bağımsız bir şekilde ele almak mümkün değildir. Krizin Türkiye'yi bizzat etkilediği dönemlerde siyasi söylemler artmakta ve daha sert tepkilerle kriz dillendirilmektedir. Özellikle 2012 yılında Türkiye'nin keşif uçaklarının düşürülmesi, 2013 yılında Cilvegözü sınır kapısı ve Reyhanlı saldırıları, 2014 yılında IŞİD'in Kobani baskınları ve 2015 yılında Rus jetinin düşürülmesi olaylarında güvenlik odaklı yaklaşımlar ve söylemler artmıştır (Devran & Özcan, 2016, s. 40). 2016 Fırat Kalkanı

Harekâtı, 2018 Zeytin Dalı Harekâtı (BBC, 2019) ve 9 Ekim 2019'da gerçekleştirilen Barış Pınarı Harekâtı (Akşam, 2019) ile Türkiye'nin kendi varlığına tehdit olarak gördüğü ve terör örgütü olarak tanımladığı grupları bölgeden uzaklaştırmak, sınır hattının ve bölgedeki halkın güvenliği sağlamak ve kontrol altına almak ve göç sorununu yok etmek için 5 bin km² alanda DEAŞ, YPG ve Suriye Silahlı Kuvvetleri güçlerinden sivillerin güvenliği için tamamen temizlenecek bir güvenli bölge oluşturulması hedeflenmiştir.

Türkiye olaylara daha çok güvenlik odaklı yaklaşımlarla odaklanmış ve söylemler de bu temelde oluşmuştur. Suriye ve Suriyeliler sorunu Türkiye için ulusal bir sorun haline gelmiştir. Buna rağmen Türkiye'deki siyasi partilerin bu soruna karşı ortak bir görüş üzerinden hareket ettikleri söylenemez. Bu durumun temel sebebi siyasi partilerin mevcut konumları, ideolojileri, dini yaklaşımları ve parti tabanlarının soruna yaklaşımlarıdır (Devran & Özcan, 2016, s. 47). Partiler genel olarak Suriyeliler ile ortak kültürel ve dini söylem tarzlarından uzak durmaktadırlar. Bununla birlikte MHP Suriye'deki Türkmen gruplar hakkında ortak tarihi, dini, kültürel geçmişe özel olarak vurgu yapmakta iken, HDP de benzer bir şekilde Suriye'deki Kürt gruplara yönelik bir söylem benimsemiştir. AKP için durum ortak tarihi geçmişle açıklanmakta, Suriyeliler hakkında "sığınmacı kardeşlerimiz", "Suriye halkına dostluğumuz" şeklinde söylemler kullanılsa da, ekonomik gerekçelerle, Suriye'de barış sağlansa da sağlanmasa da Suriyelilerin ülkelerine geri gönderilecekleri dillendirilmektedir. Bununla birlikte AKP Suriye'deki iç karışıklıkların ve çatışma ortamının son bulmasının yegâne yolunun Esad/Baas rejiminin yönetimi terk etmesi olduğunu savunmaktadır (Tuğsuz & Yılmaz, 2015, ss. 3- 4). 2020 itibari ile bu gerçekleşmemiştir fakat Türkiye Suriyeliler için güvenli bir bölge oluşturulması ve Suriyelilerin bu güvenli bölgeye yerleşmeleri için çalışmalar yapmaktadır.

Suriyelilere yönelik tutum ve algılarda medya da önemli bir rol oynamaktadır. Bir haberin medyada sunuluş biçimi toplumsal algıları ve tutumları etkileyebilmektedir. Medya haberlerinin işlenişinde çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Medya yöneticilerinin dünya görüşleri ile ülkedeki iktidar-muhalefet parti gruplarına görüş olarak yakın olmaları konunun işleniş biçimi üzerinde etki yaratmaktadır. Bu nedenle medyanın haberleri sunuş şekli önem arz etmektedir. Göç ve göçmen konusunun sürekli olarak negatif işlenmesi nedeni ile göçmeni istememe durumu oluşabilmektedir. Bu nedenle haber kaynaklarının içeriği göçmenin uyum sürecinde önemli bir yere sahiptir (Şentürk Kara & Yılmaz, 2015). Suriyelilerin medyada temsili toplumsal uyum süreçleri açısından oldukça önemlidir. Türkiye'de Suriyelilere karşı oluşan tutum ve algılar medya tavrından

bağımsız bir şekilde değerlendirilemez. Suriyelilerin yaşadıkları yerlerde meydana gelen hırsızlık, şiddet, fuhuş, kaçakçılık benzeri suçlarla anılmaları "göçmen eşittir suç" üzerinden değerlendirilmelerine neden olmaktadır. Ayrıca kitlesel bir hareket olarak gerçekleşen Suriyeli göçünün yarattığı demografik, ekonomik, siyasi etkiler çok daha görünür hale gelmektedir. Göçmenlerin terör olaylarını tetikledikleri, işsizlik rakamlarını yükselttikleri, Türk hukuk sistemi hakkında bilgisiz oldukları ve kanunları ihlal ettikleri durumlarda toplumsal kesimden Suriyeli sığınmacılar aleyhine artan bir tepki oluşmaktadır (Kabaklı Çimen & Ersoy Quadır, 2018, s.1265). Ayrıca göçmenlerin aile kurumuna tehlike oluşturdukları konusu en çok konuşulan konulardan biridir. Medyada Suriyeli kadınların yaşadıkları sorunların ve Türk vatandaşları ile yaptıkları evliliklerin sıklıkla işlenmesi, toplumda Suriyeli kadınların "nasıl kişiler" oldukları ile ilgili bir çerçeve çizilmesine neden olmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2016). Medyadaki haberlerin sunuluş biçimi suç ve suçlu korkusunu tetiklemekte ve toplumda algı ve tutumları şekillendirerek (Karasu, 2018) Suriyelilerin topluma entegrasyonunu da olumsuz etkilemektedir.

3.4. Türkiye'nin Entegrasyon Politikaları

Türkiye tarihi boyunca homojen bir topluma sahip olmamıştır. İmparatorluk döneminde de birçok milletin, farklı dini kesimlerin bir arada yaşadıkları bir tarihi geçmişe sahip olmuştur (Tekelioğlu ve diğerleri, 2015). Türkiye tarihi, ulus-devlet inşasını hedef alan Türkleştirme ve İslamlaştırma dönemlerinden geçmiştir. Bu dönemlerin en önemlileri Müslüman olmayanların, (Ermeni ve Rumların), Türkiye'den göçleri ve Balkanlardaki Müslüman halkın ülkeye göçleridir. Türkiye'de toplum mühendisliği çalışmaları idari ve yerel Türkleştirme politikalarını içermektedir. Türk soyu ve kültürü her zaman için öncelikli değerler olmuştur (İçduygu & Aksel, 2013).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün "Uyum Hakkında" başlıklı açıklamasına göre 2011 Suriye Mülteci Krizi sonrasında Türkiye'de öngörülen uyum süreci "entegrasyon" değildir. Türkiye'de entegrasyon ve asimilasyondan farklı olarak "harmonizasyon" politikası uygulanacak ve böylece göçmenlerin ve toplumun gönüllülük esası üzerinden değer paylaşımları sağlanacaktır (<https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda>, Erişim Tarihi: 27.06.2020). Göçmen kendi değerlerinden kopmadan ev sahibi toplumu anlayacak ve ev sahibi toplum tarafından anlaşılacaktır. Bu süreci kolaylaştıracak en önemli araç ise eğitimidir. Eğitimde ilk aşamada dil engeli toplumsal birleşmenin önüne geçmektedir.

Bunun yanında müfredat farklılığı, kalabalık sınıflarda görülen dersler, derslerde gerek öğretmen gerek öğrenciler tarafından dışlayıcı tutumlara maruz kalmak entegrasyon-harmonizasyon politikalarının başarıya ulaşmasını engelleyecektir (ASPB, 2016). Ayrıca Türkiye'nin vatandaşlık kanununda Türk vatandaşlığının kan bağı esası ile kazanılması esas alınmıştır. Bununla birlikte vatandaşlığın sonradan kazanıldığı durumlar da vardır. Türkiye vatandaşlığını kazanan Suriyelilerin genel anlamda Türkiye ulusunun dışında olma durumundan ulusun parçası olma durumuna geçmeleri entegrasyonda daha başarılı olmalarını sağlayacaktır. Yaşadığı toplumun vatandaşlığını alan mültecinin, o toplumun vatandaşlarına yüklediği bütün hak ve sorumlulukları da üstleneceğinden, vatandaşı olduğu yeni topluma aidiyeti artacaktır (Yıldız, 2017, ss. 46-50).

Birinci Gemici'ye göre (2016) göçte bireylerin aidiyet hislerini arttıran temel faktörlerin en başında dil ve din benzerlikleri gelmektedir. Göçmen geldiği ülkeden farklı değerlerle gelmektedir ve göçmenlerin sahip oldukları farklılıklar arttıkça benimsenmeleri zorlaşır ve entegrasyon süreçleri uzar. Ev sahibi toplumdan farklı değerlere sahip olan göçmenlere karşı olan önyargılar oluşmaya başlar ve benzememezlik durumu önyargıları besler. Birinci Gemici (2016), ayrıca entegrasyonda sorunlar yaşayan göçmenlerin kimlik bunalımları ile karşı karşıya kaldıklarını savunmaktadır. Türkiye'nin güney illerindeki halk ve Suriyeliler arasında sınır aşan arkadaşlık ve akrabalık bağları savaş öncesinden mevcuttur. Bu durum Türkiye'de büyük metropoller yerine daha çok güney illerinin tercih edilmesinin nedenini açıklamaktadır. Güney illerindeki toplumun daha çok Kürtçe ve Arapça konuşan halktan oluşması da Suriyeliler için entegrasyon sürecinin en büyük engelini ortadan kaldırmaktadır (Sirkeci, 2017). Öte yandan göçmenlerin aile birleşimlerinin göç durumunu kalıcılaştırdığı ve yeni toplumla uyum sürecini hızlandırdığı görülmüştür (Şahin, 2010). Çünkü göçte geri dönme ihtimali göçmenin entegrasyon süreçlerinde başarısız olmasına neden olmaktadır. Böylesi bir durumda göçmen ev sahibi ülke değerlerini benimsemekten uzaklaşmakta, toplumdan izole bir şekilde yaşamaya devam etmektedir. Bunun sonucunda entegrasyon politikalarında ilk olarak gerekli olan dil engelini aşmak adına bir çaba sarf etmekten uzak durmaktadır. Oysa aile birleşimleri ile göç sonucu geriye dönmeye değer şeyler kalmadıkça göçmenin kalıcı yerleşimci olması kaçınılmaz olacaktır.

Küreselleşen dünyada uyum ve entegrasyonla toplumların arttırımsal birikimleri önemli hale gelmektedir. Bu birikimlerin eşit ve özgürlükçü bir şekilde ilerlemesi ile göçmenlerin ev sahibi toplumlara uyumları ve bu toplumlardaki değerlere katkıları arttırılabilmektedir. Böyle bir dünyada toplumlar gerilim, çatışma ve savaş

durumlarından kurtulabilir ve barış coğrafyaları olabilirler (Yüceşahin, Tilbe & Sirkeci, 2016). Göç sürecinde ev sahibi ülkenin entegrasyon politikalarında başarılı olabilmesi için göz önünde bulundurması gereken temel şey göçmendir. Entegrasyon politikalarının başarısı göçmeni anlamaktan geçmektedir. Bunun için incelenmesi gereken temel husus göçmeni yaşadığı ülkeden ayrılmaya zorlayan etkenlerin neler olduğu, göç sürecinde yaşanan kaygılar, asimilasyon korkusu, eski-yeni kültürel değerlerin çatışma noktaları, ayrımcılığa ve dışlanmaya verilen tepkiler ve ev sahibi ülkeden beklentilerin gerçekleşme değerleri incelenmelidir (Gezici Yalçın, 2017, s. 14). Ancak bu şekilde doyurucu bir entegrasyon politikası ile göçmen toplumun bir parçası olabilecektir.

Türkiye'nin entegrasyon politikaları "harmonizasyon/ uyum" söylemleri ile şekillenmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin uyum politikalarının entegrasyon kavramının tanımlamasıyla aynı kapsama girdiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle çalışmada Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye toplumuna toplumsal cinsiyet rolleri temelindeki uyum süreçleri ele alınırken kullanılacak temel ifade "entegrasyon" olacaktır.

Bu bölümde ele alınan Suriye'den Türkiye'ye göç, bu göçün Türkiye üzerindeki etkileri ve Türkiye'nin göçmenlere karşı uyguladığı entegrasyon politikaları bir sonraki bölümün anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Türkiye'de entegrasyon konusunda toplumun algı ve tutumlarının doğru anlaşılması, farklı bir toplumdan gelen ve farklı toplumsal değerlerle donatılmış Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye'de yaşadıkları süre zarfında Türkiye'nin toplumsal değerlerine uyumda yaşadıkları deneyimlerin daha doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır.

BÖLÜM IV

SURIYE İÇ SAVAŞI'NIN MERSİN İLİNDEKİ KADIN MAĞDURLARI İLE DERİNLEMESİNE MÜLAKAT ÇALIŞMASI

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet rollerinin toplumdan topluma değiştiği gerçeğinden hareketle göç sürecinde farklı bir topluma hareket eden kadınların göç öncesi ve göç sonrası süreçteki yaşam değerlendirmeleri incelenecektir. Bu konu ‘Kadınların Gözüyle Zorunlu Göç, Göç Öncesi ve Sonrası Yaşam Değerlendirmeleri’ başlığı kapsamında bulunan alt başlıklarda ele alınacaktır. Bu başlık altında kadınların göç öncesi ve sonrası süreçteki ekonomik, sosyal ve siyasi yaşam değerlendirmeleri ele alınacaktır. İkinci başlık saha çalışmasından gözlemler içermektedir. Kadınların yaşadıkları ev ve mahallelerdeki komşuluk ilişkileri ve bu ilişkilerdeki entegrasyon boyutu değerlendirilecektir.

4.1. Kadınların Gözüyle Zorunlu Göç, Göç Öncesi ve Sonrası Yaşam Değerlendirmeleri

Bennholdt-Thompson’a göre (2018, böl. 6) kadınlar tarih boyunca hem iş hayatında hem de ev hayatı içinde sömürülmüşlerdir. Bennholdt-Thompson bugün dünyadaki işlerin üçte ikisini kadınların yapmakta olduğunu fakat gelirlerin ancak %10 oranındaki kısmına kadınların sahip olabildiklerini belirtmektedir. Üretim araçlarının ise sadece %1’lik kısmı kadınlara aittir. Bennholdt-Thompson’a (2018) göre sömürü düzeni içindeki en iyi kadınlar “evcilleştirilmiş ev kadınları” olmuştur. Kadın ürettiği her şeyden en az payı alan kişidir. Sofrada en az yemek, çocuktan en az saygı, topraktan en az gelir hep kadına düşmüştür. Kadınların her anlamda yoksullaşması ile erkeğe olan bağımlılığı artmakta ve erkek egemen sistem daha da güçlenmektedir. Ailede baş gösteren yoksullukta ilk kayıp daima kadının ekonomik kaynaklarından başlamaktadır. Kadının eşyaları, altınları, kapları ve aletleri ilk elden çıkarılacak şeylerdir. Kadının cinsel bağımsızlığı bu yüzden büyük oranda ekonomik bağımsızlığı ile yakından ilişkilidir. Kadının ekonomik alandan dışlanması ile erkeğin gelirine bağımlılığı aynı oranda artmaktadır. Fakat artan başka şeyler de vardır. Kadının aile içinde gördüğü şiddet, taciz ve aşağılanma. Erkeğin ekonomik olarak zayıflaması ise büyük oranda erkeğin gelir elde edebileceği bir alana göç etmesi ile sonuçlanır. Bu durumda erkek ailesini geride

bırakarak kazanç sağlayabileceği bir yolculuğa çıkar. Bennholdt-Thompsen’a göre geride kalan kadın ise yine aileyi geçindirmek zorunda kalacak kişidir. Bunun için kadın hiçbir iletişim aracı olmadan yapabileceği işlere yönelmek durumunda kalır ve dilenme, fahişelik, asgari ücretli işlerde çalışmak durumunda kalır. Kadının bu rolü din kurumu-devlet-aile üçgeninde yapılandırılır. Kadına “kadın” olarak saygı duyulmadığı, kadının sözlü ve fiziksel tacizinin bu üçgen içinde kolaylaşması kaçınılmaz olmaktadır. Kadının doğurganlığı üzerinde de din kurumu-devlet-ailenin uygulamaları geçerli olmaktadır. Kadın ailenin yük taşıyıcısıdır ve bu rolü babası, kocası ve devleti tarafından kendisine dayatılmıştır. Bu yükten kurtulmak ancak ve ancak kadınlar dünyasına ait politikalar üretmekle mümkün olacaktır. Mevcut din kurumu-devlet-aile erkeklerin siyaset anlayışı için uygundur ve kadın doğasına uymamaktadır.

Kadının göç sürecinde yaşadıkları toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir şekilde değerlendirilemez. Özellikle zorunlu dış göçlerde, göç öncesi süreç ve sonrası süreç kadının toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirilmelidir. Kadının göç öncesinde taşıdığı toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin göç sonrasındaki durumu toplumların değerlerine göre şekillenmektedir. Bu nedenle bu çalışmada kadınların göç öncesi ve sonrası yaşam değerlendirmeleri incelenecektir. Ama bunun için öncelikle kadınların gözüyle zorunlu göç sürecine bakılacaktır.

4.1.1. Kadınların Gözüyle Zorunlu Göç

Karal ve Aydemir’in (2012) ifade ettiği gibi günümüzde birçok toplumda kadın mensup olduğu ailedeki "yöneten" erkek izin verdiği ölçüde var olabilmektedir. Kadının aile içinde başlayan eşitsiz konumu toplumsal süreçlerde de kendini göstermektedir. Göç kararının verilme anında ailede ve toplumda bir hiyerarşi durumu görülmektedir. Kitlesel göçlerde göçün karar mekanizması toplumun yönetici kesimi iken aileler içerisinde bu kararı veren ailede hiyerarşide en üst durumdaki kişidir (Seçkin, 2016). Kadınların göç sürecine katılımları toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenir. Kadınların göçe katılımları daha çok aile bağları ile veya evlilik durumunda gerçekleşir. Göçlerde yer değiştirmede karar verici kadın değildir; kadınlar göç etme kararının izleyicisi konumundadır. Göç kararı aile ve toplumdaki karar vericiler tarafından verilir ve geri kalan kesim tarafından uygulanır (Buz, 2009).

Savaş ve çatışma ortamlarında şiddet herkese yönelir; fakat kadının cinsel kimliğine yönelik farklı bir şiddet gerçekleşir. Tecavüz şeklinde gerçekleşen kadına

yönelik şiddette amaç, kadının mensup olduğu grubu ya da milleti cezalandırmaktır. Çünkü birçok toplumda kadının namusunun milletin namusunu temsil ettiği inancı yaygındır. Bu nedenle kadına tecavüz büyük bir utançtır ve intikamının alınması şarttır. Tecavüze uğrayan kadın doğurma gücü ile düşman döllerinin taşınmasına hizmet edecektir (Saigol, 2016). Kandiyoti'ye göre (2004, s. 46) ulusun kadın olarak tasvir edildiği milliyetçi toplumlarda kadınlar ulus inşa süreçlerinde, milliyetçi hareket ve çatışmalarda korunup yüceltilmesi gereken semboller ya da ele geçirildiklerinde sahip olunup, aşağılanacak savaş ganimetleri olarak değerlendirilmektedirler. Ulusları inşa edenler erkeklerdir; ulusun inşası, korunup kollanması ordu gücü ile gerçekleşmekte ve ordu da erkeklerin tekelindedir. Kadınlar ulus inşa aşamasında daha az militan olmuşlardır ve daha az tehditkârdırlar. Kadın, eş, kız namusla bağlantılı olarak ele alınır ve namusun korunması erkeğin yetki alanındadır. Savaşın bizatihi kendisi cinseldir (Nagel, 2016). Ulustan bahsedilen her yerde “vatan aşkı”nın kendini göstermesi milliyetçiliğin de cinsel, erotik olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Savaş ile ilgili edebi metinlerde de bu söylemlerin güçlendiği ve milliyetçiliğin erotikleştigi görülmektedir. Vatanın aşk ile korunup kollanması kadının toplumsal cinsiyet rollerini daha da sağlamlaştırmıştır. Sevilen, âşık olunan şey korunup kollanmalıdır inancı güç kazanmıştır (Najmabadi, 2016).

Askeriye ve askerlik toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştirmekle kalmamış aynı zamanda toplumsal bir hiyerarşi de yaratmıştır (Şerifsoy, 2016). Kadının bu düzendeki rolü anne olmaktır. Vatan için oğullar doğurdukça kadın, ulus-devlete giriş yapabilecektir. Çünkü kadın zayıf ve korunmaya muhtaç olarak görülmektedir. Vatan toprağı gibi kadını da koruyacak kişi güçlü bir oğuldur. Ayrıca kadınların doğaları gereği barışçıl, savaş karşıtı oldukları öne sürülmüştür. Kadınlara karşı oluşan bu algının nedeni toplumsal cinsiyet hiyerarşisi içindeki rolleridir (Saigol, 2016). Türkiye’de de ordu erkeğin alanı olmuştur (Altınay, 2016). Erkek koruyan, kollayan ve karar veren kişidir. Bu nedenle ulus-devletler içinde meydana gelen çatışmalarda da kadın korunmalı, erkek korumalıdır.

Suriye İç Savaşı’nda göç eden erkeklerin göç etmelerinin en büyük nedeni şüphesiz ‘zorunlu askerlik’ durumu olmuştur. Askerliklerini yapmış olsalar bile 18-40 yaş arasındaki bütün erkeklerin silahaltına alındıkları bilinmektedir. K-17’nin kocası da benzer bir durum altında olmuştur göç öncesinde:

Benim eşim askerliğini yapmıştı. Ama Esad hükümeti yine bütün erkekleri askere aldırdı. 18-40 yaş arasındaki erkeklerin hepsi askere alınacaktı. Benim eşim şimdi 39 yaşında. Esad daha fazla tehdit yaratıyordu. O daha kötü. IŞİD de çok kötü ama biz onları çok görmedik. IŞİD Suriye’de her yerde yok. Muhalipler daha fazla. Ama Esad her yerde var.

Bu sözlerle durumlarını ifade eden K-17 tarafı olmadıkları hükümetin askeri olmak istemedikleri için kaçmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Erkeklerin askere alınmaları neticesinde eşsiz kalan kadınların yaşadıkları sorunlar ile ilgili çeşitli haberler kadınlar için savaş ortamında “başsız” kalmanın güvensizliğine işaret etmektedir. Gazete Duvar’ın 28 Şubat 2019 tarihli “Suriye’de ‘gıdaya karşılık cinsel ilişki’ skandalı!” isimli haberi durumun önemini göstermektedir. Eşsiz kalan kadınların yardım kuruluşları tarafından cinsel olarak tehdit edildikleri ile ilgili benzer haberler mevcuttur (Gazete Duvar, 2018, 27 Şubat). Korunmaya muhtaç kadınlarla beraber tarafı olmadıkları bir savaştan kaçan erkekler için en güvenli yol göç etmek olmuştur. Göç eden erkek ve kadının yer değiştirme hareketinde etkili olan toplumsal değerler vardır. Ailelerde göç kararının nasıl verildiği bu bakımdan önem arz etmektedir.

Bu durumun ölçülmesi için kadınlara çeşitli sorular sorulmuştur. Görüşmecilerde kadınlara temelde: “Göç etme kararını nasıl verdiniz?”, “Göç etme kararını kim verdi?”, “Kaç kişi ile birlikte geldiniz?”, “Kaç yılında geldiniz Türkiye’ye?”, “Neden Türkiye?”, “Gelmeden önce Türkiye hakkında ne biliyordunuz?”, “Neden Mersin?”, “Türkiye’de ve Mersin’de tanıdığınız kimse var mıydı?”, “Şu anda başka bir ülkeye gitmek ister misiniz? Neden?” şeklinde sorular sorulmuştur. Görüşmelerde Suriyeli göçmen kadınların zorunlu göçte çoğunlukla “karar verici” konumunda olmadıkları görülmüştür. Göç kararı ailedeki erkekler tarafından alınmış ve kadınlar büyük oranda bu karara uyarak göç etmişlerdir. Göçün ataerkilliğinin baskın rolü göç sürecinde kadının incinebilirliğini arttırmaktadır (MAZLUMDER, 2014).

Erkeklerin göç kararını almalarında ve uygulamalarında kurdukları sosyal ağlar etkili olmuştur. Kurdukları ağlar sayesinde göç edecekleri yerleri belirleyen erkeklerin, durumu kadınlara bildirmeleri ile göç hareketi için hazırlıklar yapılmıştır. Bu durum aile içinde göç eden kadınların ifadelerine yansımaktadır. Yani kadınlar zorunlu göçte, göçü istemek zorunda kalan katılımcılar olmuşlardır. Kadın göçte çifte zorlanan olmuştur. Kadınlar göç öncesinde göç hareketinin gerçekleşmesi için karar veren mekanizma içinde yer almamışlar; ancak kadınlar göç hareketinin bütün aşamalarındaki sorunlara ortak

olmakta ve her türlü zorluğu karar vericilerle birlikte çekmektedirler (Şeker ve Uçan, 2016).

"Önce benim eşimin arkadaşı Türkiye'ye gelmişti. 2013 yılıydı. Savaş bizi de korkutmaya başladığında eşim arkadaşı ile iletişime geçti. 'Hangi şehir daha ucuz, hangi şehirde iş var?' Bize hep Mersin'in iyi olduğunu söyledi. Ya İstanbul ya da Mersin. Ama İstanbul çok uzak ve pahalı. Eşimin arkadaşının tavsiyesi ile geldik." Diye ifade etmiştir göçe katılımlarını K-17.

Ben oğlum, annem, babam, 2 erkek kardeşim ve 1 kız kardeşim beraber geldik. 2014 yılıydı. Savaş da şiddetlenmişti. Babam çok hastaydı. Suriye'de bütün hastaneler bitmişti. Biz aslında babamı doktora göstermek için geldik ama zaten biliyorduk geri dönemeyeceğimizi. İlk önce Lübnan'a gidecektik Arapça dili olduğu için. Aslında Mısır'a gitmek istiyorduk ama Mısır kimseyi almıyor. Bu yüzden Türkiye'ye geldik. Babam karar verdi, biz de onu destekledik. Türkiye'yi önceden bilmiyorduk ama Müslüman olduğunu biliyorduk. Tayyip Erdoğan'ı her gün görüyorduk televizyonda. Diyorduk Türkiye güçlü bir ülke. Bizim dinimiz aynı Türkiye ile. Burada yabancı olmayız dedik. Geri dönmek istemiyorum. (K-13).

Ülkedeki hizmet alanının çökmüş olması, altyapı hizmetlerinin bitmiş olması göç kararının verilmesini kolaylaştırmıştır. "Suriye'de elektrik yok, su yok, her şey pahalı şu anda" diyerek Suriye'deki genel durumu anlatan K-5'in ifadeleri bu bakımdan önem arz etmektedir.

Zorunlu göç Suriyeli kadınlar için, hem savaş durumunun getirdiği tehditle hem de aile içindeki karar vericilerle ilgili bir durum olmuştur. Suriyeli kadınlar savaş durumundan kurtulmak istemektedirler fakat bunun için bireysel olarak bir hareket göstermekten de kaçınmaktadırlar. Göç etme kararı, göç edilecek yer kararı, göç edilecek zaman kararı çoğu zaman kadından bağımsız olarak verilmiş ve durum kadına bildirilmiştir. Kadın göç etme halini istese bile bunun için erkeğin rızasına ve isteğine ihtiyaç duymuştur. Bu durumun Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili olduğu görülmektedir. Öte yandan aile reisinin kadın olduğu ya da ailedeki tek ferdin kadın olduğu durumlarda yer değiştirme hareketi daha çok akraba, komşu destekleri ile gerçekleşmiştir. Göç hareketine arkadaşları ile birlikte katılan bir Suriyeli kadın göç sonrası süreçte yalnızlaşmış ve istenmeyen durumlar içinde bulmuştur kendisini.

Ben arkadaşım ile beraber geldim. O ve ailesiyle birlikte. Sınırdan girdik. Pasaport falan istemiyorlardı o zamanlar. Kilis'e geldik. Orada dediler Mersin, Adana ucuz. Biz de hep birlikte Adana'ya geldik. Ama Adana'da kalınacak yerler çok pahalıydı. Ben arkadaşımın ailesine yük oldum (K-11).

Yalnız göç eden ve maddi birikimleri az olan K-11 maddi sıkıntılardan dolayı arkadaşının ailesi ile birlikte kalmıştır. Bütün görüşmecilerin Türkiye'yi Suriye'ye göre pahalı bir ülke olarak tanımladıkları gibi K-11 de Türkiye'de hayat şartlarının pahalı olduğunu bu nedenle tek başına bir ev kiralayamadığını ifade etmiştir. Yer değiştirme hareketinde yeni taşınan yere özellikle ekonomik olarak alışmaya çalışan kalabalık bir aile için en az istenecek şey artı giderler olacaktır. Görüşülen kadınlardan K-1, K-6, K-12, K-13, K-16, K-17, K-18, K-19 Suriye'deki hayatlarına kıyasla sosyal aktivitelerini sınırlandırdıklarını, yaşanan yeni yerdeki hareket alanlarını ev-iş alanına sıkıştırdıklarını belirtmişlerdir. Bundan dolayı hayatlarının hemen her alanında ekonomik giderleri kısma kaygısıyla hareket eden bir aile içinde K-11 kendisini aileye yük olarak görmüştür. Öte yandan ASPB'nin çalışmasında yer aldığı gibi (2016, s. 103) Suriyeli ailelerin kendi kızlarını dahi yaş farkına, ikinci eş evliliği durumuna bakmadan evlendirip aile içindeki maddi yükten kurtulmaya çalıştıkları bir durumda K-11'in aile içinde bir yük olarak görülmesi ve kendisini bu şekilde görmesi kaçınılmaz olacaktır.

Görüldüğü üzere kadınların göçe katılım süreçleri neredeyse her zaman başka karar vericiler eliyle gerçekleşmiştir. Tamamen yalnız göç eden kadınların daha fazla sorunla karşılaşacaklarını tahmin etmek güç değildir.

4.1.2. Kadınların Göç Öncesi ve Sonrası Yaşam Değerlendirmeleri

Dünya göçmen nüfusu içerisinde kadınların yükselen sayıları göstermektedir ki göçte kadının yeri irdelenmesi gereken bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü göç her yönüyle cinsiyetçi bir konudur (Cengiz, 2015, s. 105). Suriye'den Türkiye'ye göç hareketinde kadın ve çocuk sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Ayrıca kadın sayısının kamp dışında kamp içerisine göre daha fazla olduğu bilinmektedir (Kabaklı Çimen & Ersoy Quadır, 2018, s.1255). AFAD verilerinde kadın göçünü erkek göçünden ayıran temel nokta kadınların korunmaya ihtiyaç duymaları olarak ele alınmıştır (AFAD, 2014).

Göç kadınların hayatına her anlamda etki etmektedir. Göç ile kadının evlilik hayatı, aile ilişkileri, iş hayatı, eğitim-sağlık hizmetlerine erişimi ve sosyal hayatı

etkilenmektedir (Kurtuldu & Şahin, 2018). Bu nedenle kamp dışında yaşayan ve bunun sonucunda toplumsal değerlerden daha fazla etkilenen Suriyeli kadınların göç öncesi ve sonrası yaşam değerlendirmelerine ulaşmak önem arz etmektedir. Bu değerlendirmelere kadınların dillerinden ulaşmak kadınların algı ve tutumlarını anlamlandırmak için önemlidir.

4.1.2.1. Ekonomik Yaşam Değerlendirmeleri

Göç öncesi ve sonrası ekonomik yaşam değerlendirmeleri ülkelerin ticaret durumları, göçün bütçeye yüklediği maliyetler ve Suriye'deki krizin yarattığı ekonomik dalgalanmalar üzerinden incelenmektedir (Akgül ve diğerleri, 2015). Suriye İç Savaşı nedeniyle ülkedeki ekonomi çökmüş, ülkenin ithalat-ihracatı durma noktasında gelmiş, devletin insanlara sağlaması gereken altyapı hizmetleri gerçekleştirilememiştir. Ülke ekonomisinin gelişimi sürekli negatif yönde olmuştur.

Bu bölümde göç hareketine katılan Suriyeli sığınmacı kadınların ekonomik yaşam değerlendirmeleri incelenmiştir. Görüşmede kadınların göç öncesi ve göç sonrası ekonomik hayatları ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşmecilere temel olarak Suriye'de yaptıkları işler/Türkiye'de yaptıkları işler, evin ihtiyaçlarını karşılayan kişi veya kişilerin kimler olduğu, geçimlerini sağlamak adına başvurdukları alternatif yollar ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara görüşmeciler çoğunlukla Suriye ve Türkiye'deki hayatlarını karşılaştıran cevaplar vermişlerdir. Bunun yanında ekonomik temelli sorulara verilen cevaplarda en çok öne çıkan konu Türkiye'deki halkın tutum ve algılarına yönelik olmuştur. Suriyelilere sağlanan ekonomik yardımlara Türkiye halkının tepkisi her görüşmeci tarafından dillendirilmiştir. Bunun yanında göçmen olmanın ekonomik zorluklarına değinilmiştir. Kadınların göçün ilk dönemlerinde yaşadıkları ekonomik zorluklar ve şu anda yaşadıkları ekonomik zorlukların da bir karşılaştırması yapılmıştır. Kadınlar, genellikle ilk geldikleri zaman ekonomik anlamda daha çok zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte DeutscheWelle Türkçe haberine göre (2020) Covid-19 salgını en çok toplumun en yoksul kesimlerini vurmaktadır ve toplumun en yoksul kesimi içinde bulunan Suriyeliler ekonomik ve sosyal olarak göçün ilk dönemlerine göre daha zor durumdadırlar. DeutscheWelle haberinde pek çok Suriyelinin kriz nedeni ile işlerini kaybettikleri belirtilmiştir. Beklenmedik krizlerin göçmenlerin ekonomik-sosyal-siyasi uyum süreçlerini sekteye uğrattığı görülmüştür.

4.1.2.1.1. Göç Öncesi Ekonomik Yaşam

Yapılan görüşmelerde göç öncesi ekonomik yaşam değerlendirmelerinin savaşın başladığı döneme kadar olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Kadınların savaşın başladığı döneme kadar geçimlerini sağlamada zorluklar yaşamadıkları görülmüştür. Kadınların maddi kazanca ortak oldukları durumlar olduğu gibi "ev kadını" rolü ile kazancın görünmeyen yüzü oldukları durumlar da olmuştur. Çalışan kadınların maaşlarını aldıkları; ev hanımı olanların eşlerinin iyi işleri, iş yerleri olduğu; köylü kadınların tarla, bahçe, hayvanlarının olduğu ve gıda ihtiyaçlarını sağlayabildikleri; okul hayatı devam eden kadınların aile desteklerinde sorun olmadığı dile getirilmiştir. Yani Suriyeli kadınlar Suriye'deki ekonomik hayatlarından büyük oranda memnun olduklarını, bu imkânları yok eden şeyin savaş olduğunu belirtmişlerdir. Savaşın başladığı, devam ettiği süreçlerde kadınların ekonomik hayat değerlendirmelerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Savaşın başlaması ile evlerde elektrik, su, gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluklar yaşandığı; iş yerleri tahrip olan kadınların işe gidemedikleri görülmüştür. Bunun yanında çalışan erkeklerin, askere alınma tehlikelerinin olması nedeni ile işe gidemedikleri ve ellerindeki birikimleri harcamaya başladıkları görülmüştür. K-21 göç öncesinde altyapı hizmetlerinin tamamen çöktüğünü dile getirmiştir.

Biz gelmek zorunda kaldık. Çünkü elektrik yoktu, su yoktu. Her şey birden çok pahalandı. Herkes evinde yiyecek biriktiriyordu sokağa çıkmamak için. (K-21).

Benim çalıştığım okula bomba atıldılar. Ondan sonra işe gidemedim. Hükümet beni başka bir okula atadı ama ben izin aldım 5 sene. Maaş vermiyorlardı ama. Yine de bizim kendi evimizdi. Kira vermiyorduk. Çalışsam da olurdu ama canımız da tehlikedeydi. Bütün günümü evde geçiriyordum. Kocam gidiyordu işe. (K-16).

Savaştan önce ben üniversiteye gidiyordum Şam'da. Ama bıraktım Halep'e döndüm. Çünkü çok korkuyorduk. Ailem onların yanında olmamı istiyorlardı. Dükkânımız vardı. Babam mal alıp satardı. Market işte. Ama kapatmak zorunda kaldı. Sonra bir süre eve kapandık. Sular sürekli kesiliyordu. Elektrik desen iki üç gün gelmiyordu. (K-12).

Görüşülen kadınların ekonomik hayat değerlendirmeleri daha çok savaş dönemine ait olduğu görünüyor. Kadınlar, savaş ile birlikte içinde bulundukları şartların ani bir kırıma ile bu hale geldiği belirtmişlerdir. Yani ekonomik durumlarının kötüye gitmesi

hali ani bir şekilde ortaya çıkmış; bir süreç şeklinde ilerlememiş, aksine her şey birdenbire yok olmuştur.

K-16'nın ifade ettiği gibi kadınların savaş ortamında işlerinden uzak kaldıkları durumlar mevcuttur. Savaş ortamı kadınların maddi kazanç sağlamalarını sınırlandırmıştır. Yapılan çalışmalarda Suriyeli kadınların Suriye'de iken ekonomik hayatta, daha çok nitelikli işlerde faaliyet gösterdikleri belirtilmiştir. Tercih edilen iş alanları eğitim ve sağlık sektörü yoğunluklu olmuştur. Bunun yanı sıra tarım ve mevsimlik işler ve aile işlerinde çalıştıkları da yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Duruel, 2017, s. 209). Suriye'de bir köylü olan K-9 ülkesinde tarım ve hayvancılıkla ilgilendiğini söylemiştir.

'Biz Halep'te çok güzel yaşıyorduk. Köyümüzdeydik. Kendi evimiz, bahçemiz, tarlamız vardı. Ekmek tandırımız vardı. Her şey tarladan gelirdi. Ucuzdu marketteki eşyalar. Sonra bu savaş çıktı. Her şey bozuldu.' (K-9).

Savaş başlamadan önce her şeyin güzel olduğu yönünde ifadeler görüşme yapılan kadınların konuşmalarına yansımaktadır. Kadınların ifadelerinde Suriye'de kalan varlıklarına karşı bir özlem görülmektedir. Suriye'de savaş öncesi dönemde maddi olarak her şeyin çok iyi olduğu, savaşla birlikte maddi güçlerinin zayıflamaya başladığı ve göç ile maddi güçlerini kaybettiklerini dile getirmişlerdir. Fakat bütün kadınlar, ortak bir şekilde, göç etmeden hemen önce ekonomik olarak çöktüklerini de ifade etmişlerdir. Savaş ortamında kadınlar çalışamamışlardır; fakat erkekler işlerine gitmek zorunda kalmışlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği eve ekmek getirmek zorunda olanın erkek olması düşüncesi, savaş ortamında dahi erkeğin çalışmasını zorunlu kılmıştır. Kadın ise korunması gereken bir varlık olarak ev içinde kalmıştır. Kadın, çocuklar ve evin birbiri ile bütünleşmesine neden olan bu süreçte kadının ekonomik gücü elinden alınmıştır. Savaş ortamında ekonomik gücünü kaybeden kadının ekonomik güçsüzlüğü göç sonrasında daha da artmıştır.

4.1.2.1.2. Göç Sonrası Ekonomik Yaşam Değerlendirmeleri

Suriyeli sığınmacı kadın ve erkeklerin oranları arasındaki fark oldukça azdır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı erkeklerin oranı %50,90 iken kadın Suriyeli oranı ise %49,10'dır. Mersin ilinde ise %56,10 erkek Suriyeliye karşın %43,90 oranında Suriyeli

kadın bulunmaktadır. Ayrıca kamp dışında yaşayan ailelerden %7,50 oranındaki ailede hane halkı reisi kadındır. Sonuç olarak hane halkı reislerinin büyük çoğunluğu erkeklerdir. Ayrıca bütün kentlerde Suriyeli kadın sığınmacılardan evli kadın oranının evli erkek oranından fazla olduğu görülmüştür (AFAD, 2017). AFAD verilerinde Mersin’de çalışan erkek-kadın oranı %20 olarak gösterilmiştir. Buna karşın çalışmayan erkek Suriyeli oranı %66 iken, bu oran kadın Suriyelilerde %96 şeklindedir (AFAD, 2017).

Göçmenlerin işsiz kalma süreleri ev sahibi ülke vatandaşlarının işsiz kalma sürelerinden daha uzun olabilmektedir. Göçmenler göç ettikleri ülkede ekonomik hayatın canlanmasına katkı sağlamaktadır. Göçmenler daha çok ev sahibi ülke vatandaşlarının çalışmak istemedikleri işlerde ve daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Çoğunlukla sigortasız çalışılan bu işlerde çalışma saatleri de yasal çalışma saatleri ile uyumlu olmamaktadır (Birinci Gemici, 2016). Ayrıca Suriyelilerin “geçici korunan” olarak Türkiye’de ekonomik olarak yaşadıkları sorunların başında ülkelerinden getirdikleri sermaye ile ülkede iş yeri açmak istediklerinde iş yeri açma ruhsatı, vergi mükellefiyeti gibi bürokratik işlemlerle karşılaşmaları gelmektedir (Çetin, 2016).

Göç sonrasında ülkelerde işgücü piyasasında meydana gelen baskı, insanların büyük çoğunluğunun işsiz kalarak yoksullaşmasına; eğitim, sağlık, barınma hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamasına; göçmenlerin ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmasına neden olmaktadır (İnce, 2018, s. 23). Özellikle kadın göçmenlerin eğitimsiz olmaları, mesleki donanımı ve sabit bir gelirlerinin olmaması durumunda ekonomik olarak sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir (AFAD, 2014). Bununla birlikte mesleki donanımına sahip olmalarının ve sabit bir gelirlerinin olmasının mağduriyetlerini arttırdığı durumlar da oluşabilmektedir. Görüşmelerde yer alan K-16 da bu mağdurlardan biridir. Suriye’de iken kız lisesinde öğretmenlik yaptığını belirtmiştir. Oysa Türkiye’de görev yaptığı okulda danışman öğretmen şeklinde görev yapmaktadır ve aldığı maaş görüşmenin yapıldığı tarih olan 20 Mayıs 2019 itibarı ile Türkiye’deki asgari ücret olan 2020 Türk Lirasının çok altında olarak 1600 Türk lirasıdır.

Öğretmen bir komşumuz var. Maaşı benim ve eşimin maaşının daha fazlası. O komşum bekâr. Ama geçinemediğini, maaşının az olduğunu söylüyor. Ben, eşim, görüncem ve üç çocuğum onun maaşından daha az bir parayla geçinmeye çalışıyoruz. (K-16)

Görüldüğü üzere niteliklerine rağmen kadınlar göç ettikleri ülkede ülke vatandaşları ile benzer haklara sahip olmamaktadırlar. Bu durum ekonomik olarak da kadınları etkilemektedir. Yapılan görüşmelerde Suriyeli kadınların içinde oldukları ekonomik durumu sürekli olarak Türkiye vatandaşları ile kıyasladıkları görülmüştür. Türkiye vatandaşlığı almış olan K-17 de ekonomik olarak K-16 ile aynı şartlarda olduğunu belirtmiştir.

Ben Türk vatandaşıyım. Öğretmenlik yapıyorum burada. Suriye’de de öğretemdim. Ama ben burada derse de girmiyorum. Sadece Suriyeli velilerle konuşuyorum. Danışman oldum. Maaş 1600 Türk Lirası. Kocam da o kadar alıyor. Ama geçiniyoruz. Mecbur.

K-17 sadece doğrudan değil aynı zamanda dolaylı olarak eşinin işiyle ilgili de mağduriyet yaşamıştır.

Benim eşim aşçı. CV hazırladı. Otele gönderdi. D. Otele. Eşimi aradılar yarın randevuya gel dediler. Gitti provaya ve şef onu çok beğendi. Sonra müdüre gitti. Evrakları imzalamaya. Müdür sadece bir soru sormuş: ‘Nerelisin?’ Eşim Suriyeli olduğunu söyleyince “Tamam.” Demiş. “Ben istemiyorum.” Tamam da sen neden istemiyorsun. Eşim 3 dil biliyor. Rusçası da harika. Çok iyi çalışıyor. Ama onu ucuza aldılar o işe. (K-17)

Suriyeli sığınmacıların emeklerinin karşılığı olarak aldıkları paranın Türkiye’deki asgari ücretten az olduğu ve bu durumun YUKK’da geçen haliyle Türkiye’de çalışmasına izin verilen geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemeyecektir (Duruel, 2017, s. 211) ifadesi ile de uyuşmadığı görülmektedir. Kadınların ekonomik olarak zor durumda olmaları, onların sosyal alandaki ilişkilerini de etkilemektedir. Ayrıca kadınların ihtiyaçlar hiyerarşisindeki sıralamaları da değişmektedir. AFAD (2017) verilerine göre göç sonrasında Suriyeli kadınlar ev almak/kira vermek, gıda alma, sağlık ve ilaç masraflarını karşılamak, önceki borçlarını karşılamak ve giyim kuşam amacı ile borçlanmak zorunda kalmışlardır. Buna karşın Suriyeli kadınların eğitim sebebi ile borçlanmadıkları dikkat çekmektedir (AFAD, 2017). Eğitim sebebi ile borçlanmayan kadınların bu durumları aile içinde eğitime ayrılan geliri de göz önüne sermektedir. Zira AFAD 2014 verilerinde eğitimden uzaklaşan kız

çocuklarının aile içi şiddet, erken yaşta evlilik, gebelik sorunlarının muhatabı oldukları belirtilmiştir (AFAD, 2014). Ekonomik hayattan da uzak kalan Suriyeli kadınlar vakitlerinin çoğunu sağlıksız evlerde, her türlü iletişimden uzak olarak geçirmek zorunda kalmaktadırlar (MAZLUMDER, 2014).

6 yıl oldu Türkiye'deyiz ben iki oğlum, kocam, kayınpederim, kaynanam, kaynım beraber geldik. En başta çok kötüydü. İki hafta bir akrabada kaldık Hatay'da. O hafta kaynım, kocam ikisi de Adana'ya geldiler. İş aradılar. Bulamayınca Mersin'e geçtiler. Orda iş bulmuşlar. Geldiler bizi de aldılar beraber geldik hemen Mersin'e. Sonra hepimiz bir eve girdik. Ben önce mesleğimi yapamadım. Evde kaldım. Bir yıl boyunca evde boş boş oturdum. Bir gün pazarda bir Suriyeli öğretmen kadın gördüm. O dedi ben çalışıyorum burada. İşimi yapıyorum dedi. Benim tabi haberim yok. Eşim de mühendisti Suriye'de ama burada inşaatta çalışıyordu. Sonra pazarda gördüğüm o arkadaş bana yardım etti. Suriyelilerin olduğu özel okulda çalışmaya başladım ama maaş çok düşüktü. Yine hiç yoktan iyidir. (K-16).

Bir başka görüşmeci olan K-9:

Biz ilk geldiğimizde Ceylanpınar kampında kaldık. 2 yıl. Ben, kocam, bir oğlum kampta kaldık. İki oğlum Mersin'e geldiler çalışmaya. Bizi de aldılar sonra. Bu evin kirası biraz çok ama çocuklar bakıyor o işlere. Benim gelinim de komşulardan yazma yapmayı öğrenmiş şimdi o da yapıp satıyor. Daha yeni başladı. Ama güzel para kazanacak. Ben de portakal toplamaya gidiyorum. Ama şimdi çok hastalandım artık gidemiyorum. Portakal toplamak çok yoruyor ama o sorun değil. Bizim ağalar çok kızıyor belimizi doğrultsak. Ama akşama kadar iş bitecek onun için çok çalışmak lazım. Benim komşum Türk o da gidiyordu. Ben de baktım dedim gelinime git sor bakalım. Gelin Türkçe öğrenmiş. Gitti sordu Allah razı olsun o kadın da beni de aldı götürdü tarlaya. Ben zaten köyümde de tarlada çalışırdım. O yüzden bana köyümü hatırlatıyor. İyileşeyim yine başlayacağım çalışmaya.

Şeklinde deneyimlemiştir göçün ekonomik boyutunu. K-9 çalışmaya Türk komşusunun yardımları ile başlamıştır. Ekonomik alana dâhil olması evden uzaklaşarak

iş aramak şeklinde gerçekleşmemiştir. Gözlemleri sayesinde çalışabileceği alana doğru hareket içinde olmuştur. Yine K-14'in deneyimleri şu şekilde olmuştur:

Biz ilk buraya geldik. Kiraya girdik. Kocam bekçi oldu bir inşaatta. İş bitti patron bizim paramızı vermedi. Biz aç kaldık. Ben giderdim sebze meyve pazarına, Pazar dağıldığında attıkları sebzeleri toplardım yemek yapardım. Allah razı olsun Türk komşular da bize giyecek verdiler. Yoksa o adam bizim paramızı yedi. Kimseye şikâyet edemedik. Çünkü bizim burada bir hakkımız yoktur.

Ekonomik anlamda toplumsal ve kurumsal olarak bir hak iddiasında bulunamayan Suriyelilerin mağduriyetleri artmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak güçsüz olan kadınlar sakıncalı sektörlerde yer alabilmekte, yer almaya zorlanabilmektedirler. Güvencesiz işlerde, düşük maaşla çalışmak zorunda kalmak kadınları yıpratmaktadır (Barın, 2015). Göçe refakatsiz katılan bir kadın olan K-11 de bu duruma benzer deneyimler yaşamıştır. K-11'in göçteki ekonomik deneyimleri şu şekildedir:

Benim annem babam öldüler. Savaşta değil. Önceden. Savaş başlayınca bütün tanıdıklarım göç etti. Abim, eşi, çocukları Ürdün taraflarına gittiler. Ben orada kimsesiz kaldım. Çok korkuyordum. Çünkü orada güvenli bir yer kalmamıştı. Her yer savaş. Askerler evlere giriyorlar diye haberler izliyordum. Türkiye'ye geldim. Çünkü en azından burası Müslüman ülke. Hem bizim ülkemize de yakın. Ben bilmiyordum tabi savaş bu kadar uzun sürer. Sonra Adana'ya geldim. Benim arkadaşlarım da gelmişlerdi buraya. Ben de onları takip ettim. Ama buraya gelince para kalmadı. Kira nasıl vereceğim diye düşündüm. Geldim iş aradım aradım. Sabah akşam iş aradım. Biraz param vardı o da az kalmıştı. Sonra bu otel var adını söylemeyeceğim. Bana çok çektirdiler. Belki Avrupa'ya giderdim. Bunlar beni kandırdılar. Bana senet yaptılar. Ama ben Türkçe bilmiyorum o zamanlar. Yani sadece birazcık konuşabiliyorum ama okuma yok. Sonra ben başladım bu otelde çalışmaya. Sonra bir gün bir adam geldi ben ona âşık oldum. O da bana âşık olmuş. Ama adam evli. Karısını hiç sevmiyor. Zorla evlendirmişler. O benim bütün borçlarımı verdi Allah ondan razı olsun. Beni oradan aldı. Bizim nikâhımız yok çünkü onun önceki karı onu bırakmıyor. Ama 6 ay oldu biz Mersin'e geldik. Köydeyiz ama olsun. Kendimize bahçe ekip biçiyoruz

geçiniyoruz. Ben şimdi hamileyim. Kocam beni cehennemden kurtardı. Allah ondan razı olsun.

K-11 ile yapılan görüşme göçe refakatsiz katılan bir kadının ekonomik olarak yaşayabileceği en olumsuz durumları gözler önüne sermektedir. Saha çalışmalarında bu tür vakalara çok fazla rastladıklarını Mersin Hayata Destek Derneği'ndeki sosyal çalışmacılar da dile getirmişlerdir. Ekonomik olarak geçimlerini sağlayamayan, refakatsiz annelerin fayda sağlamak isteyen kişiler tarafından yıpratıldıkları dile getirilmiştir. ASPB'ye göre (2016, s. 102) Suriyelilerin göçünden önce ekonomik ve sosyal imkânlarından dolayı evlenemeyen, çok eşli evlilik içinde bulunamayan Türk erkekler Suriyeli kadınlarla neredeyse hiçbir bedel ödmeden evlenebilmektedirler. ASPB Suriyeli kadınların ikinci eş evliliklerini gerçekleştirirken Suriye'deki yasaları dikkate aldıklarını ya da güvenli bir yerde bulunma endişesi ile hareket ettikleri buna karşın Türk erkeklerin yasal olarak hiçbir hak ve sorumluluk altına girmeden Suriyeli bir kadınla evlendikten sonra istediği zaman hiçbir şey olmamış gibi ayrılabilme halinden faydalandıklarını belirtmektedir. Suriyeli sığınmacı kadınların Türk erkeklerle ikinci eş evliliklerine razı olmak zorunda kalmaları durumunda Türk kadınlar da mağdur olmaktadır. K-11 ile evlenen Türk erkeğin eşi bu mağduriyetine tepki olarak boşanmamayı tercih ederek hem Suriyeli sığınmacı kadını hem de eşini cezalandırmaktadır. Bu durumda hem Suriyeli sığınmacı kadının hem de Türk kadının mağduriyet yaşadıkları görülmektedir. Yasal haklarından mahrum olarak bir ilişki içinde bulunan K-11 imam nikâhı ile evlendiği Türk erkek kendisini terk etmek istediğinde haklarını savunacak yasal bir zeminden yoksun kalacaktır.

Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçler daha çok büyük şehir merkezlerine ve çevresine doğru olmuştur. Kentleşme ile göçmen kadın da dönüşmektedir. Kent içinde doğum oranları düşmekte ve istihdam edilen kadın sayısı artmaktadır (Çelik, 2016). Buna rağmen eve ekmek getirenin erkek olduğu inancı devam etmiş ve kadın düşük ücretlendirmelere maruz kalmıştır. Steans'a göre (2014, s. 541) kadının yetenekleri ödüllendirilmez ve bu yetenekler önyargılı bir biçimde "doğal yetenekler" olarak tanımlanır. Buna rağmen doğal yetenekleri ve hızlı parmakları ile düşük ücretlerle çalışan kadının işgücüne olan talep artarken kadın ve erkek karşılaştırılabilir işlerde çalışsalar dahi kadın daha az ücretlendirme ile karşılaşır. Bunun nedeni kadının işgücü piyasasında uysal bir robot olarak görülmesi olmuştur. Steans'a göre (2014, s. 542) toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınların para kazanmak zorunda olmadıklarına inanılmıştır. Kadınların

eğitimsiz olmaları, ev dışında çalışmalarının yanı sıra ev içinde de çalışmak zorunda olmaları gibi nedenlerle kadınlar çalışma hayatında mali bir bağımsızlığa kavuşamamışlardır. Ayrıca ev işlerini yapan kadınların yaptıkları işler maddi gelir getiren işler olarak hesaplanmamaktadır. Steans’a göre (2014, s. 544) kadınların tarım işleri, bakıcılık işleri, ev işleri, ekonomik getirisi olan işler olarak görülmemektedir. Bu işleri yapan kadınlar “ekonomik değer üreten kadınlar” olarak görülmemektedirler. Bu kadınlar daha çok “yardıma muhtaç kimseler” olarak değerlendirilmişlerdir.

Öte yandan bütün bireyleri işsiz olan ve sadece verilen yardımlarla geçinen ailelerde kadın daha fazla zorlukla karşılaşmaktadır. Bütün gün evden çıkmayan ve ev içinde yapılacak işlere de yardım etmeyen (ev temizliği, çocuk bakımı ve gıda alış-verişi gibi) ailenin erkek üyeleri kadınların ev alanındaki hareketlerini de kısıtlamaktadırlar. Kadına bahşedilmiş olan özel alan ‘ev’ artık erkek ile paylaşılan bir alan haline gelmiştir.

Kocam evden çıkmıyor. İş yok ki çalışsın. Akşama kadar evde. Ben de onun bakıcısı oldum. Hem o hem çocuklar. Ne yapacağımı şaşırdım. (K-2).

Saha çalışması kapsamında karşılaştırma yapmak amacı ile Adana ilinde yapılan gözlemler bu durumu desteklemektedir. Adana Seyhan Belediyesi’ne bağlı olarak faaliyet gösteren El-Farah Kadın Dayanışma Merkezi’nde kadınlara yönelik entegrasyon çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Türkçe dil kursları, resim kursu, dikiş-nakış kursları, kuaförlük kursları şeklinde çeşitli kurslar verilen kadınların derneğe katılımları erkeklerin düzenlerine göre ayarlanmıştır. Erkekler sabah, öğle, akşam yemeklerinde kadınların evde olup yemek hazırlamaları şartı ile eşlerinin bu kurslara katılımlarına onay vermişlerdir. Kurs katılan kadınlarla yapılan kısa görüşmelerle bu bilgi elde edilmiştir. Dolayısı ile kadınlar sosyal alanın içinde olmak istedikleri durumlarda bile ev alanını idare etmek zorunda kalmaktadırlar. Eşlerin çalışmaması kadınların bu durumdaki mağduriyetlerini arttırmaktadır.

Ayrıca Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye gelmeleri ile Türk iş gücü piyasasının istihdam yapısı da değişmiştir. Türkiye’de işverenlerin daha az ücret karşılığı daha fazla işçi çalıştırmak istemeleri sebebi ile Suriyeli işçileri çalıştırmaları Türk işçilerin iş gücü piyasasında dezavantajlı duruma düşmelerine neden olmaktadır. Fakat Suriyeliler daha çok vasıfsız ve yerel halkın çalışmak istemedikleri iş alanlarında istihdam edilmektedirler. Nitelikli iş gücü gerektiren alanlarda göçmen kesimin rekabet gücünün çok düşük olduğu görülmektedir (Duruel, 2017). İşverenlerin daha ucuza daha fazla işçi

çalıştırmak istemeleri nedeni ile Suriyeli kadınlar iş gücü piyasasına dâhil olabilmektedirler fakat bu dahiliyet sömürülmeleri ile sonuçlanmaktadır.

Bir arkadaşım da bir mağazada çalışıyor. Ben de onun çalıştığı yerde çalışmak için başvurduğum. Beni alacak galiba patron. Maaşı Türk çalışanlardan az ama olsun. Suriye’de olsam çalışmama izin vermezlerdi ama burada babam da çalışmıyor. Zaten evde 8 kişiyiz. Kim para kazanabilse iyidir (K-15).

Suriyeliler içinde oldukları durumun farkında olarak hareket etmektedirler ama tercih alanlarının sınırlılığı onları her türlü işi yapmaya yöneltmektedir. Ayrıca ailede iş bulamayan erkekler, kadınların çalışma hayatına atılmalarını desteklemektedirler. Göç sonrası kadın ekonomik anlamda belli bir saha yakalamaktadır. Çalışma hayatına katılımı aileye ek gelir girmesi için önem arz etmektedir.

Göç sonrasında ilk anda ekonomik olarak dinamik olmayan kadına karşı erkeğin kontrolünün arttığı görülmektedir. Ekonomik hayata katılımı erkeğin izin vermesi ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır (Buz, 2009). K-15’in “Suriye’de olsam çalışmama izin vermezlerdi ama burada babam da çalışmıyor. Kim para kazanabileceği bir iş bulursa o çalışmalı. Eve ekmek getirmeliyiz” şeklindeki ifadesi bu durumu destekler niteliktedir. Göç sonrasında oluşan yeni durumlarla kadının toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilerek boyut değiştirmektedir. Fakat bu roller ortadan kalkmamaktadır.

Göç sonrasında kadınlar daha çok ev, temizlik, bebek bakımı gibi enformel alanlarda istihdam edilmektedirler. Bu işler vasıfsız ve eğitim gerektirmeyen işlerdir fakat bu Suriyelilerin vasıfsız oldukları anlamına gelmemektedir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de hayatlarını devam ettirmek için niteliklerinin çok altında işlerde çalışmaya razı olmaktadır (Özkarlı, 2015). Yoksulluk ayrıca göç edilen yer seçimini de etkilemektedir. Suriyeli kadınlar değerlendirmelerinde göçteki ilk zamanlarında ekonomik olarak çok zor durumda oldukları, bu durumun göçün ilk dönemlerinde birkaç ailenin bir evde kalmalarında ve kampta kalmalarında belirleyici olduğunu belirtmişlerdir.

Kocam ve çocuklar çalışıyorlar. Toprakta, inşaatta, çöpte nerde olursa. Hiç fark etmiyor. Ama kışın bazen iş kalmıyor. O zaman daha zor her şey (K-10).

Göç edilen toplum, kadını ekonomik alana dâhil ettiği oranda kadını güçlendirmektedir. Özellikle kırsal alandan kentsel alana gerçekleştirilen göçlerde kadın daha çok güçlenebilmektedir. Genel olarak kadının genel nüfus içerisindeki eğitim düzeyi, istihdam oranı, kamusal alandaki varlığı erkeklerden daha düşüktür. Bununla birlikte göç sonrasında kadın ve erkeğin toplumsal rolleri değişebilmektedir. Göç sonrası süreçte ekonomik alanda iş bulma konusunda daha aktif olan kadın erkeğin değişen rolü nedeni ile aile içinde şiddete maruz kalabilmektedir. Erkeğin erkekliğinin kadın üzerinden tanımlandığı aile ve toplumlarda, gücünü kaybeden erkek saldırgan bir tutum izleyebilmektedir (Karal ve Aydemir, 2012). Kadın ekonomik hayatta güçlü olsa dahi şiddet ile karşılaşabilmekte ve şiddet karşısında tepki gösterememektedir. Körükmez, Karakılıç ve Danış’a göre (2020, s.19) göç öncesinde edinilmiş diploma, beceri ve deneyimler göç sonrasında yüksek oranda işlevsizleşmektedir. Bu noktada göçmenlerin iş bulmalarında sosyal ağlar değerli olmaya başlamaktadır. Dolayısı ile ekonomik olarak güçlü olan kadınların göç sonrasında bu güçlerini kaybederek istismar edilmeleri kaçınılmaz olacaktır. Göç öncesinde nitelikli işlerde yer alan kadınlar göç sonrasında bu niteliklerini kanıtlayamadıkları durumda mağdur olacaklardır hatta göç öncesinde kazandıkları değerler önemsizleşecek ve nitelikli kadınlar hak ettikleri değeri göremeyeceklerdir. ASPB’nin (2016, s. 109) saha araştırmalarında görüşülen Suriyeli bir kadın nitelikli olmasına rağmen Türkiye’deki yasal düzenlemeleri bilmediği ve içinde bulunduğu durumda güvenli bir ortam aradığı için ikinci eş evliliğine rıza gösterme halini “Üniversite okudum. Hemşire oldum. Türkiye’yi tam olarak bilmiyordum. Amerika ile bir diye düşünüyordum. Düşündüğüm gibi olmadı. Çocuklarımı kendi adıma bile yazdıramıyorum.” şeklinde dile getirmektedir. Kadınlar nitelikli olmalarına rağmen bu nitelikleri ev sahibi ülkede değerli görülmeyebilir. Ayrıca gidilen ülkedeki işsizlik rakamları da bu durumu etkileyebilecektir. Ülkesinde öğretmen olan bir kadın göç ettiği ülkede de öğretmen olmasına rağmen ülke vatandaşları ile aynı haklara sahip olamayabilir ve görev tanımları değişebilir.

Çağdaşkent’te babası, annesi, oğlu ve 3 kardeşi ile birlikte yaşayan K-13 da ülkesinde iken kız lisesinde öğretmen olarak görev yapmakta olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’ye gelmeden önce kendi evimiz vardı. Burada aldığım maaş çok az. Komşum 6.000 Türk Lirası maaş alırken ben ve iki kardeşim çalışarak ancak 4.500 lira kazanabiliyoruz. Ev kiramız çok fazla. İlk geldiğimiz zaman 550 Türk lirası olan ev kiramızı ev sahibi her altı ayda bir 100 lira arttırmaya başladı. Şu

anda 950 lira ev kirası veriyoruz. Komşularımız çok iyi oldukları için kalıyoruz hala ama böyle giderse daha az kira vereceğimiz bir eve çıkmamız gerekecek (K-13).

Bunun yanı sıra ekonomik yoksunluk, ailelerin sosyal hayatlarında da kısıtlamalar yaratmaktadır. Herhangi bir sosyal aktivite yapmaları olanaksızlaşan kadınlar ev alanı içine hapsedilmektedirler.

Açıkkası Mersin’de önemli, görülmesi gereken yerlere gitmedim. Para konusu olunca pek bir şey yapamıyoruz’(K-18).

Biz gezmeye zaman bulamıyoruz ki. Ben de eşim de bütün hafta çalışıyoruz. Çocuklar da okuldalar. Hafta sonu da eşimin ailesinin yanına gidiyoruz. Kayınpederim, kaynanam, kaynım bizden biraz uzakta oturuyorlar. Onları ziyaret ediyoruz Cumartesi ya da Pazar günü. Pek bir yere gidemiyoruz. Bazen bizim kaldığımız evin bahçesinde çay içiyoruz o kadar. (K-19)

Göç sonrasında kadın ekonomik hayatta her türlü istismara maruz kalabilmektedir. Kadının iş gücü içinde niteliklerinin altında çalıştırılması ise kaçınılmaz olmaktadır. Göç sonrasındaki hayat şartları nedeni ile kadınlar göç etmeden önce sahip oldukları değerleri yitirmektedirler. Daha az paraya, niteliklerinin çok altında ve istemedikleri işlerde çalışmaya, kazandıkları paraya eşdeğer evlerde yaşamaya, K-10’un kocasının ilk eşi ile yaşadığı gibi istemedikleri insanlarla bir arada yaşamaya mecbur kalmaktadırlar. K-10 Suriye’de iken kocasının kendisine ayrı kumasına ayrı ev açtığını oysa göç sonrasında ekonomik olarak güçsüzleşen kocasının kendisini ve kumasını aynı evde barındırdığını belirtmektedir. Ayrıca yaptıkları işlerin karşılığını alamadıklarında başvurabilecekleri yasal korumadan mahrum olarak yaşamaktadırlar. K-11 örneğinde olduğu gibi göçün en kötü sonucu olarak fuhuş yapmaya zorlanmaktadır. Göçün ekonomik boyutunda kadının ekonomik kazanç sağlama girişimleri kadının hem maddi hem de manevi olarak sömürülmesi sonucunu doğurmaktadır.

4.1.2.2. Sosyal- Siyasi Yaşam Değerlendirmeleri

Birçok devlette kamusal ve özel olan arasında sınırlar oluşturulmaktadır. Bu sınırlar ile kamusal ve ekonomik alanın öznesi "erkek"; özel ve ev içi alanın öznesi ise

'kadın' olarak belirlenmektedir. Devletlerin kamusal ve özel alanı kurumsallaştırmaları ve onaylamaları ile toplumsal cinsiyet temelli iktidar farklılıkları, sosyal ve siyasal olarak kurumsallaşmaktadır (Steans, 2014, ss. 545-546). Göç sürecinde de cinsiyet temelli iktidar farklılıkları sosyal ve siyasal alanda kendini göstermektedir.

Eken'e göre (2016) Türkiye Suriye'den ekonomik olarak daha ileridedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun yayınladığı The Global Gender Gap Report 2020'ye göre (s. 9) toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkillikle ilgili sorunların her iki ülkedeki yansımalarına bakıldığında Türkiye'nin 153 ülke arasındaki sıralaması 130 iken Suriye'nin sıralaması 150'dir. Türkiye özellikle 'Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Yönelik Sözleşme'nin (CEDAW) öngördüğü şekilde her dört yılda bir Komiteye raporlar hazırlamakta ve kadın haklarının geliştirilmesi için çalışmalar yapmaya devam etmektedir.

Freedom House'un 2010 yılında yayınlamış olduğu verilere göre Suriye'de kadınlar yasamada %12,4 oranında varlık göstermektedirler (FreedomHouse, 2010). 2011 iç savaşı öncesinde de kadınların ülkedeki üst düzey görevlerde bulunma oranları çok düşüktür. Eğitimde kadınlar ve erkeklere eşit haklar tanınmasına rağmen, kanunlarda kadınlara karşı cinsiyet temelli ayrıştıracı uygulamalar yerini korumaktadır.

Suriye'deki iç savaşta kadınlara uygulanan sistematik şiddet kadınlar için ülkeyi yaşanamayacak hale getirmiştir. Şiddet ve tecavüze maruz kalma korkusu kadınlar için göç etmeyi tek seçenek haline getirmiştir. Özellikle kadının kadınlığının bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılması, kadına zarar vermekle cezalandırılan kişilerin esasen "sahip" konumundaki erkekler olması ile asıl cezalandırılanların erkekler olduğu görüşü vardır. Güçtürk (2014) kadınlara yönelik şiddetin çoğunlukla cinsel kimliği temel alınarak uygulandığı belirtmiştir. Erkek mahkûmları, göstericileri, sivilleri cezalandırmada çeşitli araçlar kullanılırken (dayak, işkence, elektrik verme şeklinde); kadın mahkûm, gösterici, sivil için araçlara gerek duyulmamıştır. Kültürel değerler göz önüne alındığında kadının çıplaklığı çoğu zaman en şiddetli işkencelerden daha fazla etkili olmuştur. Bu düşüncenin temelinde dini inançlar yatmaktadır.

Ayrıca kadın erkeğin malvarlığı olarak görülmekte ve kadına verilebilecek bütün zararlar eril güce boyun eğdirmek amacını taşımaktadır. Böylece erkeğin gücünün ölçüldüğü bir durum olmuştur "kadını" koruyabilmek. Savaş ortamında kadına verilebilecek her türlü zarar onu koruyamayan eril güce verilmiş olarak varsayılmıştır. Savaşlarda kadınların tecavüzü bir zafer olarak görülmüştür. Böylece çatışma ortamında kadınlara gözdağı vermek, küçük düşürmek, harp taktiği olarak canlı kalkan ve esir değiş

tokuş aracı olarak kullanılmalarının önüne geçmekte zorunlu göç, yegâne çıkış yolu olmuştur (MAZLUMDER, 2014). Seçmedikleri bir hükümet, bu hükümete muhalif birbirinden farklı çıkarlar peşinde hareket eden gruplar arasında yaşamak için mücadelelerinin sonucu Suriyelileri göç etmeye itmiştir. Suriye’de kadınlar taraf olmadıkları bir savaşa eşlerini, çocuklarını, yakınlarını feda etmektedirler. Sorgusuz tutuklamalar, gözaltı işkenceleri, erkekleri cezalandırma amaçlı tecavüzler, tacizler, cinsiyete dayalı şiddete daha fazla dayanamayan kadınlar için yegâne çıkış yolu göç olmuştur. Aslında göç edenler sadece kendi varlıkları için değil daha çok çocuklarının hayatlarının devamı için mücadele etmişlerdir (Akköz Çevik, 2016).

Suriyeli kadınlar, Suriye’de her türlü cinsel taciz, sömürü ve saldırıya açık halde yaşamaktadırlar. Erkekler ise rejim ya da muhalif güçler tarafından silahaltına alınma tehlikesi içinde yaşamaya devam etmektedirler (ASPB, 2016). Özellikle IŞİD’in, uygulamaları ile kadınları çatışma öncesinden daha fazla baskı altına alma eğiliminde olduğu görülmektedir. Kadınların kıyafetlerinde düzenlemeler yapıldığı, sosyal hayata katılırken, ev dışına çıkarken yanlarında erkek bulundurmaları gerektiği, sigara içen kadınların cezalandırıldığı şeklinde uygulamaları ile IŞİD terör örgütü kadınlar için oldukça baskıcı olmaktadır. IŞİD’in ceza yöntemlerini bütün dünyaya canlı olarak izlettirme yoluyla yarattığı korku atmosferinde bölge halkının bölgede bu örgüte karşı koyması imkânsızlaşmaktaydı. Fakat sorunlar sınır kapılarına kadar kadın göçmenleri izlemekten geri kalmamaktadır. Sınır geçişlerinde kalabalık aileler kız çocukları karşılığında sınırı geçebilecekleri bir pazarlığa oturtulmaktadırlar (MAZLUMDER, 2014).

Emini’ye göre (2018, ss. 101- 102) kadınlar göç sürecinde, erkeklerin ev içinde ve ev dışındaki tüm işlerini yapmak, dil, sistem adaptasyonu, gettolaşma, erkek egemen toplum, kadının haklarını bilmemesi, eve tıkılma, kapalı aileler, zayıf komşuluk ilişkileri, sosyalleşememek, toplumsal dışlanma, yalnızlık, görücü usulü evlenme, çocuk yaşta evlilikler, eşle sorunlar, farklı kültürel değerlerin yarattığı sorunların etkileri nedeni ile çocuklarla yaşanan sorunlar, aile içi uyumsuzluk, psikolojik-fiziksel şiddet, baskı, boşanma, barınma sorunları, aile içi şiddet nedeni ile sığınma evlerinde yaşamak zorunda kalmak, fahişelik, duygusal boşluk, intihar sorunları ile karşılaşmaktadırlar. Aşağıda da detaylandırılacağı gibi görüşmeciler kadınların deneyimleri ev-iş-sokak üzerinden şekillenmektedir. Ayrıca kadınların göç sonrası sosyal yaşam deneyimlerini daha çok ev sahibi toplum üzerinden dillendirdikleri görülmüştür.

4.1.2.2.1. Göç Öncesi Sosyal-Siyasi Yaşam

Çalışma kapsamında görüşülen Suriyeli kadınların göç öncesi yaşam değerlendirmelerinde günlük rutinler önemli yer tutmaktadır. Görüşmelerde, Suriye’de konuştukları dil, yedikleri yemekler, komşuluk ilişkileri, barınma koşulları, yaptıkları işlerden bahsetmişlerdir. Fakat bu deneyimlerinde savaş öncesi dönemle ilgili değerlendirmeler çok geniş yer tutmamaktadır. Savaş öncesi dönemle ilgili anıların sürekli olarak savaş ortamının getirdiği travmalarla kesildiği görülmüştür. Bunun yanında Suriye’deki hayatlarında kırsal alanda yaşayan kadınlar ve kentsel alanında yaşayan kadınların deneyimlerinin birbirinden farklılıklar arz ettiği gözlenmiştir.

Suriyeli kadın sığınmacılar Suriye’de iken toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmışlardır (Çelebi & Polat, 2018, s.84). Toplumsal cinsiyet rollerinin kendilerine biçtiği rol ile "ev" içinde kolektif kimliklerin yeniden üretilmesine hizmet etmişler ve bir vatan olarak "ev" mekân boyutundan daha üstün bir anlam içermiştir. Ev kadının sosyal varoluşunun en görünür olduğu yerdir. Ancak çelişkili bir biçimde en görünmez olduğu yer de evdir. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadın ev alanını özel alan olarak algılar ve ev içinde yaşadığı şiddeti eve ait olmayan herkesten saklar. Bu nedenle kadının ev içinde yaşadığı şiddet gizli kalır. Evden çıkmak kadını özgürleştirebileceği gibi yersiz/yurtsuz da bırakabilecektir. Fakat direnişlerin evlerde başladığı, değerlerin evde üretildiği gerçeği değiştirilemez. Ev ortamı toplumsal değerlerin yaratıldığı, korunduğu ve sonraki nesillere taşındığı yerdir (Pala, 2013).

Suriyeli kadınlar Suriye’de başlayan iç karışıklıklara çok düşük oranlarda doğrudan dâhil olmuşlardır. Bununla birlikte direnişin başlamasına doğrudan tanık olmuşlar ve direnişe katılmaktan geri kalmamışlardır. Önceki bölümde görülen Suriye’deki şehit kadınların oranı bunun kanıtı olmaktadır. Kadınlar başlayan direnişe şahit olmuşlar, direnişe düşük oranlarda da olsa katılım göstermişler ve çoğunlukla da sessiz bir şekilde destek vermişlerdir.

Ben Esad’ın gitmesini istiyorum. Benim oğlum orada savaşıyor. Her zaman bu işlerle ilgilenirdi. Eve kitaplar getirirdi. Arkadaşları gelirdi. Ben biliyordum ama ne yaptıklarını tam anlayamıyordum. Savaş çıktığında oğlum eve gelmez oldu. O zaman anladım. Esad bize kimlik bile vermedi. Oğlum haklı. Ben onu destekliyorum ama korkuyorum da. (K-2).

Ev, kadınların en çok vakit geçirdikleri yer olmuştur. Bunun dışında komşuluk, akrabalık ilişkileri gereği yapılan ziyaretler ve eşlerle gidilen gezilerden sıklıkla bahsedilmiştir.

Biz ülkemizde gezmeye giderdik. Parka, denize, sinemaya... Evimiz vardı, işimiz vardı, paramız vardı.

Diyen K-6'nın geçmişe özlem duyduğu görülmüştür. Geçmişte bilinen bir ortamda, sahip olunan ve aitlik hissedilen alanda yaşamak kadınların güvende hissetmelerine neden olmuştur. Dil ve sisteme olan aşinalık kadının dışlanmışlık duygusunun oluşmasına engel olmuştur. Tanınan çevrede güçlü komşuluk ilişkileri sosyalleşmeyi ve toplumsal ilişkilerin kuvvetlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte göç sonrası ortamın getirdiği bir takım "daha iyi durumlar" son anda içinde bulunulan durumun zorluk derecesini kırmaktadır. K-6'nın dile getirdiği aşağıdaki çıkarım bunun bir örneği olmuştur:

Ama burada hastaneler daha iyi. Bizden para almıyorlar. Bir de burada doktorlar daha iyi. Ama Suriyelileri pek sevmiyorlar.

Suriye'de erkek-kadın eğitim öğretim oranlarının savaşın hemen öncesinde %90 üzerinde olduğu görülmektedir. Suriye eğitime ayırdığı bütçeyi savaş öncesinde arttırmıştır. Suriye'deki eğitim öğretim oranları Türkiye ile hemen hemen aynı düzeydedir. Fakat Suriye'de lise eğitimi zorunlu değildir ve lise eğitiminde kız-erkek okulları ayrıdır (Tanrıkulu, 2018). ASPB çalışmasına göre (2016, ss. 97- 98) Suriye'de okullaşma oranı yüksek olmasına rağmen eğitimdeki kız erkek okullarının ilkökul dönemlerinde bir olup lise dönemlerinde ayrılmış olması, kızların okullardaki kıyafet uygulamaları, kız liselerinde ders veren eğitimciler ile erkek okullarında ders veren eğitimcilerin cinsiyetlerine göre belirlenmesi şeklinde uygulamalar ile toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmektedir. ASPB 'ye göre (2016, s. 98) Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda [KSK] kadın erkek eşit değildir. Çok eşli evlilik, evlilik yaşındaki ayırım, evlilik için gerekli yasal temsilcinin sadece erkek olması şartı eşitsizliğin göstergeleridir. Ayrıca sosyal sınıf farklılığı, din ayrımları kadının evlenmesine mani teşkil edebilirken erkek için bu durumların önemi yoktur.

Ayrıca KSK şeriat hükümlerince Müslüman bir kadın Müslüman olmayan bir erkekle evlenemezken; Müslüman bir erkek Müslüman olmayan bir kadın ile evlenebilmektedir (ASPB, 2016). Saha çalışmasında gidilen okullardan birinde Suriyeli erkek bir öğretmen Türk bir öğretmen ile evlendiğine tanık olunmuştur. Bu durumu aynı okulda Suriyeli olan danışman öğretmen olan K-19

O hoca Müslüman olmasaydı Suriyeli hoca onu almazdı. Çünkü haram diyorlar bizim ülkede. Ben mesela bir Şii ile evlenmem. Çünkü onlar da kâfir. Esad taraftarları hepsi kâfir.

Şeklinde yorumlamaktadır. Bu sözlerden göç öncesinde Suriye’de toplumsal gruplar arasında büyük ayrılıklar olduğu görülmektedir.

Suriyeli kadınların göç öncesi hayatla ilgili değerlendirmelerinin çok sınırlı kaldığı ya da çoğunlukla savaşın olduğu döneme kaydığı görülmüştür. Buna rağmen göç öncesine yönelik bazı sosyal hayat değerlendirmeleri şu şekilde olmuştur:

Suriyeli köylüler 14-15 çocuklu oluyor. Ama şehre gelince en fazla 4, belki 5 çocuk. Çünkü şehirde istemiyorlar. Çok çocuk çok masraf. Ama iki çocuk bana yeter. Ben artık çocuk düşünmüyorum. Burada nasıl bakacağız zaten. Devlet para verse de ben üç çocuk yapmam (K-7).

Savaş sonrasında oluşan ekonomik durum aile ilişkilerine de etki etmektedir. Evlilik hayatındaki ilişkiler yeni duruma uyarlanmak zorundadır.

Görüşülen Suriyeli kadınların anlatımlarına göre Suriye’de toplumsal cinsiyet bağlamında kır ve kent değerleri arasında farklılıklar olduğu söylenebilir. Kentten göç eden kadınlara göre kentlerde kadınlar erkeklerle görece daha eşit ve toplumsal alanda daha özgürdürler. Buna rağmen kırdan göç eden kadınlar kır hayatının değerlerinden şikâyetçi olmamışlardır. K-1, K-13, K-17 sosyal alandaki katılımlarından memnun iken K-7, K-9, K-10 de sosyal alanın dışında olma durumlarından memnun gözükmemektedirler. Bu bakımdan kırdan kente göç eden kadın için göç sonrası süreç daha zor olmuştur. Suriye’nin büyük kentlerinden göç eden ve göç öncesi süreçte de sosyal alanda varlık gösteren K-1, K-13, K-17 için yeni alana entegre olma süresi kır kadınlarından daha kısa olmuştur ve sosyal alan içinde bulunan bu grup göç öncesi hayatlarına benzer hayatlar

yaşamışlardır. Bu bakımdan kentten kente gelmiş olan Suriyeli kadınların görece daha az zorluk yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Biz orada ev işlerini yapardık. Koyun, keçi, inek vardı bizim. Hepsini sattık gelmeden önce. Ama çok ucuza gitti. Mecbur sattık. Nasıl getirecektik. Biz köyde ev işlerini yapardık. Erkekler de tarla işlerini. Bizim işimiz hiç bitmezdi orada. Kadınlar çocuklara bakardı, hayvanlara bakardı, temizliğe bakardı. Her şeye bakardık. Erkekler de tarla, traktör işlerine bakardı (K-9).

Suriye’de kent merkezinde oturan K-21’in durumu farklılık arz etmektedir. Bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

Biz evde kalırdık. Erkekler işlerini yapardı. Benim kocamın lokantası vardı. Sabah gider akşam gelirdi. Ev işleri, alış-veriş, çocuklar, okul hepsi kadınların omzundaydı. Ama malımız mülkümüz vardı o zamanlar (K-21).

Kırsal alan ve kentsel alanda kadına yüklenen sorumluluklar göç öncesi süreçte farklı olmuştur. Öte yandan göç sonrası hareketlerin iş bulmak amacı ile büyük oranda kentlere yapılması kırsal alandan göç eden ailelerdeki kadınların düzenlerini daha fazla etkilemektedir.

4.1.2.2.2. Göç Sonrası Sosyal-Siyasi Yaşam

Küçükşen’e (2017) göre yaşadığımız çağ “dışlanma çağı” olmuştur. Bireyler ya da gruplar yoksulluk düzeyleri, sosyal haklarına erişimleri ve toplumla entegre olma düzeylerine göre sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Sosyal dışlanma hem ülkeler içinde gerçekleşen göçlerde hem de uluslararası göçlerde göçmenlerin karşılaştıkları bir sorundur (Küçükşen, 2017). Kaldı ki göç öncesi süreçte de bireyler yaşadıkları yerin sunduğu imkânlarla sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu bireyler göç ile birlikte değişen ortamlarının getirdiği sorunlara çözüm üretmek için yeni donanımlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu donanımlar kadın ve erkek için farklılık göstermektedir. Kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyete dayalı rolleri göç ile birlikte yeniden üretilir. Daha önce de belirtildiği gibi kadınlık ve erkeklik biyolojik varoluştan farklı olarak kültürel değerler ile oluşturulmaktadır. Biyolojik kadınlık ve erkeklik değiştirilemez oluşumlar iken;

toplumsal cinsiyet temelli oluşturulan kadınlık ve erkeklik değişen ekonomik, sosyal, kültürel şartlarda yeniden üretilmektedir (Şeker ve Uçan, 2016).

Kadınlar sadece sığınmacı kimliklerinden dolayı değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet kimliklerinden dolayı da sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Bu durum kadınları sosyal, siyasi, ekonomik olarak olduğu kadar fiziksel ve psikolojik olarak da travma içinde bırakmaktadır (İnsan Hakları Derneği Raporu, 2013). Savaş ve çatışma ortamlarından en fazla etkilenen kesim kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Bu ortamlarda maddi ve manevi olarak kadınların erkeklerden daha fazla etkilendikleri yapılan çalışmalarda ortak argüman olarak göze çarpmaktadır (ASPB, 2016; MAZLUMDER, 2014; Körükmez ve diğerleri, 2020). Kadınlar geldikleri toplumda suça maruz kalacakları korkusu duymaktadırlar. Kadın, yaşlı ve çocukların suç ile karşılaşma ihtimalleri erkeklerle oranla daha yüksektir. Körükmez ve diğerlerinin çalışmasında (2020, s. 38) belirtildiği gibi duydukları korkularla beraber kadınlar savunmaya yönelik tepkiler geliştirmektedirler. Bahsi geçen çalışmada saha çalışmasında görüşülen Suriyeli bir kadın iş yerinde karşılaştığı tepkiler nedeni ile giyinme biçiminde değişiklik yaptığını ve daha önce başörtüsü takarken artık takmadığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere kadın sosyal alanda yaşadığı tepkiler nedeni ile kendisini tamamen inkâr edebilir, toplumla tamamen bütünleşebilir ya da toplumdan tamamen ayrılabilir. Ayrılma durumunda marjinalleşir ve geldiği toplumdaki değerlerin koyu bir savunucusu olarak entegrasyonun önünde engel oluşturabilir. Şanlıöz'e (2016) göre göçmenler göç ettikleri ülkelerde statüleri ile ilgili hangi haklara sahip olduklarını ve bu haklardan nasıl faydalanacaklarını bilmemektedirler. Sahip oldukları hakları bilmeyen kadınların çeşitli sorunlarla karşılaşmaları kaçınılmaz olmaktadır. Bu sorunlar sosyal alandaki varlıklarını da etkilemektedir.

Suriyelilerin toplu göçü sonrasında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Suriyeli kadınlar da dâhil olmak üzere Suriyeli sığınmacıların hakları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'nin göç ve göçmenler ile ilgili yasal mevzuatı olan YUKK ile birlikte aile içinde şiddet gören kadınlar, Türk eşi ölen yabancılar ve çocuklarının ikamet izni ile ülkede kalmaları için düzenlemeler ve pozitif ayrıcalıklar yapılmıştır (YUKK, 2013). YUKK ile yapılan düzenlemelere ve Türkiye'de kadın hakları ile ilgili kanunlara rağmen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yaptığı çalışmada göçün ilk dönemlerinde, göçmen kadınların evlilik ilişkileri ile ilgili haklarını bilmedikleri görülmüştür. Türkiye'de ikinci eş evlilikleri yasal olmadığından, bu

evliliklerden doğacak çocukların resmi kayıtları hakkında sorunlar yaşadıkları görülmektedir (ASPB, 2016).

Kadınlar toplumsal değerlere daha sıkı bağlıdırlar ve toplumsal değerleri annelik rolleri ile sonraki kuşaklara aktarma büyük oranda kadın üzerinden gerçekleşmektedir (Şeker ve Uçan, 2016). Göç sonrası kadınların ana ülkelerine karşı özlem duydukları, arkada kalanların, kayıpların yasını tuttukları görülmektedir (Çelebi ve Polat, 2018). Tuttukları yasın süresi uzadıkça kadınların toplumsal entegrasyon süreleri de uzamaktadır. Nitekim saha çalışmasında görüşülen 21 kadından 8'inin hiç Türkçe bilmedikleri, 6 kadının Türkçe'ye hâkim olduğu, 7 kadının Türkçe hâkimiyetlerinin ise başlangıç seviyesi sayılabilecek düzeyde olduğu görülmüştür. Hiç Türkçe bilmeyen 5 kadının Kürt oldukları ve Kürt komşuları olduğundan Türkçe öğrenemedikleri ya da öğrenmeye gerek duymadıkları anlaşılmaktadır. Hiç Türkçe bilmeyen 3 Suriyeli kadının sadece Arapça konuştukları, komşuluk ilişkilerinin akrabalık düzeyinde kaldığı görülmüştür. Görüşme yapılan kadınlardan hiç Türkçe bilmeyen kadınların Suriye'ye geri dönme eğilimlerinin yüksek olduğu, buna rağmen dil engelini aşan kadınların komşuluk ilişkilerinin geliştiği, toplumsal sürece katıldıkları görülmüştür.

Göç sonrasında sığınmacılar, sosyal hayatlarında eğitim, sağlık, barınma, dil engelleri ile karşılaşmaktadır. Özellikle barınma göçmenlerde psikolojik ve duygusal etkiler yaratmaktadır. Sığınmacı çocukların eğitim süreçlerinde çeşitli zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu zorluklar arkadaş edinememe, diğer çocuklar arasında zorbalık görmek, ırkçı söylemlerle karşılaşma şeklindedir. Sağlık sorunlarında ise dil bilmeme problemi kendini göstermektedir (Ager ve Strang, 2008). Görüşme yapılan Suriyeli kadın sığınmacıların Türkiye'ye ilk geldikleri zamanlarda özellikle barınma engeli ile karşılaştıkları, birkaç ailenin aynı anda bir evde kaldıkları, yerleştikleri evlerin gecekondularda, depolarda, bodrum katlarında sağlıksız evler olduğu belirtilmiştir. İlk zamanlarda barınma sorununu çözmek için K-9, K-20, K-2, K-4 aileleri ile birlikte kampta kaldıklarını belirtmişlerdir.

Biz ilk geldiğimizde bu ülkede kimseyi tanıımıyorduk. Kimseyi bilmiyorduk.

Erkekler bizi kampa yerleştirip gittiler iş bulmaya. (K-20).

İlk kampta kaldık. Kalacak yer yok çünkü. Para yok pul yok. (K-9).

Erkeklerin kadınları kamplara yerleştirdikten sonra büyük şehirlerde çalışmak için ayrıldıkları belirtilmiştir. K-2 oğlunun önce İstanbul'da kendisine bir iş bulup çalıştığını

fakat bu işten hak ettiği parayı alamadığı için Mersin’de bir arkadaşının yanına gelip orada çalışmaya başladığını belirtmiştir. Sanayide araba tamirciliği yapmaya başlayan oğlu bir süre tamirhanede yatıp kalkmış, sonra bir ev kiralamış ve kamptaki aile bireylerini de yanına almıştır. Kendilerine yüklenen roller gereği kadınlar, sürekli olarak pasif durumda beklemişler ve kararların, evlerin, gıdaların kendilerine hazır gelmesini beklemek zorunda bırakılmışlardır. K-4 da ailesi ile birlikte kampta kalmıştır göç ettiği ilk yılda.

Biz ilk geldiğimizde kampta kaldık. Adana’da. Sarıçam’da. O zamanlar iki abim çalıştılar. Ama Adana’da iş yoktu. Sonra onlar Mersin’e geldiler. Mersin daha ucuzdu çünkü. Onlar bize ev kiraladılar. Sonra biz buraya geldik. Kampta kalamazdık. Orada hapisanede gibiydik. Hiçbir yere gidemiyorduk. (K-4).

Kadınların barınma sorunları sadece yaşadıkları evlerle değil, yaşadıkları mahalle ve sokaklarla da ilgili olmuştur. K-19’nın yaşadıkları bu durumu destekler niteliktedir:

Bizim Suriye’deki evimiz tertemiz, çok güzeldi. Şimdi biz mecburen bu evde kalıyoruz. Klima yok. Hava sıcak olunca durulmuyor. Patlıyoruz. Pencereyi açmak istesek bu mahallede kimseyi tanımıyoruz. Hırsız, katil olabilir. Eskiden, Suriye’de evimizin damına çıkardık akşamları. Konuşurduk geç saate kadar. Mahallede herkesi tanıyorduk. Korkmuyorduk. Kapımız, penceremiz açıktı.

UNHCR The Global Report’a (2017) göre cinsiyet ve cinsel temelli saldırıların en fazla görüldüğü yerler genellikle sosyal aktivitelerin az olduğu, güvenli enerjiye erişimin olmadığı, teknolojiye erişimin az olduğu, yetersiz aydınlatılmış sokaklardır. K-19’un yaşadığı evin de bu özelliklere uyan bir mahallede yer aldığı görüşme esnasında görülmüştür. Suriyeliler ekonomik durumları kötü olduğu için ya da ellerindeki birikimleri tutabilmek için daha ucuz ev kiralari ile kötü şartlarda yaşamaya razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Barın’ın (2015) çalışmasında da belirtildiği gibi Suriyeli ailelerin çoğunlukla kalabalık aileler halinde, bazen birkaç aile bir evde olacak şekilde depolara, ev bodrumlarına, ambarlara yerleştikleri görülmüştür. Bu ortamlarda temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelerde barınma ortamının yarattığı sağlık sorunları da oluşmaktadır (Barın, 2015). Barınma merkezlerinin sığınmacılara sunduğu bütün imkânlarla rağmen

Mersin'deki saha çalışmalarında Suriyeli kadınların barınma merkezlerinde yaşamayı düşünmedikleri görülmüştür.

Kamplar çok kötü. Ben kalmadım hiç ama benim akrabalar var. Onlar her gün söylüyorlar. Geldikleri zaman kampta kalmışlar ama çok soğuk oluyormuş ya da çok sıcak. Bir de banyo bir yerde, tuvalet bir yerde. Akşamları tuvalete gitmiyorduk hiç dediler. Bir de hapisane gibi hiçbir yere gitmiyorlar. Akşama kadar ordalar. (K-13).

İnsan Hakları Derneği Raporu'nda (2013) kamp içinde yaşayan kadın ve kız çocuklarının cinsel istismara daha açık oldukları belirtilmiştir. Kamplarla ilgili medyada çıkan haberler göçmen kadınlar için kamp alanlarını güvensiz hale getirmiştir. Sözcü Gazetesinin 18 Ocak 2015 tarihli 'Suriyeli kadınlara korkunç fuhuş tuzağı' başlıklı haber Türkiye'deki kamplarda kalan Suriyeli sığınmacı kadınların imam nikâhı kılıfı ile para karşılığında parasını veren herhangi bir erkeğe satıldıklarını kaleme almıştır. Bu tür haberler ekonomik olarak zor durumda olsalar dahi ailelerin kamp alanlarından uzak durmayı seçmelerine neden olmaktadır (Sözcü, 2015, 18 Ocak). Kadınlar kötü ev şartlarında kalmayı kamplarda kalmaya tercih etmektedirler. Buna karşın rutubetli evlerde, ambar, depo gibi yerlerde kalan ailelerde özellikle çocuklarda hastalıkların görülmesi kaçınılmaz olacaktır. Özellikle Mersin Yenipazar'da ve Toroslar'da görüşme yapılan ailelerin kaldıkları evlerin şartlarının hastalıklara kapı açacağı düşünülmektedir. Evlerde gerçekleştirilen görüşmelerde yüksek sıcaklık nedeni ile halıların kaldırıldığı görülmüştür. Evlerin rutubeti ise yüksek derecededir. Evlerde eşya olarak çok fazla şey görülmemiştir. Yere atılan minderler, şilteler dışında bir de televizyon bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu şartlara rağmen kadınların kamplarda kalmayı tercih etmemeleri Hayata Destek Derneği (Mersin) sosyal çalışmacıları tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Kamplarda oluşturulan düzen kadınların gündelik hareketlerindeki toplumsal değerler gözetilmeden oluşturulmuş. Ortak alanda kurulan banyo, tuvalet örneği gibi. Normal şartlar altında kadınlar bu alanları kullanırken neredeyse saklanarak kullanmaktadırlar. Fakat kamp içinde bu alanlar ortak bir yerde herkes tarafından görülebilecek şekilde kurulmuş. Dolayısı ile en basitinden bu

bile bir kadının kamp içinde yaşamak istememesine neden olabilir. Ki biz çalışmalarımızda bunu çok sık gördük. Kadınların bu yönde talepleri mevcuttur.

Öte yandan kamp alanları dışında kadınlar sosyal alanda çeşitli ortamlarda dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Alışverişe gittiğimde bana kötü davrandıklarını görüyorum. Ama en çok otobüste oluyor davranışları. Kötü kötü bakıyorlar. (K-21).

Ne zaman annemle alışverişe gitsek bize kızıyorlar. Ne zaman bizi görseler ‘Suriyeliler geldi her şey pahalı oldu.’ Annem de ‘Özür dilerim.’ Diyor çıkıyoruz oradan. Her gün biri kesin bunu söylüyor. Bir de bize misafir diyorlar. Ama misafir geri döner. Biz dönemeyiz ki. Ev kalmadı. Hiçbir şey kalmadı. Eğer Suriye çok güzel olsa giderdik. Esad gitse gideriz. (K-15).

Ne zaman bir yere girsem insanlar bana bakarak Suriyeliler hakkında konuşmaya başlıyorlar. ‘İlaç bedava, hastane bedava, alışveriş bedava, maaş veriyorlar bunlara’ diye konuşuyorlar. Bunlar yanlış. Herkes para almıyor. Bütün ilaçlar da bedava değil. (K-13).

Görüşme yapılan Suriyeli kadınların bu ifadelerinden kadınların Türkiye halkından algıladıkları sosyal dışlanma göze çarpmaktadır. K-12 alışverişe gittiğinde satıcıların kendisine tepki gösterdiklerini ifade etmiştir. Bu tepkiler genelde ‘her şey pahalı oldu, sizin yüzünüzden’ ifadeleri ile dilendirilmiştir. K-12 cevap olarak sadece ‘özür dilerim’ diyerek oradan sessizce uzaklaştığını ifade etmiştir. ‘Başka şeyler de söylemek istiyorum ama Türkçem çok iyi değil. Beni yanlış anlarlar diye korkuyorum’ diyerek devam etmiştir. Dil bilmemek Suriyeli kadınların sosyal alanda karşılaştıkları en büyük problem olmuştur.

Görüldüğü üzere göçte kişinin güvenlik tehdidi sadece fiziksel olarak gerçekleşmez. Kişinin sözlü tacize uğradığı alandan da tehdit algılaması ve yerini yadırgaması göçmen için kaçınılmaz olmaktadır (Ager ve Strang, 2008, s. 184). Ayrıca sosyal hayatında neler yaptığı, kendisine ne kadar zaman ayırdığı sorulduğunda K-8 “biz buraya gezmek için değil çocuğum, kardeşim okusun diye geldik. En önemli şey” şeklinde cevap vermiştir. Suriyeli kadınlar girdikleri sosyal ortamlarda özellikle yerel halktan kadınlar tarafından tehdit olarak algılandıklarını düşünmektedirler.

Türk erkekler daha iyi. Kadınlar bizi çok rahatsız ediyor. Bize bağıyorlar. (K-17).

O kadınlar bizi hiç sevmiyorlar. Sanki biz onların kocasını alacaz diye bakıyorlar (K-13).

Toplumda Suriyeli kadınlara yönelik oluşan algı entegrasyon sürecinde negatif bir rol oynamakta ve bu kadınların komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkileyerek onları yalnız olmaya itmektedir. Ayrıca bu algı nedeniyle Suriyeli kadınlar taciz olayları ile daha sık karşılaşmakta ve yaşadıkları ortamlarda dedikoduların malzemesi olmaktadır. Yani kadınlar bütün sosyal dışlanma aşamalarına maruz kalmaktadırlar. Kişisel olarak dışlanan kadında benlik saygısı ve insan onuru yıpranmaktadır (Küçükşen, 2017, s. 2407). K-18'nin sosyal dışlanmayı bizzat yaşadığı ve durumdan olumsuz etkilendiği gözlenmiştir. K-18 toplu taşımada yaşadığı bir olayı şu şekilde anlatmıştır:

Bir erkek Suriyeli bir kadına yardım etti kart bastı otobüste. Türk bir kadın kavga gürültü çıkardı. 'Niye yardım ettin? Onların her şeyi bedava' diye patladı. Orada hiçbir şey yapamadım. Oysa kadın parasını çıkardı adama verdi ama adam kabul etmedi. O yaşlı, cahil bir kadındı. Kimseye bir şey yapmamıştı.

Göçmen kendi grubundan birine yapılan dışlama hareketlerinin doğrudan muhatabı olmasa bile dolaylı olarak etkilenmektedir. Yapılan hareketin "Suriyeli" kimliğine yönelik olduğunu düşünmesi onun sosyal hayattaki başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kadınlar için çeşitli sivil toplum kuruluşları eliyle kurslar, komiteler kurulmuştur. Kadınların bu komitelere, seminerlere ve kurslara katıldıktan sonra değişip güçlendikleri görülmektedir. Böylece bulundukları toplumu benimseme oranı yükselmiş ve çevreleri ile kurdukları ilişkileri düzelmiştir. Sadece Türkiye'de değil dünyanın her yerinde mülteci kadınlara benzer psiko-sosyal destekler verilmiştir. Bu çalışmalardan sonra kadınların depresyon düzeylerinin düştüğü ve kendiliğinden toplumsal uyum sürecini geliştirdikleri görülmüştür (Çelebi ve Polat, 2018).

Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Müdürlüğü'nün 2014 yılında yayınladığı Genelgenin 2(d) bendinde Bakanlığa bağlı her kurumda, her geçici eğitim merkezinde temel öncelik Türkçe'nin öğretilmesi olmuştur. Bunun yanında mesleki beceri, sosyal ve kültürel içerikli kurslar düzenlenmektedir (MEB, Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim

Hizmetleri Konulu Genelge, 2014). Bahsi geçen kurslar göçün ilk dönemlerinde kamplardaki göçmen gruplara yönelik olmuştur. Fakat Suriyeli göçmenlerin misafir oldukları algısı değişip kalıcı oldukları, en azından ne zaman geri dönecekleri belli olmadığı kesinleştikçe kamp dışında toplumla birlikte yaşayan göçmen Suriyeli gruplara yönelik eğitim faaliyetlerine dönülmüştür (Tanrıkulu, 2018). Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve ayrıca sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerin eğitim ve öğretim ile ilgili yaptıkları düzenlemelere rağmen göç sonrası sosyal yaşamda özellikle kadınların dil ile ilgili sorunları yaşamaya devam ettikleri görülmüştür. Bunun nedenleri saha çalışmalarında daha açık bir biçimde görülmektedir. Saha araştırmaları esnasında ev ziyaretlerinde kadınların kocalarının izni olmadan evden çıkamadıkları, kocalarının izin verdiği ölçüde yabancılarla iletişim kurabildikleri görülmüştür. Bu durum her kadının hayatına aynı şekilde yansımamıştır. Bununla birlikte eş iznine tabiiyet gösteren kadınların daha çok eğitimsiz, genç, yoksul kesimden kadınlar oldukları ve dil entegrasyonlarının minimum düzeyde kaldığı görülmüştür.

Göçmen kadınlar ayrıca Türkiye sağlık sistemine yabancı oldukları için çok zor durumda kalmadıkça sağlık hizmetlerinden faydalanmayı tercih etmemektedirler (Akköz Çevik, 2016).

Benim 3 çocuk var. 2 oğlan, bir kız. Şimdi de hamileyim. 6 aylık oldu ama daha gidemedim cinsiyetine baktırmaya. Önceden gittik doktora. Kocam inşaatta çalışıyor. İzin almıştı gittik beraber. Kimsemiz yok bizim burada. Çocukları kime bırakıp gideceğim doktora. Sonra hastanede doktorun odasına bunlarla girdik geçen gittiğimizde doktor çok kızdı. (Gülüyor.) Diyor neden bu kadar çok çocuk yapıp böyle bakıyorsunuz. Sonra doktorla hemşire konuşuyorlardı bunlar çok çocuk yapıyorlar, hiç utanma yok. İnsan böyle başka ülkede bu kadar çocuk yapmaz falan dediler ama tam anlamadım. Benim Türkçe çok iyi değil. Kocam söyledi doktorun yanından çıktıktan sonra. (K-21).

Görüldüğü üzere dil bilmeme, sosyal dışlanma korkusu, imkânsızlıklar nedeni ile sağlık hizmetlerine erişimleri sınırlı olmaktadır. Bir kere karşılaşılan sosyal dışlanma kadınların sosyal alana yönelik bir sonraki hareketlerini engelleyebilmektedir.

Kadınların sosyal yaşam değerlendirmeleri çoğunlukla ev sahibi ülke vatandaşları üzerinden şekillenmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan kadınların yalnızlaştığı, kendi içine çekildiği, komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı, psikolojik sorunlarla mücadele

ettikleri görülmüştür. Öbür taraftan sosyalleşme daha çok diğer Suriyeli kadınlar üzerinden şekillenmiştir. Hayata Destek Derneği'nde sosyal çalışmacıların dile getirdiklerine göre Suriyeli kadınlardan eşleri ölen, yaralanan ya da başka şehirde bulunanlar kendi aralarında gruplanmaktadır. Para kazanmaya ihtiyaçları olan fakat bu ihtiyaçlarını çocuklarını bırakacakları bir yer bulamamaları sebebi ile gerçekleştiremeyen kadınların özel alanlarında 'kreş' benzeri bir sistem kurdukları görülmüştür. Mevsimlik tarım işlerinde çalışan Suriyeli kadınların çalışma süreleri içinde çocuklarını mahalleden tanıdıkları bir kadına bıraktıkları ve bu şekilde geçimlerini sağladıkları sosyal araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir.

Bazı evlerde 30'a yakın çocuk vardı. Hepsi de küçük. Bir tane kadın var onların başında. Belli yani onun çocukları değil. Sorduğumuzda annelerinin hastane, iş, bakkal gibi bir yere uğradığını söylüyorlar. Ama aslında çalışmaya gitmişler. Bu çocuklara bakan kadına maaş bağlıyorlar. Böylece eve ekmek getiriyorlar. (Hayata Destek Derneği, Mersin)

Bugün gelinen noktada dil engelinin büyük ölçüde aşıldığı söylenemez. Dil engeli aşılmadığı sürece sosyal entegrasyon süreci tamamlanmaktan uzak olacaktır. Bununla birlikte kadınların toplum içinde var olmanın yolunu buldukları gözlemlenmiştir. Özellikle erkeklerin çalıştığı ailelerde kamusal alandaki yüklerin tamamı kadının omuzlarına yüklenmiş olduğundan kadın sosyal alanda daha fazla bulunmaktadır. Böylece yeni toplum alanına aşinalığı artan kadının entegrasyon süreci hızlanmaktadır.

Buraya gelenlerin neredeyse hepsi kadın. Çocuklarını da alıp geliyorlar. Akşama kadar bahçede oturan, konuşan, bize sorular soran kadınlar var. Erkekler işe gitmiş oluyorlar. Kadınlar da burada herhangi bir gelişmeyi takip ediyorlar. Birçoğu ile artık arkadaş gibiyiz. Neredeyse her gün gelen kadınlar var. (Hayata Destek Derneği, Mersin).

4.1.3. Kadınların Göç Öncesi ve Sonrası Özel Alan İlişkileri

Türkiye'nin de dâhil olduğu Müslüman toplumların büyük çoğunluğunda kadın kendi varlığı üzerinde söz sahibi değildir. İlkaracan (2018, ss.11-13) kadının varlığının aile, toplum, aşiret değerlerine bağlı olduğunu ve erkek egemen sistemin

şekillendirmesine maruz kaldığını belirtmektedir. İslam toplumlarında, dini bir dayanakla, kadınların zayıf nefisli oldukları ve kendilerini kontrol edemedikleri, buna karşın erkeklerin rasyonel oldukları ve hem kendilerini hem de kadınlarını kontrol edecek yeterliliğe sahip oldukları inancı hâkimiyetini sürdürmektedir (İlkkaracan, 2018, s. 17). Toplumsal düzenin devam edebilmesinin, karmaşanın önlenmesinin yolunun kadının cinselliğinin kontrol edilmesi olduğu inancı hâkimdir. İlkkaracan (2018, ss. 28- 31) ayrıca Türk Ceza Kanunu'nda kadına karşı işlenebilecek en kötü suç olan tecavüz suçunun, "Kişilere Karşı İşlenen Suçlar" olarak ele alınmadığını, toplum adabına, aileye karşı suç kapsamında değerlendirildiğini ve bugün Ortadoğu'da birçok ülkenin yasalarının da kadına karşı suçları cezalandırmada Türk Ceza Kanunu ile aynı zihniyetle devam ettiğini belirtmektedir.

İslam dünyasının modernleşmesinde en büyük çelişki kadının cinsel kimliği üzerinden yaşanmaktadır. Mernissi' ye göre, İslam dünyasında (2018, s. 49) 'kadının cinsel kimliği bir fitnedir ve Müslüman toplumların değerlerine en büyük saldırı kadının cinsel kimliğinin toplumsal değerlerden kurtulması ile gerçekleşecektir' şeklinde bir inanç hâkimdir. ASPB'ye göre (2016, s. 66) Türkiye'nin doğusunda erken yaş evlilikleri, çokeşlilik, zorla evlendirme, görücü usulü evlendirmeler oldukça yaygındır. Dini nikâh, resmi nikâhtan önce yapılmaktadır. Ayrıca tecavüz toplumda üzeri örtülerek kapatılmaya çalışılan temel bir sorun olarak yerini korumaktadır. Bekâretin önemi ve ailenin namus algısı ile tecavüz kurbanı kadınların yeniden kurbanlaştırıldıkları görülmektedir. Kadınların cinselliği 'özel ve kişisel' değildir; kadın cinselliğinin erkek egemenliğine bırakılmıştır (İlkkaracan, 2018). Bekâret sadece kadına değil bütün aileye hatta topluma ait bir kavramdır. Kadının bekâreti, erkeğin namusudur ve namusunu koruma erkeğin gücü ile ilişkilidir (Cindioğlu, 2018, s.116). Erkeklerle istedikleri kadar partnerle birlikte olma hakkı verilerek kadının kendini inkâr etmesi sağlanır. Kadın ancak erkek ile var olabilecektir. Kadının varlığının sadece erkekle sağlanması için kadın sosyal alandan dışlanmak zorundadır. Bunun için kadın sosyal alanda, erkek tarafından bilinçli bir şekilde, saldırganlığın ve küçük düşürülmenin hedefi haline gelmektedir. Böylece kadın ev alanına itilmekte ve sadece orada "güvenli" bir şekilde varlık gösterebilmektedir. Özel alanda, ev alanında, kendisine şiddet unsurlarını uygulayan kadının "tanındığı" biridir (Mernissi, 2018). Mernissi' ye göre (2018, s.109) İslam toplumlarında kadınların sosyal alanda var olmaları peçeleri, uzun siyah çarşafı sayesinde mümkündür ve kadın bu haliyle görünmez bir şekilde toplumda var olabilmektedir. Peçeli ve çarşafı haline rağmen kadın aile ziyaretlerinin ve kutsal mekânların dışında bulunduğu saldırganlığa

hedef olarak ev alanına itilmektedir. Ev alanında da kadın, baba, eş ve diğer erkek aile bireyleri tarafından olabildiğince görünmez olmaya zorlanmaktadır.

Müslüman toplumlarda kız çocuklarının okutulması tercih edilmez. Kızlar erken yaşta evlendirileceğinden okutularak zaman kaybedilmemelidir. Ayrıca erkeklerin bir nefsi olmasına karşın kadınları dokuz nefsi vardır inancı ile günümüzün kadın-erkek karışık eğitim ortamında kız çocuklarının olmaması gerektiği düşüncesi ile hareket edilmektedir.

Erkeklerin de cinsellikleri yönlendirilir; fakat bu onlara daha fazla kontrol hakkı tanır. Abu-Odeh'e göre (2018, ss. 259-260) erkeğin cinselliğinin yönlendirilmesi, birden fazla kadınla evlenmesi, kız çocukları ile evlenebilmesi, evlendiği kadının evlenmek için rızasına ihtiyaç duymaması gibi durumları kapsamaktadır. Bugün Suriye'de kız ve erkek liselerinin ayrı olduğu bilinmektedir. Kadın cinselliği Suriye'de kamusal alana taşınmış, kamusal alanda inşa edilmiş ve kamusal alanda denetimi sağlanmaktadır. Bu toplumlar kadınların otonom olma çabalarını yabancı, Batılı ve İslami değerlere aykırı görmektedirler. Kadının cinselliğinin kontrolü için kadının örtünmesi önem arz etmektedir. Suriye Ceza Yasası'nın 548. Maddesi eşini zina halinde gören, zina ettiğine kanaat getiren baba, oğul, erkek kardeş, koca öldürme ve dövme suçlarında 'hafifletici sebeple ceza indirimi' almaktadırlar (Abu-Odeh, 2018, s. 248). Arap toplumlarında erkek kendisini utandıran kadın akrabasını öldürerek muhafaza etmezse toplumsal cinsiyeti kaybolur. O artık erkek değildir (Abu-Odeh, 2018). Bu inanıştan ötürü savaş süresinde tecavüze maruz kalan kimseler çoğunlukla bu durumu gizli tutmaktadırlar. Bu hem utanç duygusundan kurtulmak hem de aileyi lekelememek için seçilen bir yoldur. Ailenin lekelenmesi durumunda erkeğin namusunu temizlemesi gerektiği inancı kadınların tecavüzü saklamalarına neden olmaktadır. Toplumsal normlar ve değerler nedeni ile damgalanacaklarını ve hayatlarını kaybedeceklerini düşünen kişiler bu yola başvurmaktadırlar (Güçtürk, 2014, s.55).

Göç öncesinde ve sonrasında kadının özel alan içindeki rolü en ince detaylarına kadar düzenlenmiştir. Aile-din-devlet kurumu ortaklığı ile kadının özel alandaki varlığının şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

4.1.3.1. Evlilik İlişkileri

Evlilik ilişkileri içinde kadınlar fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddetle karşılaşabilmektedirler. 18 yaş altı evlilik, çok eşli evlilik sorunlarının yanı sıra evlilik

ilişkilerinin bir ticaret alanı olarak görülmesi durumları ile de kadın ve kız çocuklarının hakları ihlal edilmektedir.

Suriye’de evlilik hukukunda kadınlar büyük ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. Suriye yasalarına göre erkek geçerli bir sebebi var ise ve yeterli ekonomik gelire sahip ise ikinci bir kadınla evlenebilmektedir (ASPB, 2016, ss. 52-53). Türkiye’de ise ikinci eş evliliği gerçekleştirmek isteyen Suriyeli kamu engeli ile karşılaşmakta ve hukuki gerekçeler ile ikinci eş evliliğini gerçekleştirememektedir. Suriye’de evlenmek için buluş çağına girmiş olmak yeterlidir. Evlilik yaşında da erkek ve kadın açısından ayrımlar mevcuttur. Erkek için evlenme yaşı 18, kadın için 17 olarak belirlenmiştir. Ayrıca 15 yaşında bir erkek, 13 yaşında bir kız evlilik için fiziksel yeterliliğini ispat ettiği takdirde hâkim kararı ile resmi olarak evlenebilmektedir. Fakat böyle bir evlilik Türk Medeni Kanunu’nda “mutlak butlan” ile batıl sayılır (ASPB, 2016, s. 46). Türk Medeni Kanunu’nda erkek/kadın yaş ayrımına ya da fiziksel ayrıma tabi tutulmamışlardır. Her ikisi içinde olağan evlenme yaşı 17 yaş olarak verilmiştir. Suriye’de 17 yaş altında ve buluş çağına girmiş bir kız evlenme isteğinde bulunursa yasal temsilcinin izni gerekmektedir. Yasal temsilci ise baba ya da büyükbabadır. Bunlar yoksa ailede miras hakkı önceliğine sahip erkek birey yasal temsilci olmaktadır. Ayrıca yasal temsilci izni, kendisine denk olmayan, daha alt statüde biri ile evlenmek isteyen yetişkin kadın için de geçerlidir. Yasal temsilcinin isteği ile böyle bir evlilik gerçekleştirilmez. Oysa erkek kendi statüsü altında bir kadın ile evlenebilmektedir (ASPB, 2016). Ayrıca K-8’in de ifade ettiği gibi erkeklerin kadınlara göre daha geç yaşlarda evlilik ilişkilerinde bulundukları bilinmektedir.

Bir ailenin çok çocukları olunca, parası da az olunca kız çocuk evlendiriliyor. Köyde ama bunlar. Şehirde çok yok ama. Kızlar 14-15 yaşında, erkekler 18-19 yaşında evlendiriliyorlar. (K-8).

Suriye’de iken iki kadını aynı eve koymazlardı. Adam iki kişi, üç-dört kişi ile evlenmek isterse önce malı mülkü olmalı. (K-1).

Bu ifadelerinde Suriye’de erkeklerin çok eşli evlilikler yapmasının önündeki ekonomik engelleri ortaya koymaktadır. Cumhuriyet Gazetesi’nin haberinde (2016) savaş nedeni ile evlilik ilişkilerinde getirilen yasal düzenlemelerde kısıtlamaların kaldırıldığı ve çok eşliliğin arttığı belirtilmiştir. Savaş ve göç nedeni ile erkek kayıplarının artması çok eşliliği de arttırmıştır. Suriye’de 2010 yılında %5 olan çokeşlilik oranı 2015 yılında %30

oranlarında seyretmektedir. Savaş öncesinde erkeklerin çok eşlilik yapabilmeleri için geçerli olan yaş farkı, maddi yeterlilik koşullarının aranmadığı ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nin aynı haberinde ayrıca Şeriat yargıcı Mahmud Maravi'nin çok eşliliği, “Erkekten çok kadın var. Çokeşlilik, hukuki ve dini açıdan bir çözüm” diye savunduğunu belirtmiştir (Erişim Tarihi: 05.08.2019).

Erken yaşta evlilik erkeklere oranla kızlarda daha fazla görülmektedir. Bu nedenle “çocuk gelinler” kavramı doğmuştur. UNICEF (United Nations International Children’s Emergency Fund- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) Global Status Report on Preventing Violence Against Children 2020’ye göre (s.14) dünyada gelişmiş ve orta gelişmişlikteki ülkelerde 18 yaş altındaki kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet %8 ile %31 aralığında iken 18 yaş altındaki erkeklerde bu oran %3 ile %17 aralığındadır.

Türkiye’de de çocuk yaşta evlilikler ile uzun yıllardır mücadele edilmektedir. Bu evlilikler aile ve toplum sağlığına, çocuğun beden ve ruh sağlığına olumsuz etki etmektedir. Ailelerin çocuklarını 18 yaş altında evlendirmeleri eğitimsizlik, yoksulluk ve kültürel değerler nedeni ile olmaktadır (Boran, Gökçay, Devecioğlu & Eren, 2013). Kadınların çok erkeklerin az olduğu aileler geldikleri toplumlarda namuslarını koruyabilmek amacı ile evdeki kadın sayısını azaltma yoluna gitmektedirler. Bu nedenle henüz evlenme yaşına gelmemiş kız çocuklarının evlenmelerinin önü açılmaktadır. Erkekler para kazanmak için ev dışına çıktıkça kadınlar evlerinde güvende olmayacakları inancını taşımaya başlamaktadırlar. Bu nedenle hem aileye maddi bir gelir kazandırmak, hem ailedeki ekonomik yükü azaltmak, hem de toplumsal kodlar aracılığı ile kız çocuklarını erken yaşta evlendirdikleri gözlemlenmiştir (ASPB, 2016). Bu tür aileler kız çocuklarının getirdiği ekonomik yükün yanı sıra manevi yükü de üzerlerinden atmak istemektedirler. Özellikle namus ile ilgili sıkıntılara maruz kalmamak adına bu evliliklere karşı çıkılmamaktadır. Bu nedenle göç sonrası süreçte Suriyeli kız çocuklarının evliliği artık bir ticaret alanı haline gelmiştir. İmam nikâhları ile 11 yaşında kız çocuklarının araçlar eşliğinde, ailelerin rızaları ile ikinci eş olarak ya da kendilerinden yaşça çok büyük kişilere para karşılığı verildikleri bilinmektedir (Dolunay ve Dinç, 2016). Mazlumder’ in araştırmasında (2014, s. 38) evlilik dışında kız çocuklarının ticaret aracı olarak kullanıldıkları ve bu alanda yaş aralığının 13-15’e kadar düştüğü belirtilmektedir. Erken yaşta evlilik bir hak ihlalidir ve büyük oranda gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Türk Medeni Kanunu’nda evlilik yaşı ile ilgili düzenlemelerle bu uygulamaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Fakat ailelerin ekonomik durumları nedeni ile aile içindeki maddi yükü azaltmak, aileye bir gelir sağlamak amacı ile kız

çocuklarının evliliklerine rıza gösterdikleri görülmektedir (Dolunay ve Dinç, 2016). Türkiye'nin bu sorunlarla mücadelesi Suriyelilerin gelmeleri ile sekteye uğramıştır. Euronews'in 2 Mart 2019 tarihli "Türkler 2018'de en çok Suriyeli gelin aldı" başlıklı haberi bu durumu doğrulamaktadır (Euronews, 2019, 2 Mart).

Öte yandan Suriyeli aileler kendi aralarında da kız çocuklarını erken yaşta evlendirmektedir. Bu göç sonrasında oluşan bir durum değildir. Göç öncesinde var olan yaygın hareketlerin bir uzantısı olarak devam etmektedir.

Ben oğlumu kampta evlendirdim. Benim Suriye'deki köyümden gelen komşumun kızıyla. Kız 14 yaşındaydı o zaman. Ama bizim ülkede hepsi öyle. Kız okumuyor evde ne yapacak. Benim oğlum 18 yaşındaydı evlendiğinde. Şimdi gelinim çok iyi. Beni sayar, sever. Bizim yanımızda kalıyor (K-9).

Yaptığım saha çalışmasında 9-18 yaş arasındaki Suriyeli çocuklara yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği "Yaz Dönemi Telafi Eğitimi: 9-18 yaş arasındaki Suriyeli Çocuklar başlıklı" eğitim-öğretim çalışmalarındaki katılımlarda 18 yaş altındaki kız çocuklarının evlendirildikleri için okula gelemedikleri görülmüştür. Bu çalışmada ailelerden birinin 14 yaşındaki bir kız çocuğunun evli olduğunu öğrendiğimizde, ailenin konuyla ilgili sorunlar yaşadığı öğrenilmiştir. Ailenin kızlarının düğününe polis müdahalesinin olduğu buna rağmen bir süre sonra kızlarının düğünsüz evlendirildiği öğrenilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak saha çalışmasında tercümanlık görevi yapan Suriyeli erkek bir öğretmen "Bizim ülkemizde böyle oluyor. Buraya geldik, ne yapalım kültürümüzü değiştirebilir miyiz?" diye bu durumu savunmuştur. Ayrıca 18 yaş altındaki kadınların evli, çocuklu ve hamile oldukları görülmüştür. Erken yaş evlilikleri dışında çok eşli evlilikler de kadınların evlilik ilişkilerinde yaşadıkları bir sorundur.

Türkiye'de de ikinci evlilik ile ilgili yasaklara uyulmamaktadır. Özellikle geleneksel ailelerde, aşiret bağlarının güçlü olduğu kesimlerde, çoğunlukla Doğu Anadolu bölgesinde ikinci eş evliliklerinin olduğu görülmektedir. İkinci eş evlilikleri resmi kayıtlarla gerçekleşmemektedir. İkinci eş için toplum içerisinde "kuma", "ortak", "içli-dışlı" eşli gibi kavramlar kullanılmaktadır. İkinci eşten doğan çocuklar birinci eşin çocukları gibi gösterilerek nüfus kayıtları bu şekilde gerçekleştirilmektedir. İkinci eş resmi olarak hiçbir hakka sahip olamamaktadır (Poyraz Tacoğlu, 2011, s.119). Suriye'de ise bir erkeğin dört kadına kadar evlenme hakkı bulunmaktadır. Bu durum Suriyeli

kadınların iki ülke arasındaki uygulama farklılıklarından olumsuz etkilenmelerine neden olmuştur. Yine de Doğu Anadolu Bölgesi'nden Suriyeli kadınların kuma olarak istendikleri görülmüştür.

Benim kız kardeşimi Mardin'de bir ağaya verdik. Kız kardeşim çok güzel. Şimdi 21 yaşında. 2 yıl oldu evlendi. O ağanın diğer karısı ile aynı evde kalıyorlar. Ama evleri çok büyük. Evlenmese harap olurdu. Biz de harap olurduk. Ağa bize çok yardım etti. (K-10).

K-10 kız kardeşinin ikinci eş olarak belli bir bedel karşılığında Mardinli bir ağa ile evlendirildiğini dile getirmiştir. Bu bedeli tam olarak ifade edememekle birlikte K-10 açıklamaları ile bu bedelin Türkiye'deki "başlık parasına" işaret ettiğini belirtmiştir.

MAZLUMDER (2014) çalışmasında belirtildiği gibi Türkiye'de Suriyeli kadınlara yönelik oluşmuş bir algı bulunmaktadır. Buna göre Suriyeli kadınlar çok bakımlı ve gençtirler. Ayrıca Türkiye halkına göre Suriyeli kadınlar evlenmek için fazlası ile heveslidirler ve evlilik için hiçbir talepte bulunmamaktadırlar (Mazlumder, 2014, s.31). Suriyeli kadınların yerel halk tarafından ikinci eş olarak alınmaları durumunda Türkiye'de yıllardır mücadele edilen çok eşlilik artmaktadır. Çok eşliliğin ailelerin yapısını bozduğu ve boşanma oranlarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bu konunun medyada ağırlıklı olarak işlenmesi Suriyeli kadınlara yönelik bir algı oluşturmaktadır (Şentürk Kara ve Yılmaz, 2015). Buz'a göre (2009) göç sonrasında Suriyeli kadınların cinsel incinebilirlik düzeyleri artmıştır. Suriyeli kadın sığınmacılar Türkiye toplumunda kendilerine karşı oluşan yargının farkında olarak toplumsal entegrasyon süreçlerinden uzaklaşmış bulunmaktadır. Özellikle Suriyeli yalnız bir kadın göç ettiği yeni ortamda yerel halktan tepkiler alabilmektedir (Barın, 2015, s. 42). Bu konunun medyada sıklıkla işlenmesi bu olgunun temellenmesinde etkin olmaktadır. OdaTv'nin 'Suriyeli kadınlar Türk erkeklerin aklını çeliyor' başlıklı haberinde Suriyeli kadınların Türk erkeklerin aklını çeldikleri, Türk erkeklerin eşlerini, ikinci eşle evlenmekle tehdit ettikleri belirtilmektedir (2014). Saha çalışmamızda Türk bir kadının evliliğinde çocuk sahibi olamadığı için, eşinin kendisinden gizli imam nikâhı ile Suriyeli bir kadınla evlendiği görülmüştür. Türk kadın "O kadını ayrı eve götürmüştü. Bana söylemedi. Sonra bizim akrabalarımız bunu görmüşler bana söylediler. İnkâr etmedi kocam. Ama o kadın kocamla parası için evlenmişti. Kocamın bütün parasına el koydum. Bir kuruş vermedim. Kadın kaçtı gitti" şeklinde aktarmıştır. Benzer şekilde NTV'nin 2015 yılında yaptığı

“Suriyeli kadınlar 5 bin TL karşılığında kuma oluyor” başlıklı haberde Türk erkeklerinin dört eşe kadar Suriyeli kadınlarla evlendikleri belirtilmiştir. Aynı haber erkeklerin bu evlilikleri kadınları fuhuştan korumak adına gerçekleştirdiklerini dillendirdiklerini yazmıştır. Her durumda bu ve benzeri durumlar Suriyeli kadına yönelik bir algı oluşmasına neden olmaktadır.

Werlhof’a (2018) göre erkek egemenliği kadının bağımlılığı ve itaatkârlığı ile var olmaktadır. Buna karşın tek eşlilik kadının evlilik içinde tecavüzünü cezalandırılmayan bir alan olarak yaratmıştır. Kadının tek eşliliği kazanması onun şiddeti hoş görmesini gerektirmiştir (Werlhof, 2018, s.270). Kadınlar ya çok eşliliğe razı olup şiddet yükünü diğer eşle paylaşacaklardır ya da tek eşliliğin getirisi olarak erkeğin şiddeti ile tek başlarına mücadele edeceklerdir. Görüşmelerde kadınların aile içi şiddet ile ilgili sorulardan özellikle kaçındıkları, kaçamak cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu nedenle bu konu ile ilgili sorularda daha duyarlı olunmaya çalışılmıştır. Görüştüğüm 21 kadından K-7’in kuma olduğu, bunun sebebinin önceki eşin çocuk sahibi olamamasına bağlandığı görülmüştür. Fakat 21 kadının hepsinin akraba, komşu, arkadaşları arasında iki, üç, dört eşli erkeklerin olduğu öğrenilmiştir.

Benim akrabamın dört karısı var. Burada bir apartman kiralandı. Hepsi başka bir katta. Adam da her gün başka birinin evinde. Suriye’de bunlar böyleydi. (K-6).

Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre Suriyeli kadınların evlilik ilişkilerinin Suriye’de iken de benzer şekillerde olduğu fakat göç sonrasında erken yaşta evliliklerin arttığı görülmektedir.

Aile içi şiddet ile ilgili literatürdeki veriler dışında saha çalışmasında yeni verilere rastlanmamıştır. Aile içi şiddetin sadece devlet kurumları tarafından değil, kadınlar tarafından da özel alan olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Görüşülen kadınlarda aile içinde şiddet görmenin paylaşılmasının itibarlarını zedeleyeceği fikrinin olabileceği, dolayısıyla bir yabancıya özel alanla ilgili bir konunun anlatılmasından özenle kaçınıldığı görülmektedir.

Kadına yönelik şiddeti besleyen şey sadece ataerkillik değildir. Kadının bizzat kendisi değişen kadınlık rolüne tepki göstermektedir. Kadın kadının görünürlüğünü reddetmekte, kadının yerinin evi olduğunu savunmaktadır. Bu inanış sadece kadını ezmekte aynı zamanda erkeğe de ciddi yükler yüklemektedir. Kadını koruyan, kollayan olması, eve ekmek getirmesi gerektiği, evde karar vericinin erkek olması

gerektiği fikri erkeğin özgürleşmesinin önüne engel teşkil etmektedir. Erkeğin özgürleşmesi de kadının kurtulmasından geçmektedir (Karal ve Aydemir, 2012). Bu nedenle evlilik ilişkilerinde kadınların daha açık olmaları beklenmektedir. Evlilik içinde gerçekleşen fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddet dillendirildikçe çözümlenmesi daha kolay olacaktır.

4.1.3.2. Çok Çocuklu Olma ve Doğum Kontrolü

Suriyeli sığınmacı kadınlar ile ilgili önemli konulardan biri de kadınların çok çocuklu olmalarıdır. Çok çocuk sahibi olmanın temel nedeni kadının doğum kontrolü üzerinde yeterince etkili olamaması ve çocuğun bütün yükünün kadının üzerinde olmasıdır.

Müslüman toplumlarda kadınların çok çocuk doğurmasının kendi yararlarına olduğu görüşü kadınlar arasında yaygınlaşmıştır. Böylece kadınlar İslami inancın erkeğe sunduğu çok eşliliğin önüne geçebileceklerdir. Kadınlar çok çocuk doğurarak erkeğin kaynaklarını kendilerine bağlayacak böylece erkeği ikinci eşle evlenecek maddi güçten yoksun bırakabileceklerdir (Ahmed, 2018, s. 71). Suriyelilerin göç sürecinde yaşadıkları ekonomik sorunlar göçmenlerin maddi güçlerini büyük ölçüde kırmıştır; ancak bir önceki bölümdeki örnekte görüldüğü üzere bu durum üç eşli erkeklerin dördüncü evliliği gerçekleştirmelerinin önünde bir engel oluşturulamamıştır. Ayrıca göç sonrasında Suriyeli ailelerin çok çocuklu olmalarının da önüne geçilememiştir. Aileler maddi olarak yoksun olmalarına rağmen doğum kontrol yöntemlerine başvurmamaktadırlar. Bu konu ile ilgili Ekşi Sözlük'te açılan 'Suriyelilerin çocuk yapmaya devam etmesi' şeklindeki başlığın altına yapılan yorumlar oldukça serttir. Suriyelilerin çocuk doğurmalarının yasaklanması gerektiği, çok çocuk doğurmalarının bir strateji olduğu, doğumların önüne geçilmesinin gerekli olduğu şeklinde yorumlar dikkat çekicidir. Lazarus adlı kullanıcının 2017 yılında yaptığı "Araplar çiftleşmesin, yeter artık" şeklindeki yorum çok çocuklu ailelere yönelik negatif algıların oldukça üst düzeylerde seyrettiğini göstermektedir. Bu yorumlardan biri şu şekildedir:

Otobüse bindim eve gitmek için. Yanımda arkadaş da var. Daha biz kapıdan girerken muavin el kol yardımıyla da 'Abla çekilin oradan insanlar gelemiyor. Bebek arabasını koridordan çek' falan diyor. Ben bir baktım ki %90 Suriyeli olan bir kadın. Bir tane adamla bir şeyler konuşuyor. Adam oturuyor bu arada kadın

ayakta. Benim boyum 1.74. boyu benim dizime gelen bir tane çocuk yok. Sayıyı söylüyorum hazır mısınız? 1 değil! 2 değil! Tamı tamına 3 tane çocuk. Ve tekrarlıyorum en büyüğünün boyu benim dizime kadar bile gelmiyor. Bir tanesi (sanırım en küçükleri) bebek arabasında. 6 aylık var yok. Bir tanesi ayakta zor duruyor (yürümeye yeni başlamıştır herhalde) 1 yaşından hallice. En büyükleri de 2,5 yaşında falandır. Yahu çocukların arasında yıl yok lan resmen. Birini doğurduğun gibi diğerine mi hamile kaldın bacım? Neyine güvenerek bu kadar çocuk yapıyorsun? Neyine güvenerek daha biri neredeyse yaşını almadan diğerine giriyorsun? Hepsini geçtim ulan gidecek vatanınız yok! Ne diye bu üreme çabası? (Ekşi Sözlük)

Bu tarz yorumları Instagram, Twitter, Facebook, Youtube sayfalarında farklı başlıklar altında görmek mümkündür.

Görüşmelerde ise Suriyeli kadınların çok çocuk yapma eğilimlerinin kırsal alanda ve kentsel alanda yaşayanlar arasında ve eğitilmiş/eğitimsiz gruplar arasında değiştiği görülmüştür. Suriye’de iken kırsal alanda yaşayan ve eğitimsiz olan kadınların daha fazla çocuk sahibi oldukları (14-15 çocuk), kentlerde yaşayan ve eğitilmiş olan kadınların daha az (4-5 çocuk) çocuk sahibi oldukları dile getirilmiştir. Kırsal alanda çok çocuk doğurmanın nedeni genelde, çocukların köylerde yapılacak tarla, bahçe işlerine yardımcı olmaları olarak gösterilmiştir. Bunun için çocukların erkek/kız olmaları da önem arz etmiştir. Erkek çocuk doğurmak kadınların güçlenmelerinin nedeni olarak görülmüştür. Kadınlar, erkek çocuklarının kendilerini sadece dışardan gelecek tehlikelere karşı değil aynı zamanda ev özel alanında eşlerine karşı da kendilerini koruyabileceklerini düşünmektedirler. “Benim oğlum olmasa kocam çoktan evlenirdi. Oğlum izin vermiyor. O da oğlumdan korkuyor.” diyen K-9’un sözleri bu durumu destekler niteliktedir.

Ekşi Sözlük yazarının karşılaştığı yaşları birbirine yakın birden fazla çocuk durumuna saha çalışmasında çok sık rastlanmıştır. Bu ailelerden birinde 4 çocuklu bir Suriyeli babanın eşini, Türkiye’de trafik kazasında kaybettiği görülmüştür. Eşi, feracesinin motosiklete takılması sonucu motosikletin altında kalarak hayatını kaybeden baba dört çocuğuna bakması için ablasından yardım istemiştir. Çocuklara halaları K-20 bakmaktadır. Baba maddi imkânsızlıklar nedeni ile yeniden evlenememiştir.

Bu çocuklar ortada kaldılar. Hepsi küçük. Kardeşim ne bilsin çocuklara bakmayı. Kardeşim kendisine bile bakamıyor ki. Ben onlara yemek hazırlıyorum,

elbiselerini yıkıyorum, onlara dikkat ediyorum. Kardeşim de evlenecek de maddi durumu çok iyi değil şimdi. İş yok, güç yok. Ben de ara sıra bahçelerde çalışmaya gidiyorum. Bu çocuklar okuldan geliyorlar. Kendilerine bakamıyorlar. (K-20).

Görüşmeden anlaşıldığı kadarı ile baba kendisine ve çocuklara bakabilecek niteliklerden yoksundur. Fakat bu durum esasen bir yoksunluk durumu değildir. Ev alanındaki iş bölümü erkeklerin bu tür tavırlar sergilemelerinde temel etkindir. Öğretmen olan K-17'ye günlük rutinleri hakkında sorulan soruda K-17 şunları söylemiştir:

Sabah kalkıp çocukları hazırlıyorum. Sonra onlara yemek veriyorum. Okul için hazırlıyorum. Sonra eşim uyanıyor. Onun ihtiyaçlarına yardımcı oluyorum. Kahvaltısını veriyorum. Eşim işe gidiyor. Ben de oğlumu alıp okula gidiyorum. Oğlumu kreşe bırakıyorum. Okul bitiminde oğlumu kreşten alıp eve dönüyorum. Hemen yemek hazırlıyorum. Eşim gelince birlikte yemek yiyoruz. Televizyon izliyoruz. Ortalığı toparlayıp uyuyoruz. Hafta içi bu şekilde geçiyor.

“Eşiniz ev işlerinde size yardım ediyor mu?” sorusuna da K-17 “Yemekleri eşim yapıyor. Çünkü o aşçı. Ben sadece basit yemekleri yapabilirim” ifadeleri ile ev içinde iş bölümü yaptıklarını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere iki soru birbiri ile çelişen ifadeler barındırmaktadır. Yemekleri aşçı olmasına rağmen kocası değil, K-17 yapmaktadır. Evde çocukların bakımı da onun üstündedir. Kadının ürettiği artı değer olan ev işleri ise ekonomik olarak maddi bir getirisi olmadığı için görünmez olmaktadır. Gerek aile bireyleri tarafından gerekse devlet kurumları tarafından toplumsal cinsiyet rolleri şekillendirilmektedir. Kadın çocuk, koca ve ev işlerini üstüne almakla mükellef kılınmıştır. Bu görevi başarı ile tamamlayamayan kadınlar ise eşleri, aileleri, çevreleri tarafından ayıplanma gibi yaptırımlara maruz kalmaktadırlar. Kadının ekonomik alanda maddi gelirli işlerde çalışıyor olması onu daha fazla yük altında bırakmaktadır. Hem ev alanı hem kamusal alan kadının emeğinin sömürüsü ile ayakta durmaya devam etmektedir. Kadının sosyal alandaki görünürlüğü ev alanındaki sömürüsünü engelleyememektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınlar iş hayatında yer etseler dahi ev işlerini yapmak, kocalarının ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadırlar.

Suriye’de erkekler eşlerinin yurt içinde seyahat etmelerine İçişleri Bakanlığı’ndan destek olarak engel olabilirler, baba izni olmadan seyahat eden çocuklu anne ülke içinde

ve uluslararası seyahatlerinde sorunlar yaşayabilmektedir (Freedom House, 2010). Görüldüğü üzere Suriye’de yasal olarak çocuk babaya aittir. Çocuk üzerindeki her türlü hakka sahip olan baba, devlet ve din kurumu tarafından desteklenmektedirler. Göç sonrasında Türkiye’de bu tür uygulamalarla kadınların sınırlanmalarının olamayacağı görülmektedir. Buna rağmen kadınların önlerindeki en büyük engel ev alanında başlamaktadır. Kadının kaç çocuk sahibi olacağı ve çocuğun üzerindeki anne hakları aile içinde belirlenmiştir. Aile alanı özel bir alan olarak görüldüğü sürece de kadının yer değiştirme hareketleri kadının haklarını korumakta faydalı olamayacaktır.

4.2. Saha Çalışmasından Gözlemler

4.2.1. Konutlar

TUİK 2018 verilerinde Mersin, nüfusu 1 milyon 814 bin 468 kişi ile Türkiye'nin 11. ili olmuştur (Bölge Gündem, 2019). Bu çalışma TUİK 2018 verilerine göre Mersin’in en kalabalık ilçelerinden olan Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırmamızda Suriyeli ailelerin altyapı hizmetlerinin gelişmediği mahallelerde, bodrum katlarında, rutubetli binalarda yerleştikleri görülmüştür. Göçün başlangıcında Suriyeli ailelerin kalabalık gruplar halinde, birden fazla ailenin maliyeti azaltma amacı ile tek bir evde kaldıkları belirtilmiştir. Çok çocuklu olan bu aileler maddi olarak güçsüzdürler ve çoğunlukla gelir getirecek bir işleri yoktur. Gelirlerinin olmaması nedeni ile Suriyelilerin daha az kira ödeyecekleri evlerde yerleştikleri bilinmektedir. Bu evlerin konforlu olmaktan çok uzak oldukları görülmüştür. Evlerin oda sayıları az, mutfak-tualet-banyo alanlarının sağlıksız olduğu ve evlerdeki eşyaların sadece çok temel gereksinimleri karşılayabildikleri gözlemlenmiştir. Gidilen evlerin hemen hepsinin halısız olduğu, bunun nedeninin Mersin’deki yüksek sıcaklıklar ve nem olduğu görüşülen kadınlar tarafından belirtilmiştir. Zeminin halısız olmasına karşın evlerde davet edildiğimiz odalarda sadece bir kanepe, koltuk olduğu bunun yanında yerde bazen bir minder olduğu gözlemlenmiştir. Bunun dışında beyaz eşya olarak sadece buzdolabı ve televizyon olduğu görülmüştür. Mutfaklarda çalışma alanlarının oldukça sınırlı olduğu ve yemek kaplarının da ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Öte yandan evlerin "yatak odalarında" üst üste atılmış döşekler ya da tek bir ranzanın olduğu görülmüştür. Yazın Mersin’in sıcaklığının dayanılmaz olduğu düşünüldüğünde ailelerin klimalarının eksik olmasının da temel bir ihtiyaç eksikliği olduğu anlaşılabılır. Buna

rağmen bazı ailelerde bu ihtiyacın daha ucuz bir serinletme cihazı olan pervane ile giderildiği görülmüştür. Fakat elektrik faturasının yüksek gelmesi korkusu nedeniyle pervanenin sadece çok sıcak olduğu zamanlarda kullanıldığı dile getirilmiştir. Kışın nasıl ısındıkları sorulduğunda bu ihtiyacın soba yardımı ile giderildiği belirtilmiştir. Fakat bütün aile için ısınmada tek bir soba kullanılmaktadır. Bu da kışın bütün ailenin zamanlarını tek bir odada geçirdiklerini göstermektedir. Bu bakımdan Mersin’de kışın Türkiye’ye ortalamasına göre daha sıcak olması, kar yağmaması ve kışın uzun sürmüyor olması Suriyelilerin Mersin’i seçmelerinde belirleyici olmuştur.

Ailemle biz ilk olarak Kilis şehrine geldik. Ailem orada kaldı. Ben de sınavlara girdim. Sonra hem Kilis’e yani aileme hem de Suriye’ye yakın olduğu için Mersin’i tercih ettim. Bir de Mersin’de hava sıcak. Biraz bizim ülkemiz gibi. Üşümüyoruz burada. (K-1).

Suriyeli kadınların çalışma hayatına katılmadıkları durumlarda bütün zamanlarını bu evlerde geçirdikleri bilinmektedir. Bu nedenle ev ortamının sağlıklı olması kadınları hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkilemektedir. K-13 ve K-3’ün ifadelerinde bu durum şu şekilde yer bulmuştur:

Bizim Suriye’deki evimiz çok güzeldi. Oğlumun yatak odası her şeyi çok güzeldi. Burada oradaki gibi bir yatak odası yok. İkimiz bir oda kalıyoruz. Klimamız yok. Ev çok sıcak oluyor bazen. Sıcaktan uyuyamıyoruz. (K-13)
Çalışmıyorum, okumuyorum. Bütün gün evde patlıyorum sıcaktan. Klima yok bir şey yok. Arkadaşım da yok. Annem ve ben bütün gün oturup erkeklerin gelmesini bekliyoruz. Başlangıçta televizyon da yoktu. Şimdi var. En azından zaman geçiyor. (K-3)

Öte yandan Mersin’in Mezitli-Pozantı bölgelerinde oturan Suriyeli ailelerin evlerinin daha iyi şartlarda olduğu görülmüştür. Şehrin bu bölümlerinde nezih mahallelerde oturan Suriyeli kadınlar, komşuluk ilişkilerini geliştirmek için çaba sarf ettiklerini dile getirmektedirler. Mezitli tarafında Türk mahallelerinde yerleşen Suriyeli kadınların dil engelini büyük ölçüde aştıkları, Türk kültürüne daha fazla yaklaştıkları görülmüştür. Dolayısı ile Türkiye’ye gelen Suriyelilerin göç öncesi ekonomik güçlerinin göç sonrası hayatlarını şekillendirdiği görülmüştür. Göçten önce maddi olarak güçlü olan

ailelerin göç sonrasında daha rahat oldukları buna karşın yoksul ailelerin hayat şartlarının daha da kötüye gittiği görülmüştür.

Görüşülen kadınlara ulaşmamı sağlayan Türk kadınlar mahallelerinde yerleşen Suriyeli kadınların, kadınlar arasında bir etkinlik olan "günler"e katılım sağladıklarını söylemişlerdir. Bu günlere katılan Türk kadınlardan biri Suriyeli kadınlar hakkındaki gözlemlerini şu şekilde dillendirmişlerdir:

Suriyeliler çarşafı geliyorlar günlere. Sonra eve girince bir çıkarıyorlar çarşafı... Aklın durur. Hepsi tam makyajlı, mini elbiseler, topuklu ayakkabılar... Sanırsın hiç örtülü değiller. Bizden daha zenginler. Onların evine de gidiyoruz günlere. Onların evi bizim evimizden daha güzel.

Şehrin bu mahallelerinde oturan kadınların görüşmelere katılmada isteksiz oldukları görülmüştür. Sadece temel sorulara cevap vermişler ve görüşmelerin erken bitmesine çabalamışlardır. Ayrıca bu mahallelerde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların "Suriyeli" kelimesinden rahatsızlık duydukları görülmüştür. Kendilerini kalıcı yerleşimciler olarak ifade etmişlerdir.

Biz artık Türk olduk. Her şeyimiz Türk oldu. Evde çocuklarım Türkçe konuşuyorlar. Türk kahvaltısı tercih ediyorlar. Türk yemekleri istiyorlar. Onları da götürüyorum günlere. Orada yedikleri şeyleri çok beğeniyorlar ve evde de yapmamı istiyorlar. Suriye yemeklerini sevmiyorlar. (K-5).

Bu kadınların evlerinin daha donanımlı olduğu görülmüştür. Evlerde her türlü beyaz eşyanın olduğu, mobilyaların eksiksiz olduğu ve mutfaklarda temel ihtiyaçların yanında lüks ihtiyaçlara da yer ayrıldığı görülmüştür. Ayrıca bu evlerin kiralarının da yüksek olduğu bilinmektedir. Kadınların ise çalışma hayatına katılmadıkları durumlarda bile ev dışında zaman geçirdikleri, sosyal alanda yer aldıkları görülmüştür. Ayrıca bu ailelerin çocuk sayılarının yoksul ailelere göre daha az olduğu fakat Türk ailelere göre fazla olduğu görülmüştür. Suriye’de iken de maddi durumlarının iyi olduğunu belirten bu ailelerin ekonomik güçlerinin göçten çok fazla etkilenmediği görülmektedir. Bu aileler Suriye’de iken kentlerde yerleşmiş ve kent hayatına alışmış ailelerdir. Bu gruptan görüştüğüm kadınlar Suriye’de iken çalışma hayatında yer almadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kadınların eşlerinin Suriye’de iken de maddi olarak güçlü oldukları

görüülen kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Bunun yanında K-5 kocasının ikinci eş evliliği yapabilmesi için önce kendisine danışması gerektiğini belirtmiştir.

Kocam başka bir kadınla evlenmek isterse önce bana sormak zorunda. Ben onunla evlenirken anlaşma yaptık. Ben izin vermezsem evlenemez. Evlenirse ondan boşanırım.

K-5 ayrıca Suriye’de iken de çok eşliliğe rıza göstermediğini ama Türkiye’de hiç göstermeyeceğini belirtmiştir. Suriye’deki kentlerde yaşayan kadınların da kendisi gibi olduğunu dile getirmiştir K-5. Türkiye’deki sosyal ve hukuksal ortam da kendisini desteklediği için K-5 kocasının ikinci eş evliliğine yönelik bir talebine müsamaha göstermeyeceğini net bir şekilde belirtmiştir. Bu durum K-5’in Suriye’de iken içinde bulunduğu sosyal ortama rağmen ikinci eş evliliğine karşı olduğunu ve Türkiye’de iken bu duruma karşıtlık halinin yasalar ve toplumsal değerlerle güçlendiğini göstermiştir.

4.2.2. Mahalleler

Göç ile birlikte yaşadıkları yerleri terk eden zorunlu göçmenlerin, göç ettikleri ülkede yerleştikleri yerleşimler daha çok şehirlerin dışındaki mahallelerde yer almaktadır. Bu mahallelerdeki fiziksel bozulmalar suç alanlarını işaret edebilmektedir. Böyle mahallelere yerleşen göçmen kadınlar suç korkusunu daha yoğun hissettiklerinden hayatlarında çeşitli düzenlemeler yapmak durumunda kalmaktadırlar. Evden daha az çıkarlar ve kilitli kapılarının dışına yanlarında bir erkek refakatçi olmadan çıkamazlar. “Göçmen-kadın” olarak çifte dezavantajlı olan kadınlar suça maruz kalmaktan en çok korkan kesimi oluşturmaktadırlar (Karasu, 2018).

Saha araştırmasında gidilen mahalleler Mersin’in en "belalı" mahalleri olarak adlandırılmaktadırlar. Saha çalışmasında Yenipazar ve Kurdali gibi tedirgin edici mahallelere girilmiştir. Bu mahallelerin Doğu-Güneydoğu göçleri sonucu çoğunlukla gecekondu şeklinde kuruldukları ve bir çeşit getto oldukları görülmektedir. ‘Mersin’in İki Yüzü’ başlıklı haberde bu mahallelerin 1980 ve sonrasında ülkenin doğusundan gelen göçlerle kuruldukları ve bu kültürle şekillendikleri belirtilmiştir. Ülkenin doğusunda hâkim olan kültürün bu mahallelerde yaşatıldığı bilinmektedir. Bu mahallelerin altyapı hizmetlerinden yoksun olmaları nedeni ile köy koşullarından daha kötü koşulların hüküm sürdüğü belirtilmiştir (Haberler.Com, 2014).

Suriyelilerin de göç sonrasında çoğunlukla bu mahallelere yerleştikleri görülmüştür. Bu mahallelerde kiraların daha uygun olması aynı zamanda kültürel değer olarak Suriye kültürü ile benzer nitelikler barındırması yönlendirici olmuştur. Bu mahalleler Suriye'den gelen Kürt kökenli mültecilerin ilk tercihleri olmuştur. Böylece dil ile ilgili önlerine çıkabilecek engelleri kısmi olarak aşmış bulunmaktadır. Ayrıca Suriye kültürel değerlerinin taşınmasına hizmet etmiştir bu mahalleler. Örneğin, Mersin'de ve Suriyelilerin yaşadıkları şehirlerde "Suriye ekmeği" üretilmektedir. Bu ekmekler tandırlarda pişirilen ekmeklerdir ve Suriyelilerin gittikleri mahallelerde tandır olması ekmeklerin pişirilmesi işlemini kolaylaştırmıştır. Bu nedenle Suriyeliler göç ettiklerinde öncelikli olarak ucuz olan yerleri tercih etmekle birlikte kültürel değerlerinin benzer olduğu mahalleler de onlar için bir öncelik yaratmaktadır.

Fakat bu mahallelerde yol hizmetlerinin asgari düzeyde olduğu, ıskılandırma sisteminin kötü olduğu, güvenliğin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu mahalleler, gece geç saatlerde tehlikeli olabilecek mahallelerdir. Bu bakımdan yerleştikleri mahallelerde Suriyeli kadınların güvenlik endişeleri taşıyacakları, cinsel taciz ve istismara maruz kalabilecekleri öngörülmektedir.

Öte yandan konutlarla ilgili bölümde belirtildiği gibi bazı ailelerin refah seviyesi daha yüksek olan mahallelerde yerleştikleri görülmüştür. Bu mahallelerin alt yapı hizmetleri oturmuş, ıskılandırma sistemleri kuvvetli, güvenli mahalleler olduğu görülmüştür. Güvenlik yönünden tehdit barındırmayan bu mahallelerde kadınların daha rahat oldukları, cinsel taciz korkusu taşımadıkları görülmüştür. Ekonomik durumu iyi olan Suriyeli ailelerin yerleştikleri mahalleler yoksul ailelerden farklılık göstermektedir. Bu ailelerin Suriye'de iken de daha iyi şartlarda yaşadıkları dile getirilmiştir.

Annem ve babama göre Suriye'de maddi durumumuz çok çok daha iyiymiş. Evimiz daha güzeldi. Şimdi annem babam ve iki kardeşim Kilis'teler. Çok güzel bir ev değil. Ama idare ediyoruz. Şimdi onlar 4 kişiler. Okul kapandığında ben ve abim de onların yanına gidiyoruz. 6 kişi idare ediyoruz işte. (K-1).

4.2.3. Komşuluk İlişkileri

Saha çalışmalarında Suriyeli aileler ile komşuları arasında bariz bir kopukluk olduğu dikkat çekmiştir. Yerleştikleri mahallelere göre durum değişse dahi çoğu mahallede insanlar komşuları hakkında bilgi sahibi değildir. Yenipazar'da arka

sokaklarda kalan mahallelerde evlerin kiminde kapı numaralarının dahi eksik olduğu görülmüştür. Birbirine çok yakın oturmalarına rağmen mahalle sakinleri, mahallelerinde yaşayan Suriyeli olup olmadığını pek bilmemektedirler. Bu bilgiye daha çok mahallelerdeki bakkallar sahiptirler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yaz Kursu için gezilen sahada adreslere ulaşılmaya çalışıldığında komşularla geçilen iletişimde bu tür bir gözlem yapılmıştır. Bununla birlikte komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu söyleyen kadınlar da olmuştur.

Annem komşularla çok konuşmak istiyor. Her gün bana şikâyet ediyor keşke dil bilseydim diye. Ama daha öğrenemedi Türkçeyi. Yine de komşularımız çok iyiler. İlk taşındığımız zaman bize yemek falan yapıp getirdiler. (K-13).

Benzer bir bulgu Bodur Ün ve Balkan Şahin'in çalışmasında (2019, s. 214) da yer almaktadır. Bu çalışmaya göre aynı projede birlikte çalışmış, savaşta bacaklarını kaybetmiş, Suriyeli bir öğrenci ve Türk bir öğrenci arasındaki iletişim Suriyeli öğrencinin Türkiye'ye bakışında pozitif bir etki yaratmıştır. Yüksek düzeyde etkileşim ve iletişim farklılıkların pozitif olarak algılanmasına yardımcı olmaktadır.

Komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesinde kültürel değerlerin engel yarattığı gözlemlenmiştir. Bu engel daha çok dil üzerinden kendini göstermekle birlikte Suriyeli kadınlar özelinde giyim tarzı şeklinde de olmuştur. Giyim tarzı olarak Türkiye halkından farklı olan kadınlar önyargı ile karşılaşmışlar ve bu önyargılar neticesinde sosyal olarak dışlanmışlık hissini duymuşlardır. Bodur Ün ve Balkan Şahin'in çalışmasında (2019, s. 200) Türk ailelerin, çocuklarının Suriyeli çocuklar ile iletişimlerine çeşitli hastalıkların (çocuk felci, kızamık gibi) çocuklarına bulaşacağı korkusu ile engel oldukları belirtilmiştir. 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü'nün 11 Haziran 2020 tarihinde açıkladığı verilere göre dünya genelinde 413,372 kişinin ölümüne neden olan Covid-19 küresel salgınının bu algının kuvvetlenmesine yol açması beklenebilir. Bu tür bir algı, Suriyeli sığınmacıların hayat şartları göz önüne alındığında (saha çalışmasından gözlemler kısmında ele alındığı gibi kalabalık ailelerin bir arada yaşıyor olması, temiz olmayan evlerde yaşıyor olması ve birebir iletişimi gerektiren işlerde çalışılıyor olması) toplumun sadece çocuklarını değil kendisini de Suriyeli ailelerden izole etmesi beklenebilir. UNICEF'in çalışmasında da (2020, s.14) belirtildiği gibi Covid-19 hastalığından dolayı insanların hareket alanları kısıtlanmış, insanlar gelir kaybına

uğramış, toplumdan izole bir şekilde varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu durum ev alanına hapsolmuş bireylerin stres ve anksiyete seviyelerini seviyelerini arttırmaktadır. Ayrıca Covid-19 göçmenlerin toplumdan kopmalarına neden olmakta ve entegrasyon süreçlerinde bir donma dönemi yaratmaktadır.

4.2.4. Entegrasyon

Göç hareketi içinde bir dönüşüm barındırır. Göç ile birlikte fikirler, nesneler, pratikler yeni bağlamlarında yeniden tanımlanarak dönüşürler (Eryılmaz, 2019). Göç sürecinde kadınlar gerek cinsel olarak gerekse işgücü bulmada toplumda en fazla sömürülen kesimi oluşturmaktadırlar. Bu nedenle göç sürecinin entegrasyon aşamasında kadınların ayrı bir kategoride değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bunun için kadınlara özel koruyucu ve destekleyici tedbirler oluşturulmalıdır (Yılmaz, 2014, s. 1699). Entegrasyon süreçlerinde bekârlar evlilere, erkekler kadınlara, gençler de yaşlılara göre daha hızlı uyum sağlamaktadırlar (Kurtuldu ve Şahin, 2018: s.39). Bu ayırmadan dolayı diğer bütün gruplar için uygulanan entegrasyon politikalarından göçmen kadınların yararlandıklarından emin olunmalıdır. İş gücü politikalarına dâhil olma, eğitim ve öğrenime erişimin sağlanması, sahip oldukları becerilerin tanınmasının gerçekleştirilmesi ve kadın girişimcilerin desteklenmesi süreçlerinde göçmen kadınların görünür olmaları sağlanmalıdır (Lagarde, 2015).

Kadınlar geldikleri toplumun değerlerinin taşıyıcısıdır ve bu değerleri korumaktadırlar. Bu nedenle kadın sığınmacılar isteyerek veya istemeyerek kültürel uyum sürecini geciktirebilmektedirler (Şeker ve Uçan, 2016). Göç sonucunda içinde yaşanmaya başlanan toplumun kadının toplum içindeki varlığını yorumlayışı önceki toplumdan farklı olabilir. Kadının biyolojik farklılığı her toplumda benzer değerlerle işaretlenmez. Elbette ki kadın yeni topluma önceki sıkıntılarından tamamen koparak gelmez; fakat yeni toplumda sıkıntıları ve sıkıntılara verilen cevaplar değişmeye başlar. Göç edilen toplumun toplumsal cinsiyet anlayışı göçmeni de etkilemektedir. Özellikle kırsaldan kente yapılan göçlerde kadın ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi olarak var oluşunu yeniden değerlendirmiş ve yeni toplumda yeni değerlerle donanmıştır. Bununla birlikte özellikle zorunlu göçlerin kadının görünmezliğini derinleştirdiği görülmüştür. Zorunlu göçün savaş ve çatışmalar nedeni ile ortaya çıktığı durumlarda kadın cinsel kimliği üzerinden tehditler ile savaşmak durumunda kalmaktadır. Diline yabancı olduğu

ülkede kadın, ev sahibi ülkenin kendisini tanımladığı durumun kendisine sunduğu haklarına vakıf olmakta zorlanabilmektedir (Kaya Erten & Zincir, 2018).

Suriye'den Türkiye'nin Doğu-Güneydoğu bölgelerine göç edenlerin daha kolay entegre oldukları görülmektedir. Bu durumun başlıca sebebi dil engeline takılmamalarıdır (Çetin, 2016, s.1011). Dil engelinin Mersin ilinin çeşitli bölgelerinde de aşıldığı yapılan çalışmada görülmektedir. Doğu Anadolu'daki terör olayları sonrası Adana ve Mersin'de yerleşen Kürt göçmenler ile Suriyeliler arasında entegrasyon sürecinin daha kolay aşıldığı görülmektedir. Bölgeye gelen Kürtler ve ikinci dil olarak Kürtçeye hâkim olan Araplar arasındaki etkileşimlerin daha hızlı olduğu görülmektedir.

Bu durum göstermektedir ki göç eden bireyin yerleştiği yerin genel kimliği uyum sürecine etki etmektedir. Göç ettiği toplumda kendi değerlerinin benzerleri ile karşılaşan göçmen uyuma daha istekli olacaktır (Korkmaz, 2016). “*Kızım artık Türk kahvaltısı tercih ediyor*” diyor K-13 ve “*Arapçayı unuttu*” diye devam ediyor.

Suriyeli ailelerde çocuklarının Arapçayı unutacakları endişesi mevcuttur (Tanrıkulu, 2018). K-13'ün de benzer bir endişe taşıdığı görülmektedir. Bunun önüne geçebilmek için evlerinde ellerinden geldiğince Arapça konuşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

Evde hep Arapça konuşuyoruz. Bir gün ülkemize dönersek çocuğum dilimizi bilmeli.(K-13).

Öte yandan K-1 elinden geldiğince Arapça konuşmamaya çalıştığını dile getirmiştir.

Biz Arapça'yı zaten biliyoruz. O yüzden arkadaşlarımla sadece Türkçe konuşuyorum. Türkçe'yi çok iyi öğrendim. Bundan sonra Suriye dışında başka bir ülkeye gitmek istemem. Burada konuşulan dili artık çok iyi biliyorum. Bu yüzden kendimi iyi hissediyorum. (K-1).

Yine Kürt mahallelerine taşınan Suriyeli Kürt ailelerin entegrasyon konusunda mahalle düzeyinde sorunlar yaşamadıkları görülmüştür. Kürt kökenli bir kadın olan K-2 yaşadığı mahallede oğlu ile birlikte terzilik yapmaktadır. Mahalleli ile iletişimde herhangi bir sorun yaşamadığı gözlenmiştir. Dil engeli aşıldığı anda entegrasyon daha kolay gerçekleşmektedir.

Biz buraya geldiğimizde hiç dil sıkıntısı yaşamadık. Ben şimdi Türkçeyi de anlıyorum azıcık. Ama konuşamıyorum hala. İşimiz zaten mahalleli ile. Onlar da bizimle aynı dili konuşuyorlar. Türkçe konuşan biri geldiğinde benim oğlum onunla ilgileniyor. Böylece işimizi yürütüyoruz. (K-2).

Tanrıkulu'nun (2018, s. 2596) çalışmasında belirttiği, farkında olmadan ya da bilinçli olarak öğretmenler veya idareciler tarafından Suriyeli öğrencilerin rencide edildiği yönündeki tespitlere, bu saha çalışması kapsamında yapılan görüşmelerde de rastlanmıştır. K-17 Suriyeli öğrencilerin öğretmenler tarafından görmezden gelindiğini belirtmiştir. Bunun temel sebebinin ise dil engeli olduğunu söylemektedir. Sorulan sorulara geç cevap veren Suriyeli öğrencilerin Türk öğretmenler tarafından susturulduğunu belirtmiştir. Ayrıca okulda Suriyeli öğrencilerin genel olarak dışlandığını belirten K-17, elinden bir şey gelmediği için kendisini çaresiz hissettiğini belirtmektedir.

Suriyeli çocuklar hep beraber takılıyorlar. Her seferinde bana Türk öğrencilerin onları hiç sevmediklerini ve en ufak tartışmalarında "O kadar erkekseniz gidin kendi ülkenizde savaşın" diyerek onlarla kavga ettiklerini söylüyorlar. Ne yapacağımı bilmiyorum. Onlara "Sakin olun. Siz onları severseniz onlarda sizi sever" falan diyorum ama kavgalar ve tartışmalar devam ediyor. Bu çocuklar daha 10-11 yaşlarındalar. (K-17).

K-17'nin bu açıklamasına rağmen, Bodur Ün ve Balkan Şahin'in çalışmasında (2019) farklı bir veri elde edilmiştir. Bodur Ün ve Balkan Şahin'in çalışmasında görüşülen Suriyeli çocuklar, Türk çocuklar, Türk öğretmenler arasında gelişmiş bir diyalog olduğu tespit edilmiştir. Bodur Ün ve Balkan Şahin'in (2019, s. 213) görüştüğü Türk bir öğretmen sınıfındaki Suriyeli öğrencileri ile olan dil engelini aşmaya çalışarak Arapça öğrendiğini bu sayede Suriyeli öğrencileri ile iletişimini kuvvetlendirdiğini belirtmiştir. Benim çalışmamdaki K-17'nin Suriyeli öğrencilerin dışlandığını belirtmesi farklı bağlamlarda kişilerin birbirini algılamalarının farklı olabileceğini göstermektedir.

Suriyeli sığınmacı kadınların bazı alanlarda sorunlar yaşadıkları, sosyal dokunun bir parçası olamadıkları görülmektedir. K-1 üniversite alanı dışında insanların bazen kendisini rahatsız ettiğini belirtmektedir.

Üniversitede değil ama çarşıya falan gittiğimde insanlar çok ırkçı davranıyorlar. Ama ben onları umursamıyorum. Bizim giyim tarzımıza bakıp hemen Suriyeliler şöyle, Suriyeliler böyle diye yorum yapıyorlar. Benim hayatımda en nefret ettiğim konu siyaset. Bazı partilerin bizim hakkımızdaki söylemlerini hiç sevmiyorum. Bir de yurttan kaldığım zaman eski oda arkadaşlarım sözlü ve psikolojik olarak beni çok rahatsız ettiler. Şimdiki oda arkadaşlarım daha iyiler. Ama hocalarım ve arkadaşlarımı çok seviyorum. (K-1).

Entegrasyonda en zorlu alan olarak sosyal alan göze çarpmaktadır. Kültürel olarak değerlerinin Türkiye kültürel değerleri ile benzer olduğunu buna rağmen farklılıkların da çok olduğunu pek çok kadın dile getirmiştir.

Buraya gelmeden önce Türkiye hakkında çok az bilgim vardı. Ama Müslüman bir ülke olduğunu biliyordum. Bu da bizim için yeterliydi. (K-1).

Bir sürü yemeğimiz benzer. Ama isimleri farklı. O yüzden ben seviyorum Türk yemeklerini. (K-19).

Benim için en zor şey farklı dilde ders görmektir. (K-12).

Bizim giyim tarzımız farklı. Özellikle de başörtümüzü farklı bağladığımız için insanlar bizim Suriyeli olduğumuzu hemen anlıyorlar. Söylemesek bile yanımızdan bile geçtiklerinde hakkımızda konuşuyorlar. (K-13).

Farklılıkların keskinleştiği durumlarda toplumsal önyargıların arttığı, bilinmeyene yönelik bir tehdidin algılandığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu algı ev sahibi ülke vatandaşlarından göç eden kesime doğru olmaktadır. Ev sahibi ülke vatandaşları farklı olanın değişmesi arzusundadır. Bunun bir örneği Mersin sahil yolunda görülmektedir (Fotoğraf 1 ve Fotoğraf 2). Yaz mevsiminde sahil boyunca üstlerinde elbiseleri olduğu halde denize giren Suriyelilere gelen tepkiler, bu tür davranışların belediye tarafından yasaklanması ile sonuçlanmıştır.

Öte yandan Mersin Büyükşehir Belediyesi'nde entegrasyon anlamında atılan somut adımlar henüz çok yenidir. Belediyelerin el değiştirmesi, yeni düzenlemelerin yapılması şeklindeki gerekçelerle Suriyeli kesime yönelik belediyelerin gerçekleştirdikleri çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Bununla birlikte Büyükşehir Belediyesi'nden edinilen bilgiye göre Adana ili ile koordinasyon içinde çeşitli projelerin yürütülmesine çalışılmaktadır

BÖLÜM V

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada 2011 Suriye İç Savaşı sonrası Türkiye'ye zorunlu olarak göç eden Suriyeli kadın sığınmacıların göç sürecindeki deneyimleri ekonomik, sosyal, siyasi süreçlerdeki değişim ve dönüşümler toplumsal cinsiyet temelinde ele alınmıştır. Göç süreçlerinin kadınların toplumsal cinsiyet rollerine etki ettiği savından hareketle, göçün toplumsal cinsiyet rollerinde yarattığı değişim ve dönüşümlere göç öncesi ve göç sonrası ekonomik, sosyal ve siyasi alandaki yaşam deneyimleri ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ana amacı göç süreçlerinin kadınların toplumsal cinsiyet rollerine etkisinin incelenmesidir. Bunun için Suriyeli kadın sığınmacıların göç süreçlerindeki deneyimleri analiz edilmiştir.

Suriye İç Savaşı nedeniyle zorunlu göç ile Türkiye'nin Mersin iline yerleşmiş olan Suriyeli kadın sığınmacılar ile gerçekleştirilecek görüşmeler için uzunca bir süre, geniş bir alanda saha araştırması yapılmıştır. Öncelikle bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bu grupta yapılan görüşmeler neticesinde çalışmanın derinlemesine mülakat aşamasını ilgilendiren soruların hazırlanmasına çalışılmıştır. Ön grup görüşmeleri ana soruların şekillenmesinde yardımcı olmuştur. Sahada 21 Suriyeli kadın sığınmacı ile görüşülmüştür. Hepsi Suriyeli olan kadınların farklı etnik gruplara mensup olmaları nedeni ile görüşmelerde dil engeli ile karşılaşmıştır. Sahada görüşülen en genç görüşmeci 20 yaşında iken en yaşlı kadın 55 yaşında olmuştur. Görüşmeler ev, iş yeri ve okul ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Kadınlarla görüşme sürelerini kadınların görüşmeciye karşı olan algı ve tutumları belirlemiştir. Bu nedenle bazı kadınlar ile yapılan görüşmeler daha fazla içselleşirken bazı görüşmeciler sadece temel sorulara cevap vermekle yetinmişlerdir. Kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerde kimi zaman sadece görüşmeci ile görüşülürken kimi zaman kadınların akrabaları, arkadaşları, yöneticilerinin görüşmelere dâhil oldukları, müdahale ettikleri, fikir beyan ettikleri görülmüştür.

Sahada Suriyeli kadın sığınmacılarla görüşmelere ek olarak Haziran ayı içerisinde MEB'in gerçekleştirdiği "Yaz Dönemi Telafi Eğitimi: 9-18 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocuklar" çalışmasına gönüllü katılım sağlanarak birçok ev ve mahalle gezilmiş, bu gezilerde Suriyeli kadınlar hakkında gözlemlerde bulunulmuştur. Bunun yanında Mersin

Büyükşehir Belediyesi ile koordineli çalışan Hayata Destek Derneği'nin çalışmalarından faydalanılmıştır.

Derinlemesine mülakat görüşmelerinin ve Suriyeli kadınların erişilebilir olmalarının getirdiği bir sınırlılıkla çalışma sınırlı sayıda kadınla gerçekleştirilebilmiştir. Çalışmanın bulguları her anlamda genelleyici olmamakla birlikte Suriyeli kadınların karşılaştıkları sorunları göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca görüşmelerden elde edilen bulguların ilgili literatür ile paralellik göstermesi sürecin benzer şekilde işlediğini kanıtlamaktadır. Bunun yanında derinlemesine mülakat çalışmasının bir sonucu olarak görüşmeler sadece kadınların değil, ailelerinin de göç ile ilgili deneyimlerini içermiştir. Kadınlar göç ile ilgili deneyimlerini anlatırken anlatımlarına sadece kendilerinin değil, akraba ve tanıdıklarının deneyimlerini eklemişlerdir. Literatür verileri ile eşleşen bir şekilde Mersin'deki Suriyeli mülteci kadınların sorunları diğer illerde, diğer ülkelerde yaşayan Suriyeli mülteci kadınların sorunları ile benzerlik göstermektedir (bkz. ASPB, 2016; MAZLUMDER, 2014; Körükmez ve diğerleri, 2020). Çalışma Mersin ilindeki Suriyeli kadınlara yönelik yapılmış olmasına rağmen sonuçları bakımından Türkiye'nin diğer illerinde yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların da benzer deneyimleri olduğu düşünülmektedir.²

Görüşmelere katılan kadınların adları özel hayat mahremiyetine saygı kapsamında bilinçli olarak değiştirilmiştir. Çalışmada görüşmeler kadınların dil bilme niteliklerine göre Türkçe ve Kürtçe ve tercüman eşliğinde Arapça gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin eğitim-öğretim durumları birbirinden farklı olmuştur. Evli olan, çocuklu ve torunları olan kadınların yanında, bekâr olan görüşmeciler de olmuştur. Kadınların Türkiye'ye geliş tarihleri, geliş yolları, ilk geldikleri yerler birbirinden farklılık göstermektedir. Doğrudan bir tehdit alarak göç edenlerin yanında güvenlik endişeleri ile göç edenler de olmuştur. Suriyeli kadınların Suriye'de yaşadıkları şehirlerin de farklılık arz ettiği görülmüştür. Göç eden kadınların ekonomik ve sosyal koşulları farklı olmakla birlikte hemen hepsinin ekonomik zorluklar içinde oldukları görülmüştür.

Bu çalışmadan elde edilen veriler çalışmanın yapıldığı zaman diliminde yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerine dayanmaktadır. Bu nedenle başka bir zamanda, başka

² Bu konu için Körükmez ve diğerlerinin (2020) İzmir, Gaziantep ve Mersin'i, Bodur Ün ve Balkan Şahin'in (2019) Adana ve Mersin'i temel alan çalışmaların yanı sıra Barın'ın (2015) Gaziantep ve Kilis'i temel alan çalışmasına bakılabilir.

bir mekânda yaşayan Suriyeli kadınların deneyimlerinin farklılıklar barındıracağı gerçeği unutulmamalıdır. Nitekim yapılan görüşmelerde kadın sığınmacılar göçün ilk dönemlerinde yaşadıkları deneyimlerin bugünün koşullarından farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle farklı bir tarihte yapılacak benzer bir çalışmada kadınların deneyimlerinin değişebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu türden çalışmaların verileri durağan değildir. Kadınların yaşadıkları deneyimlerin özellikle entegrasyon süreçlerinin başarılı olması durumunda değişimler yaratacağı öngörülmektedir. Bu tez çalışmasında veriler ilk aşamada literatür taraması, ikinci aşamada saha araştırması, son aşamada verilerin analizi şeklinde incelenerek elde edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen veriler şu şekildedir:

Bu görüşmeye katılım gösterenlerin hepsi Suriye İç Savaşı sonrasında zorunlu göçe katılarak Türkiye'ye gelip Mersin'e yerleşmiş olan kadınlardır. Kadınlar zorunlu göçe katılma nedenlerini Suriye'de devam eden iç savaş ortamının yarattığı güvenlik tehlikelerine bağlamaktadırlar. Savaşta rejim güçleri, muhalifler, dış güçlerin desteklediği terör örgütlerinden aynı anda tehdit algılayan kadınlar göç etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Evleri, iş yerleri bombalanan, işgal edilen ve göç etmek zorunda kalan kadınların savaşın suçlusu olarak mevcut rejimi gördükleri anlaşılmıştır. Kadınlar, savaşta herhangi bir tarafı desteklemediklerini ancak Esad yönetiminden de rahatsız olduklarını belirtmişlerdir.

Kadınların göç etme kararları ile ilgili sorulan sorularda, göç kararında kadınların daha çok pasif bir rollerinin olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar göç etmek zorunda olduklarını bilmelerine rağmen, ne zaman, nereye, nasıl göç edecekleri ile ilgili kararları erkekler almışlardır. Göç edecekleri yer hakkında bilgilendirmelerin kendilerine erkekler tarafından yapıldığını anlatan kadınların Türkiye ile ilgili algılarının önceden oluşturulduğunu göstermektedir. Kadınlar Türkiye'de yaşayacakları zorluklara hazır olarak gelmişlerdir. Fakat anlatımlar ile deneyimlerin çoğu zaman uyuşmadığı da görülmüştür. Bu bakımdan kadınlar göç sonrasında ev sahibi ülkenin değerlerini yaşayarak, bizzat deneyimlemişlerdir. Kadınların göç süreci ile ilgili anlatımlarında Suriye'deki hayatlarının ikiye bölündüğü ve anlatımların savaş öncesi/savaş sonrası şeklinde ilerlediği görülmüştür. Bunun yanında Türkiye'deki hayatla ilgili anlatımlarının da iki döneme ayrıldığı gözlemlenmiştir. İlk geldikleri zaman ve şimdiki zaman deneyimlerinin gruplandırılarak anlatıldığı dikkat çekmiştir. Özellikle sosyal dışlanma, yalnızlık, sosyalleşememek, içe kapanma durumlarının olması kadınların içlerinde yaşadıkları bir kavgaya işaret etmektedir.

Zorunlu göç sonrasında kadınların ekonomik, sosyal, siyasi olarak bilinç seviyelerinin arttığı düşünülmektedir. Algıları açılan kadınların, etraflarında meydana gelen olaylara karşı duyarlılıklarının arttığı gözlemlenmiştir. Görüşmelerimde kadınlar daha çok Türkiye'ye ait televizyon yayın akışını takip ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Türk medya haberlerinin takibinin arttığı, Türkiye halkının tutumları ile ilgili sürekli bir anlamlandırma çabasının olduğu dile getirilmiştir. Kendilerini ev sahibi ülke halkından farklı gören Suriyelilerin hareketlerinin "misafir" hareketleri olduğu, ev sahibini rahatsız etmekten kaçınmaya yönelik davranışlar sergiledikleri düşünülmektedir. "Rahatsız etmeme hali" ev sahibi ülke halkı ile iletişim kurulmaya çalışılarak kendilerini ispat etme şeklinde gerçekleşebileceği gibi, bağların tamamen kopartılarak kendi sınırları içerisinde yaşayarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu davranışlar entegrasyon sürecini hızlandırabileceği gibi Suriyelilerin kendilerini dışlamaları ile de neticelenebilmiştir. Dışlama durumu kadınların yalnız, içe kapalı, kopuk olmaları ile sosyal ortamdaki uzaklaşmalarına neden olmuştur. Suriye'deki hayatlarında kendilerine ait olan toprak, ev, vatan haklarını kaybeden kadınların Suriye'ye aitlik hislerinin zedelendiği görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye'de kalış sürelerinin uzadıkça Türkiye'ye bağlılıklarının arttığı ve geri dönme eğilimlerinin azaldığı anlaşılmıştır.

Göç öncesinde içinde bulunulan ekonomik koşullar Suriyeli sığınmacı kadınların göç sonrası hayat koşullarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Göç öncesinde ekonomik koşulları iyi olan ailelerin göç sonrasında da iyi hayat şartlarına sahip oldukları, bununla birlikte göçten önce kötü ekonomik koşullar içinde bulunan Suriyeli sığınmacı kadınların göç sonrasında da kötü şartlar içinde yaşamak zorunda kaldıkları görülmüştür.

Ekonomik seviyelerinin yanında Suriyeli sığınmacı kadınların etnik ve dini farklılıkları da göç sonrası hayatlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Suriyeli sığınmacı kadınlar göç sonrasındaki hayatlarında da daha çok kendileri ile aynı etnik ve dini kesimden olan kişilerle etkileşim içinde olmuşlardır. Kürt kökenli Suriyeli kadın sığınmacıların, yerleştikleri mahallelerde konuşulan dilin aynı olması avantajından dolayı, entegrasyon süreçlerinin yaşadıkları mahalleler bağlamında daha hızlı olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte bu kadınların ülkenin diğer kesimleri ile entegrasyon süreçlerinin daha uzun zaman alacağı düşünülmektedir. Türkiye'de sosyal, siyasi, ekonomik olarak hizmet veren kurumların Türkçe olarak hizmet vermesi Kürt mahallelerine yerleşen Suriyeli kadın sığınmacıların kamu kurumlarına entegrasyonlarının önünde engel oluşturabilir.

Göç sonrasında ilk olarak "misafir" olarak tanımlanmaları ile Suriyeliler de Türkiye’de kalışlarının uzun süreli olduğunu düşünmemişlerdir. İlerleyen süreç içinde ‘geçici koruma statüsü’ kazanmaları ve devamında çoğu Suriyeliye Türk vatandaşlığının verilmesi nedeni ile geçmişi unutmaya ve yeni yerlerini daimileştirmeye yönelik bir tutum sergilenmiştir.³ Kalıcı yerleşimciler olacaklarına yönelik inançları arttıkça Suriyeli kadınların toplumsal değerleri benimsemeye ve entegrasyonlarını arttırmaya yönelik girişimlerde bulundukları bir durum ortaya çıkmaktadır. Kadınların kültürel değerlerin en sadık taşıyıcıları olduğu gerçeğine bakılarak entegrasyonda ilerlemeleri önemli hale gelmektedir. Kadınların Türk mutfağına, Türk televizyonuna, Türk medyasında aşinalıklarının arttığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte telefonlarında kullandıkları klavyelerde dil Arapça olmaya devam etmektedir. Sosyal medya kullanımlarının da kendi dilleri üzerinden ilerlediği görülmüştür. Kültürel değerler taşınmaya devam edilmiştir.

Suriyeli ailelerin genel olarak sosyal hayatları ev-iş-çarşı bağlamında gerçekleşmektedir. Aileler sosyal aktiviteler yapmaya zaman bulamamanın yanı sıra maddi imkânları yeterli olmamaktadır.

Görüşmelerde kadınların ekonomik sorunlarının diğer sorunlar arasından sıyrıldığı görülmüştür. Barınma, gıda, giyim ile ilgili konularda ekonomik hallerinin Suriye’deki hayatları ile kıyaslandığı gözlemlenmiştir. Fakat asıl önemli nokta Suriyelilerin kendilerine yapılan ekonomik yardımlara karşı Mersinlilerin gösterdikleri tepkiler olmuştur. Bu yardımların kendilerine sosyal alanda girdikleri her yerde hatırlatıldığı vurgusu yapılmıştır. Bu yardımlara muhtaç olduklarını dile getiren kadınlar karşılaştıkları tepkilerden rahatsızlıklarını dile getirmektedirler. Özellikle toplu taşıma araçlarında, market-mağaza alışverişlerinde, komşuluk ilişkilerinde Suriyelilere yapılan yardımlarda yerel halkın haksızlık algılarının öne çıktığı durumlarda Suriyeli kadınların sözlü şiddete maruz kaldıkları anlaşılmıştır. Göç sonrasında maddi güçlerini kaybeden kadınlar bu tepkiler karşısında sosyalleşme isteklerini kaybetmektedirler.

Dil bilmeme ve niteliksiz olma nedenleri ile Suriyeli kadınların ekonomik anlamda güçlerini kaybettikleri görülmektedir. Nüfusu yüksek olan ve işgücü ihtiyacının düşük olduğu, işsizlik rakamlarının yüksek olduğu Türkiye’de Suriyeli kadınların iş bulmakta zorluklar çektikleri bilinmektedir. İş bulan kadınların ise düşük maaşlarla

³ Mülteciler Derneği’nin T.C. İçişleri Bakanlığı’na dayandırdığı verilere göre (2020, Mayıs) 30 Aralık 2019 tarihi itibarı ile T.C. vatandaşlığı kazanmış olan 110 bin Suriyeli vardır.

çalıştıkları görülmüştür. Kadınlara karşın erkek Suriyelilerin iş sahalarının daha geniş olduğu görülmüştür. Erkeklerin inşaat, marangoz, seyyar satıcılık şeklindeki işlerle meşgul olabildikleri Türkiye’de, kadınların iş bulmalarının çok daha zor olduğu anlaşılmıştır. Görüşme yaptığımız kadınlardan çalışan kadınların ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar yardımı ile iş bulabildikleri görülmüştür. Özellikle göçün ilk dönemlerinde maddi güçten yoksun kadınlara Mersinlilerin yardım ettikleri, gıda ve ev eşyalarında Suriyelileri destekledikleri görüşmeciler tarafından dile getirilmiştir. Bazı kadınların ise göçün ilk yıllarında (saha çalışması gözlemlerine dayanarak bugün de) manav ihtiyaçlarını Mersin’de kurulan sebze-meyve pazarlarının kapanmasından sonra geride kalanların toplanması ile karşıladıkları görülmüştür. Suriye’de iken de bu kadınların çalışmadıkları fakat evlerinin olduğu, erkeklerin işlerinin olduğu belirtilmiştir. Türkiye’de işleri olmayan erkeklerin açığını kadınlar kapatmaya çalışmaktadırlar. Bu durumda sokaklarda dilenen, çöpleri karıştıran, eski eşyaları toplayan kadınlar çoğalmıştır. Ekonomik güçsüzlük özellikle yoksul ailelerde kadınların gündelik pratiklerinin değişmesinde neden olmuştur.

Göç sonrasında kadının özel alandaki rolünde nitelik olarak ciddi bir değişim yaşanmamakla birlikte nicelik olarak değişimler yaşanmıştır. Çok eşli evlilikler ve çocuk yaşta evliliklerin sayıca arttığı görülmektedir. Ayrıca bu tür evlilikler sadece Suriyeliler arasında değil Türklerle de gerçekleştirilmiştir. Türklerle gerçekleştirilen evliliklerde kurulacak bağlarla ülkede kalıcı yerleşimciler olmak ve aynı zamanda bu durumdan para kazanmak hedeflenmiştir. Zira Türklerle evliliklerde ciddi ‘başlık paraları’ söz konusu olmuştur. Bunun dışında kadınların ve kız çocuklarının cinsel istismarlarının arttığı, evlilik ilişkilerinin ticaret aracı haline geldiği, fuhuşun arttığı görülmüştür.

Ayrıca kadınların çok çocuklu olma durumları devam etmiştir. Suriyeli ailelerin üç çocuk ve üstü aileler olmaları durumunda Türkiye’de sosyal yardımlardan faydalanabileceklerini öğrenmeleri Suriyelilerin en az üç çocuk sahibi olmaya çalışmalarına neden olmuştur. Bununla birlikte Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek derecede dil bilmiyor olmaları nedeni ile hastanelere gitmek istememeleri yüzünden de çok çocuk sahibi oldukları düşünülmektedir. Türkiye’de devlet kurumları ‘tek devlet, tek millet, tek bayrak, tek vatan’ görüşü ile hareket edilmektedir. Dolayısı ile Suriyelilerin kendilerini öteki olarak hissetme duyguları artmaktadır.

Görüşme yapılan Suriyeli kadınların geri dönme eğilimleri çok düşüktür. Suriye’de her şey çok güzel olsa dahi gitmek istemeyen aileler vardır. Türkiye’deki kalış

süreleri uzadıkça kadınların aidiyet duyguları Türkiye'ye doğru akmaktadır. Bu durumda geri dönüş eğilimlerinin gün geçtikçe düşeceği öngörülebilir.

Sonuç olarak, kadın sorunu bireysel, yerel ve ulusal değil, uluslararası ve tarihsel bir sorundur çünkü diğer bütün alanları da kapsar. Kadın her toplumda gelecek neslin çocuklarını doğurup büyütmekte bunun yanında erkeğin gıda, cinsellik ve iletişim ihtiyacını da karşılamaktadır. Göç sonrasında erkek sosyal alanda faaliyet göstermeye ve yeni toplumla iletişim kurar. Bu noktada erkeğin yeni toplumun dilini öğrenmesi ev alanına hapsedilmiş kadına göre daha hızlıdır. Böylece erkek sosyal bir varlık olarak iletişim ihtiyacını giderir. Bununla birlikte göç sonrası süreçte, yeni toplumda, dil bariyerine takılarak kendisini ifade etmekte sıkıntı yaşayan erkek yine de kendisini anlayacak birini bulmada zorluk yaşamaz. Ev alanına hapsedilmiş ve erkeğe bahsedilmiş kadın erkeği dinleyerek onun kendisini ifade etmesine kardeş-anne-eş rolleri ile yardımcı olur.

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Farklı olan bu toplumların halkları birbirinden uzak oldukları sürece diğer toplumdaki cinsiyet rolleri üzerinde doğrudan bir etkide bulunamamaktadırlar. Toplumlar arasındaki uzaklık algılarını kıran göç hareketleri ile bu farklılıklar birbiri ile iletişim içinde olmaya zorlanmaktadır. Göç ile birlikte toplumların ekonomik, sosyal, kültürel değerleri başka toplumlar tarafından bilinir hale gelmektedir. Göç toplumlar arasındaki perdeleri yırtarken toplumlar birbirlerinin farklılıkları ile yüzleşmek ve bu farklılıklar ile yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Özellikle toplumlardaki kadınlık-erkeklik rolleri göç süreçlerinde çeşitli sorunlar yaratabilmekte ve aynı zamanda da dönüşüme uğramaktadır.

Tarihinin en büyük kitlesel göçü ile 2011 Suriye İç Savaşı sonrasında yüzleşen Türkiye'de, göç hareketi içinde bulunan kadınların yaşadıkları sorunlar önem arz etmektedir. Bu sorunların göçün toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkisi bağlamında incelenmesi ile elde edilen sonuçlar göç hareketindeki kadınların deneyimlerinin anlaşılması bakımından değerli olacaktır.

Mersin'de toplam 21 Suriyeli kadın sığınmacı ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen sonuçlara göre kadınlar göç sürecinde sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel alan içinde sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların göç öncesi ve göç sonrası süreçte ikişer döneme bölündüğü görülmüştür. Göç öncesi süreçte savaş öncesi ve savaş dönemi yaşanan sorunların daha çok güvenlik odaklı olduğu gözlemlenmiştir. Göç sonrası süreçte göçün başlangıcı ve "şimdi" ayrımı yapılmaktadır. Göçün başlangıcında ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel olarak her bağlamda sorun yaşayan kadınların, "şimdi" daha çok

ekonomik olarak kısmi bir zorluk içinde oldukları görülmüştür. Sosyal-siyasi hakların öğrenilmesi ile göçün getirdiği zorluklar ile başa çıkma kapasitesinde kısmen bir yükseliş söz konusu olmuştur. Kadınlar Türkiye toplumunun kadına yüklediği hakları öğrendikçe, yeni rolleri üzerinden hareketlerini yeniden şekillendirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abu-Odeh, L. (2018). Arap Toplumlarda Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyetin İnşası. P. İlkaracan içinde, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik (6. Baskı)* (E. Salman, Çev., s. 243-264). İstanbul: İletişim.
- Adıgüzel, Y. (2019). Sosyal ve Kültürel Entegrasyon. E. S. Yılmaz içinde, *Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyeli Kadınların Profil Tarama Çalışması*. KADEM Sığınmacı Kadınlar Sosyoekonomik Araştırmalar Merkezi.
- AFAD. (2014). *Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar*. <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- AFAD. (2016). *Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında*. <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- AFAD. (2017). *Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. <https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>
- Ager, A. & Strang, A. (2008, Nisan). Understanding Integration. A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Ahmed, L. (2018). Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı. P. İlkaracan içinde, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik (6. Baskı)* (E. Salman, Çev. s. 55-75). İstanbul: İletişim.
- Akgül, A., Kaptı, A. & Demir, O. Ö. (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *The GLOBAL: A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1- 22.
- Akın, Ş. (2017). The Effects of Syrian Crisis on German Politics. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, Special Issue, 81-103.
- Akköz Çevik, S. (2016). Suriye’den Türkiye’ye Göçün Etkileri. *GÜSBD*, 5(2), 80-83.
- AKŞAM, (2019). Barış Pınarı Harekâtında son dakika kara harekâtı başladı! TSK 4 noktadan Fırat’ın doğusuna girdi: <https://www.aksam.com.tr/guncel/baris-pinari-harekati-basladi-mi-suriye-operasyonu-baris-pinari-harekati-son-dakika-haberleri/haber-1011666> Erişim Tarihi: 03.11.2019
- Altınay, A. (2016). Milliyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm. A. G. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar (6. Baskı)*, (s. 15-32). İstanbul: İletişim.
- Altun, F. & Birinci, M. (2015). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamalarının Göç Yönetimi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu (29-30 Mayıs)* (s. 3-27). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü.

- AnadoluAjansı. (2019). *Barış Pınarı Harekâtı yerinden edilen Suriyelilere umut oldu*.
<https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/baris-pinari-harekati-yerinden-edilen-suriyelilere-umut-oldu/1606913> Erişim Tarihi: 03.11.2019
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). *Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Ataman, M. & Özdemir, Ç. (2018). Turkey's Syria Policy: Constant Objectives, Shifting Priorities. *Turkey Journal of Middle Eastern Studies*, 5(2), 13-35 DOI: 10.26513/tocd.466046.
- Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(4), 133-204.
- Balaban Salı, J. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (M. Bozkaya, Dü.) *Anadolu Üniversitesi Yayını, 1*, 134-162.
- Barın, H. (2015, Temmuz-Aralık). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56. Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri: <http://www.gam.gov.tr/files/d2.pdf>. Erişim Tarihi: 13.09.2019
- Bayındır Goularas, G. & Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar*, 2(1), 12-40.
- BBC. (2019). Suriye sınırında hazırlık: Türkiye'nin önceki operasyonlarında neler yapıldı? : <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49959630> Erişim Tarihi: 03.11.2019
- BBCNews Türkçe. (2017, Aralık). IŞİD 'sanal halifeliği'nin rolünü yitiriyor mu?: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42293835> Erişim Tarihi: 28.05.2020
- Bennholdt- Thomsen, V. (2018).Kadın Emeğinin Geleceği ve Kadına Yönelik Şiddet, M. Mies, V. Bennholdt- Thomsen & C. V. Werlhof (Der.). *Son Sömürge Kadınlar içinde* (177- 201). İstanbul: İletişim.
- Birinci Gemici, N. (2016). Çalışma Hayatında Dezavantajlı Bir Grup: Göçmenler. *İş ve Hayat Dergisi* (4), 239-261.
- Bodur Ün, M. & Paydak, A. (2017). Küreselleşen Dünyada Düzensiz Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(17), 187-203.

- Bodur Ün, M. & Balkan Şahin, S. (2019). Searching for a Positive Intercultural Transition between Syrian Refugees and Turkish Society, Peleg, S., Editör, *Intercultural and Interfaith Dialogues for Global Peacebuilding and Stability*, IGI Global Publications, 198-229. DOI: 10.4018/978-7585-6.ch009
- Boran, P., Gökçay, G., Devecioğlu, E., & Eren, T. (2013). Çocuk Gelinler. *Marmara Medical Journal*(23), 58-62, DOI:10.5472/MMJ.2013. 02751.1.
- Bostancı, M. (2018). Avrupa ve Göç: Suriyeli Sığınmacılar Perspektifinden Avrupa Birliği'nin Göç Olgusuna Yaklaşımı. *SADAB I. Uluslararası Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu-28-30 Nisan*. Antalya: SADAB.
- Bölge Gündem. (2019). Mersin nüfusu kaç oldu? TÜİK 2018 Mersin ilçe nüfus sonuçları: <https://www.bolgegundem.com/mersin-nufusu-kac-oldu-tuik-2018-mersin-ilce-ilce-nufus-sonuclari-718908h.htm> Erişim Tarihi: 06.07.2019
- Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü. *Aile ve Toplum*, 5(17), 40-50.
- Caldwell, C. (2011). *Avrupa'da Devrimin Yansımaları: Göç İslam ve Batı*. (H. Kaya, Çev.) İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Canatan, K. (2013). Avrupa Toplumlarının Göç Algıları ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Sosyoloji Dergisi*, 3(27), 317-332.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (İ. Akbulut, & B. Bal, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı: Kilis Örneği. *Turkish Studies*, 10(2), 101-122 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7938> ISSN: 1308-2140.
- Cindioğlu, D. (2018). Modern Türk Tıbbında Bekâret Testleri ve Sunni Bekâret. P. İlkkaracan içinde, *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik (6. Baskı)*, (s. 115-132). İstanbul: İletişim.
- Cumhuriyet Gazetesi. (2016). Suriye'de kadın olmak: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/599484/Suriye_de_kadin_olmak.html Erişim Tarihi: 05.08.2019
- Çağlayan, S. (2006, Güz). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 1-25.

- Çelebi, Ö. & Polat, A. (2018). 'Yarının Kadınları' Suriyeli Kadınlarla Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması. *KOU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 81-87, doi:10.30934/kusbed.432041.
- Çelik, Z. (2016). *Göç, Kentleşme ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. <https://www.researchgate.net/publication/326271205>
- Çetin, İ. (2016). Labor Force Participation of Syrian Refugees and Integration: Case of Adana and Mersin Cities. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(4), 1001-1016.
- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 2232-2256.
- Demirhan, Y. & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-62.
- Deniz, C. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri Ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği, *Turkish Studies: International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 101-122.
- DeutscheWelle Türkçe. (2020, Nisan). Pandemi Döneminde Türkiye'de Göçmen ve Mülteciler: <https://www.dw.com/tr/pandemi-d%C3%B6neminde-t%C3%BCrkiyede-g%C3%B6%C3%A7men-ve-m%C3%BClteciler/a-53098563> Erişim Tarihi: 10.06.2020
- Devran, Y. & Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*(25), 35-52, DOI: 10.17829/midr.20162520716.
- Dolunay, Ş. & Dinç, A. (2016). Türkiye'nin Suriyeli Çocuk Gelinleri: Sosyolojik Bir Değerlendirme. https://www.academia.edu/30073025/T%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N_SUR%C4%B0YEL%C4%B0_%C3%87OCUK_GEL%C4%B0NLER%C4%B0_SOSYOLOJ%C4%B0K_B%C4%B0R_DE%C4%9EEERLEND%C4%B0RM E Erişim Tarihi: 23.09.2019
- Duruel, M. (2017, Haziran). Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207-222.
- Dünya Bankası. (2020). <https://www.worldbank.org/en/country/syria/overview> Erişim tarihi: 28.05.2020

- Dünya Ekonomik Forumu. (2020). The Global Gender Gap Report: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017> Erişim Tarihi: 10.06.2020
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020). WHO Coronavirus Disease Dashboard: <https://covid19.who.int/> Erişim Tarihi: 14.06.2020.
- Eken, M. E. (2016). Feminizm, Maskülenite ve Uluslararası İlişkiler Teorisi: Uluslararası Siyasetin Toplumsal Cinsiyeti. R. Gözen içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri (3. Baskı)* (s. 443-492). İstanbul: İletişim.
- Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-22.
- Ekşi, N. (2016). *Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması (1. Baskı)*, . İstanbul: Beta.
- EKŞİSÖZLÜK. (2019). <https://eksisozluk.com/suriyelilerin-cocuk-yapmaya-devam-etmesi--4745842> Erişim Tarihi: 08.07.2019
- Emini, F. T. (2018). *Göç Sonrası Sorunların Çözümünde Sivil Toplum Stratejisi*. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Erdoğan, M. (2017). Syrian-Barometer-2017. <http://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/syrians-barometer-executive-summary.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2020
- Ertaş, H. & Çiftçi Kırac, F. (2017). Türkiye’de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*(13), 99-110.
- Eryılmaz, M. (2019). Suriye Mutfağının Girişimciler Eliyle Türkiye Bağlamına Seyahati: Bir Çeviri Hikâyesi. https://www.academia.edu/38876805/Suriye_Mutfa%C4%9F%C4%B1n%C4%B1n_M%C3%BCltesi_Giri%C5%9Fimciler_Eliyle_T%C3%BCrkiye_Ba%C4%9Flam%C4%B1na_Seyahati_Bir_%C3%87eviri_Hikayesi. Erişim Tarihi: 18.09.2019
- Euronews. (2019, 2 Mart). Türkler 2018'de en çok Suriyeli gelin aldı: <https://tr.euronews.com/2019/03/02/turkler-2018-de-en-cok-suriyeli-gelin-aldi>, Erişim Tarihi: 05.06.2019
- Forced Migration Learning Module. (2019). <http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/forcedMigration/definitions.html>, Erişim Tarihi: 28.10.2019
- FreedomHouse. (2010). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/syria> Erişim Tarihi: 23.04.2019

- FreedomHouse. (2011). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/syria>
Erişim Tarihi: 23.04.2019
- FreedomHouse. (2012). <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/syria-0>
Erişim Tarihi: 23.04.2019
- Gazete Duvar. (2018, 27 Şubat). *Suriye'de 'gıdaya karşılık cinsel ilişki' skandalı!*
[https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2018/02/27/suriyede-gidaya-karsilik-cinsel-iliski-skandalı/](https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya/2018/02/27/suriyede-gidaya-karsilik-cinsel-iliski-skandal/) Erişim Tarihi: 10.10.2019
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç Psikolojisi: Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Sosyal Psikoloji Derlemesi*. Ankara: Pharmakon.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). Göç Tarihi. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>
Erişim Tarihi: 07.21.2019
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). *Uyum Hakkında*. <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkında> Erişim Tarihi: 27.06.2020
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). *Hakkımızda*. <http://gam.gov.tr/tr/hakkimizda.aspx>
Erişim Tarihi: 20.07.2020
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2016). *Türkiye Göç Raporu*. Ankara: İçişleri Bakanlığı
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2009).
https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
Erişim Tarihi: 05.06.2019.
- Güçtürk, Y. (2014). *İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*. Ankara: SETA.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Güneş, F. (2012). *Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika*. İktisadi Araştırmalar Vakfı:
<https://iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf>, Erişim Tarihi: 24.06.2019.
- Haberler.Com. (2014). Mersin'in İki Yüzü: <https://www.haberler.com/mersin-in-iki-yuzu-6441468-haberi/> Erişim Tarihi: 06.08.2019
- Hatahet, S. (2015, Şubat). Suriye'de 'İŞİD'. *ORSAM*, 20.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği. (2016). *Saha: Göçmenlerin Aynasında Türkiye*. İstanbul: Mart Matbaa.
- İçduygu, A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar: 'Siyasallaşan' bir sürecin analizi. *Toplum ve Bilim Dergisi*(140), 27-42.

- İçduygu, A. & Aksel, D. B. (2013- Sonbahar). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. *Perception*, 18(3), s. 167-190.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1023-2023: Ulus- Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: MiReKoç Proje Raporları 1.
- İlkkaracan, P. (2018). *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* (6.Baskı), (E. Salman, Çev.) İstanbul: İletişim.
- İnce, C. (2018). Uluslararası Göç Politikaları: Temel Konular, *Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları* (Ed. M. Talas). İksad Publishing, (ss.4-51)
- İnsan Hakları Derneği. (2013). Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği: <https://www.ihd.org.tr/yok-sayilanlar-kamp-disinda-yasayan-suriyeden-gelen-siginmacilar-istanbul-ornegi/> Erişim Tarihi: 09.08.2019
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948, 10 Aralık). Birleşmiş Milletler: <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/insan-haklari-evrensel-beyannamesi.pdf>, Erişim Tarihi: 06.05.2019
- Kabaklı Çimen, L. & Ersoy Quadır, S. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutumlarının Sivil Katılımları Bağlamında İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 1251-1273, DOI: 10.15869/itobiad.382502.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi. (1985, 14 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 18898): https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2019
- Kandiyoti, D. (2004, Ekim). Identity and its Discontents: Women and the nation, *WLUML Dossier* 26, 45-58.
- Kap, D. (2014- Aralık). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karal, D. & Aydemir, E. (2012, Mart). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. Ankara: USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi USAK Raporları No: 12-01.
- Karasu, M. A. (2018). Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 332-347.

- Karpat, K. H. (2017). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler (3. Baskı)*. (B. Tırnakçı, Çev.) İstanbul: Timaş.
- Kaya Erten, Z. & Zincir, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Özellikleri Yönünden Göç. İ. Aydın Avcı içinde, *Göç ve Göçmen Sağlığı (1. Baskı)* (s. 6-9). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Kaya, E. (2017). Oyun Kuramı Çerçevesinde Suriyeli Mülteci Krizi. S. Turan, & N. Özkural Köroğlu içinde, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Temel Yaklaşımlar* (s. 157-176). London: Transnational Press.
- Kaya Sandal, E; Hançerkıran, M; Tıraş, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Science*, 15(2): 461-883.
- Kıran, A. (2014). Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 2(1), 97-115.
- Korkmaz, A. (2016). Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Akademik Hassasiyetler*, 83-116.
- Koyuncu, A. (2015). Yerel Halkın ‘Açık Kapı Politikası ve Suriyelilere İlişkin Kanaatleri. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu 29-30 Mayıs 2015* (s. 455-479). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü.
- Körükmez, L., Karakılıç, İ.Z & Danış, D. (2020). Mecburiyet, Müzakere, Değişim: Suriyeli Kadınların Çalışma Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet İlişkileri, *Göç Araştırmaları Dergisi*: İstanbul.
- Köylü, M. (2015). Rusya, Türkiye ve Suriye İlişkileri. *Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Akademik Dergisi*, 2(7), 93-115.
- Kurtuldu, K. & Şahin, E. (2018). Göçün Kadın Yaşamı ve Sağlığı Üzerine Etkileri. *Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 37-46.
- Kutlu, Ö. & Kahraman, S. (2017). Türkiye’de Vatandaşlık Politikasının Suriyeli Sığınmacılar Bağlamında Değerlendirilmesi. S. Güleç, & Ş. Pekküçükşen içinde, *Farklı Yönleriyle Göç ve Yönetimi* (s. 16-33). Beau Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399-2413.

- Lagarde, C. (2015). Göç: Küresel Çözüm Gerektiren Küresel Bir Sorun: <https://www.imf.org/external/lang/turkish/np/blog/2015/111115t.pdf>, Erişim Tarihi: 17.08.2019
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*.
- MEB. (2014). Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Konulu Genelge, Sayı: 10230228/235/4145933: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>. Erişim Tarihi: 18.08.2019
- Mernissi, F. (2018). Bekâret ve Ataerki. P. İlkaracan içinde, *Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik* (6. Baskı), (E. Selman, Çev. s. 99-114). İstanbul: İletişim.
- Mies, M. (2018). Cinsiyete Dayalı İşbölümünün Toplumsal Kökenleri, M. Mies, V. Bennholdt-Thomsen & C. V. Werlhof (Der.). *Son Sömürge Kadınlar* içinde (101-151). İstanbul: İletişim.
- Mülga Yönetmeliği. (1994). Resmi Gazete, 30.14.1994, No: 22127: http://www.madde14.org/index.php?title=1994_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi Erişim Tarihi: 14.09.2019
- Mülteciler Derneği. (2019). <https://muleteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim Tarihi: 22.10.2019
- Mülteciler Derneği. (2020). <https://muleteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> Erişim Tarihi: 12.06.2020
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi. (1954, 22 Nisan). Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. http://www.madde14.org/index.php?title=M%C3%BCltecilerin_Hukuki_Stat%C3%BCs%C3%BCne_%C4%B0li%C5%9Fkin_1951_Cenevre_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi Erişim Tarihi: 06.05.2019
- Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü. (1967). *T.C. İçişleri Bakanlığı. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*: [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/M%c3%9cLTEC%c4%b0LER%c4%b0N%20HUKUK%20STAT%c3%9cS%c3%9cNE%20%c4%b0L%c4%b0%c5%9eK%c4%b0N%201967%20PROTOKOL%c3%9c\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/M%c3%9cLTEC%c4%b0LER%c4%b0N%20HUKUK%20STAT%c3%9cS%c3%9cNE%20%c4%b0L%c4%b0%c5%9eK%c4%b0N%201967%20PROTOKOL%c3%9c(1).pdf), Erişim Tarihi: 06.05.2019
- Nagel, J. (2016). Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik. A. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar* (6. Baskı), (A. Bora, Çev. s. 65-102). İstanbul: İletişim.

- Najmabadi, A. (2016). Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: sevmek, Sahiplenmek, Korumak. A. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar* (6. Baskı), (T. Güney, & E. Gen, Çev. s. 129-166). İstanbul: İletişim.
- Neccar, M. (2016). Suriye’den Türkiye’ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar. *İlahiyat Akademi Dergisi*(4).
- NTV. (2015). Suriyeli kadınlar 5 bin TL karşılığında kuma oluyor: <https://www.ntv.com.tr/dunya/suriyeli-kadinlar-5-bin-tl-karsiliginda-kuma-oluyor,0BbjCAJbnkSGAoCIv6QOXw> Erişim Tarihi:05.05.2019
- OdaTv. (2014). Suriyeli kadınlar Türk erkeklerin aklını çeliyor: <https://odatv.com/suriyeli-kadinlar-turk-erkeklerinin-aklini-celior-1009141200.html> Erişim Tarihi: 05.05.2019
- Orhan, O. (2014). IŞİD ile Mücadele, Sınır Geçişleri ve Türkiye, *ORSAM*, 11.
- Öktem, M. S. (2018). *Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri (Baskı 1)*, . İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Örselli, E. & Babahanoğlu, V. (2016, Nisan). Türkiye’nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamuoyu Politikası Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2063-2072.
- Özkarslı, F. (2015). Mardin’de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler, *Birey ve Toplum*, 5(9), 175-191.
- Özlü, Z., Kara, A., & Karkın, V. (2017). Suriye İç Savaşı Sonucunda Oluşan Göç Hareketinin Türkiye’ye Etkisine Dair Bir Değerlendirme: Gaziantep’te Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınların Rehabilitasyonu’. *Geçmişten Günümüze Göç I* (s. 567-577). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Pala, A. (2013). Zorunlu Göç Ve Kadın Deneyimi: Diyarbakır Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pirinççi, F. (2018). Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(2), 39-60.
- Poyraz Tacoğlu, T. (2011, Aralık). Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilik Üzerinde Törenin Etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 114-143, <http://sobiad.odu.edu.tr>.
- Saigol, R. (2016). Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri. A. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar* (6. Baskı), (T. Güney, Çev. s. 227-259). İstanbul: İletişim.

- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Asangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Seçkin, P. (2016). Dile Gelen ‘Göç’ . A. Köksal içinde, *Zamanın İzleri: İşgal, Göç ve Muhacirlik*. (s. 187-197). Trabzon: KATÜ Matbaa.
- Sirkeci, İ. (2017). Turkey’s Refugees, Syrians and refugees from Turkey: a country of insecurity. *Migrationletters*, 14(1), 127-144. DOI: <https://doi.org/10.33182/ml.v14i1.321>.
- Sözcü. (2015, 18 Ocak). *Suriyeli kadınlara korkunç fuhuş tuzağı*. <https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/suriyeli-kadinlara-korkunc-fuhus-tuzagi-714104/>
- Steans, J. (2014). Küreselleşme ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlik. D. Held, & A. McGrew içinde, *Küresel Dönüşümler: Büyük Küreselleşme Tartışması (2. Baskı)* (s. 540-549). Ankara: Phoenix.
- Syrian Revolution Martyr Database. (2016). <http://syrianshuhada.com/default.asp?lang=en&a=st&st=1>. Erişim Tarihi: 21.06.2019
- Şahin, B. (2010, Güz). Almanya’daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig*, (55), 103-134.
- Şanlıöz, S. A. (2016). Dış Göç Olgusunun Düzensiz Göç Gerçeği: Karşılaşılan Etkilere Ekonomik ve Sosyolojik Çözüm Önerileri’. *Sosyoekonomi*, 24(30), 139-145.
- Şimşek, A. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. (M. Bozkaya, Dü.) *Anadolu Üniversitesi Yayını*, 1, 116- 141.
- Şeker, D. & Uçan, G. (2016, Mart). Göç Sürecinde Kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199-215.
- Şentürk Kara, E. & Yılmaz, M. B. (2015). *Malatya Yerel Basınında Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Haberlerin İncelenmesi*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/269348>. Erişim Tarihi: 29.07.2019
- Şerifsoy, S. (2016). Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi. A. Altınay içinde, *Vatan, Millet, Kadınlar* (6. Baskı), (s. 167-200). İstanbul: İletişim.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, Erişim Tarihi: 25.07.2019

- Tamzok, N. (2018). ABD'nin enerjisinde değişim ve Trump'ın Suriye Politikası: <http://www.enerjigunlugu.net/icerik/26769/abdnin-enerjisinde-degisim-ve-trumpin-suriye-politikasi.html> Erişim Tarihi: 08.10.2019
- Tanrikulu, F. (2018). Suriye krizi sonrası Türkiye'deki sığınmacıların ve göçmenlerin eğitimi: Geçmiş, bugün ve gelecek perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604. doi: 10.17218/hititsosbil.450208.
- Tekelioğlu, M., Doğan, A., & Çelebi, F. (2015). Türkiye'de Göç Politikalarının Gelişimi ve Mevcut Durum. *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, 29-30 Mayıs (s. 3-27). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü.
- Tekin Yılmaz, T. (2005). Göç'ün Kadın Yaşamı Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Tilly, C. (2014). *Demokrasi (2. Baskı)*. (E. Arıcan, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Tuğsuz, N. & Yılmaz, A. (2015). Siyasi Partilerin Mülteci Politikaları, SETA Perspektif, Sayı: 106
- UNHCR. (2019). Syria Regional Refugee Response: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Erişim Tarihi: 21.10.2019
- UNHCR The Global Report. (2017). http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2017/pdf/GR2017_English_Full_Lowres.pdf Erişim Tarihi: 20.10.2019
- UNHCR Türkiye İstatistikleri. (2019). <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> Erişim Tarihi: 28.05.2020
- UNİCEF. (2014). Suriye Krizi: Aylık İnsani Durum Raporu: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Suriye%20Krizi%20Ayl%C4%B1k%20%C4%B0nsani%20Durum%20Raporu%20-%2016%20EYL%C3%9CL%20-%2013%20EK%C4%B0M%202014.pdf> Erişim Tarihi: 20.10.2019
- UNİCEF. (2020). Global Status Report on Preventing Violence Against Children: <https://www.unicef.org/sites/default/files/2020-06/Global-status-report-on-preventing-violence-against-children-2020.pdf> Erişim Tarihi: 27.06.2020
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: Öteki bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *ZFWT*, 3(6), 65-89.

- Werlhof, C. V. (2018). Proletarya Öldü Yaşasın Ev Kadınları, M. Mies, V. Bennholdt-Thomsen & C. V. Werlhof (Der.). *Son Sömürge Kadınlar* içinde (259- 279). İstanbul: İletişim.
- Vox. (2017). *Syria's war: Who is fighting and why?*
<https://www.youtube.com/watch?v=JFpanWNgfQY> Erişim Tarihi: 20.06.2019 a
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. Baskı)*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, A. (2017, Ocak-Haziran). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 31, 36-67.
- Yılmaz, A. (2014, Kış). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 36-67.
- YUHK. (2019). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. 06 20, 2019 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> adresinden alındı
- Yüceşahin, M. M., Tilbe, A., & Sirkeci, İ. (2016). Göç Dergisi ve Göç Konferansı. *Göç Dergisi*, 3(2), 139-142.

EKLER

Ek.1: Derinlemesine Mülakat Görüşmesi Çerçeve Sorular

1.İSİM
2.YAŞ
3.MEDENİ DURUM
4.KAÇ YILINDA GELDİNİZ TÜRKİYE'YE?
5. NEDEN TÜRKİYE?
6. GELMEDEN ÖNCE TÜRKİYE HAKKINDA NELER BİLİYORDUNUZ?
7. NEDEN MERSİN?
8.TÜRKİYE'DE ve MERSİN'DE TANIDIĞINIZ KİMSE VAR MIYDI?
9. ŞU ANDA BAŞKA BİR ÜLKEYE GİTMEK İSTER MİSİNİZ? NEDEN?
10. GÖÇ ETME KARARINI KİM VERDİ? YANINIZDA BAŞKA AKRABANIZ, ARKADAŞINIZ VAR MIYDI?
11. NASIL GELDİNİZ? (HANGİ YOLLARI KULLANARAK- İLK OLARAK HANGİ ŞEHRE GELDİN?)
12.TÜRKİYE'YE İLK GELDİĞİNİZDE NEREDE, KİMİNLE BERABER KALDINIZ?
13. İLK GELDİĞİNİZ ZAMAN TEMEL İHTİYAÇLARINIZI NASIL KARŞILADINIZ?
14. EN ÇOK HANGİ ANLAMDA ZORLUK ÇEKTİNİZ?
15. ŞU ANDA NEREDE KALİYORSUNUZ? EV SAHİBİ MİSİNİZ YOKSA KİRA MI ÖDÜYORSUNUZ?
16. ŞU ANDA KALDIĞINIZ EVDE KAÇ KİŞİSİNİZ?
17. TÜRK VATANDAŞLIĞI ALDINIZ MI?
18. TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL HAYAT HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ? SURIYE'DEKİ KÜLTÜR İLE BENZER VE FARKLI YÖNLERİ NELER?
19. SOSYAL ANLAMDA SİZİ EN ÇOK ZORLAYAN ŞEY NEDİR?
20. TÜRKİYE'DEKİ EKONOMİK HAYAT HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ? SURIYE'DEKİ EKONOMİK HAYAT İLE BENZER VE FARKLI YÖNLERİ NELER?
21. EKONOMİK OLARAK SİZİ EN ÇOK ZORLAYAN ŞEY NEDİR?

22. TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ HAYAT HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ? SURIYE'DEKİ SİYASİ HAYAT İLE BENZER VE FARKLI YÖNLERİ NELER?
23. SİYASİ OLARAK SİZİ EN ÇOK ZORLAYAN ŞEY NEDİR?
24. MERSİN'DE EVDE, OKULDA, İŞTE, SOKAKTA, TOPLU TAŞIMA ARAÇLARINDA, ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNDE SİZE KARŞI NASIL BİR TUTUM VAR? BU TUTUMU NASIL ALGILIYORSUNUZ?
25. DAHA ÖNCE MERSİN'DE SÖZLÜ, FİZİKSEL, PSİKOLOJİK OLARAK RAHATSIZ EDİLDİNİZ Mİ?
26. GÖÇ SONRASINDA HAYATINIZDA NE DEĞİŞTİ?
27. ŞU ANDA ÇALIŞIYOR MUSUNUZ? ÇALIŞIYORSANIZ NE İŞ YAPIYORSUNUZ? SURİYE'DE İKEN NE İŞ YAPIYORDUNUZ? ŞU ANDA YAPTIĞINIZ İŞ SURİYE'DEKİ İŞİNİZLE AYNI MI?
28. SOSYAL OLARAK NE TÜR AKTİVİTELER YAPIYORSUNUZ?
29. MERSİN'DE NERELERİ GEZDİNİZ?
30. EV İŞLERİNİ KİM YAPIYOR?
31. GÖÇ SONRASINDA AİLE İLİŞKİLERİNİZDE DEĞİŞEN BİR ŞEYLER OLDU MU? NE TÜR DEĞİŞİKLİKLER GÖZLEMLİYORSUNUZ?
32. İLK GÖÇ ETTİĞİNİZ ZAMAN NE HİSSEDİYORDUNUZ?
33. ŞU ANDA NE HİSSEDİYORSUNUZ?
34. SURİYE'YE DÖNMEK İSTER MİYDİNİZ?

Ek.2: Görüşmecilerin Profilleri:

AD:	YAŞ:	MEDENİ HALİ:	EĞİTİM DURUMU:	ÇALIŞMA DURUMU:	GÖRÜŞME SAYISI:	KONUŞULAN DİL
K-1	20	Bekâr	Üniversitede Öğrenci	Çalışmıyor	3 kere: 60 dk. (1 Yüz yüze görüşme, 2 telefon görüşmesi)	Türkçe
K-2	35	Evli	Eğitimsiz	Terzi	1 kere (40 dk)	Kürtçe
K-3	21	Bekâr	İlköğretim (8 yıl)	İşsiz	1 kere (30 dk)	Türkçe
K-4	24	Bekâr	İlköğretim (8 yıl)	İşsiz	2 kere (40 dk)	Kürtçe
K-5	24	Evli	İlköğretim (8 yıl)	Ev Hanımı	1 kere (20 dk)	Türkçe
K-6	26	Bekâr (Nişanlı)	Üniversite Mezunu	Öğretmen	3 kere (80 dk)	Türkçe
K-7	24	Evli	İlköğretim Mezunu	Ev Hanımı	1 kere (45 dk)	Arapça
K-8	32	Evli	Eğitimsiz	Ev Hanımı	1 kere (30 dk)	Arapça
K-9	55	Evli	Eğitimsiz	Ev Hanımı	2 kere (60 dk)	Kürtçe
K-10	35	Evli	Eğitimsiz	Ev Hanımı	1 kere (45 dk)	Arapça
K-11	28	Evli (Resmi nikâh yok)	İlkokul mezunu (% yıl)	Çiftçi	1 kere (60 dk)	Türkçe
K-12	21	Bekâr	Üniversite	Öğrenci	1 kere (45 dk)	Türkçe

K-13	27	Bekâr (Boşanmış)	Üniversite Mezunu	Öğretmen	2 kere (40 dk)	Türkçe
K-14	36	Evli	Eğitimsiz	Ev Hanımı	1 kere (20 dk)	Arapça
K-15	23	Bekâr	İlköğretim (8 Yıl)	İşsiz	1 kere (30 dk)	Kürtçe
K-16	27	Evli	Üniversite Mezunu	Öğretmen	1 kere (45 dk)	Türkçe
K-17	35	Evli	Üniversite Mezunu	Öğretmen	3 kere (90 dk)	Türkçe
K-18	22	Bekâr	Üniversite	Öğrenci	1 kere (30 dk)	Türkçe
K-19	27	Bekâr	Üniversite Mezunu	Öğretmen	1 kere (30 dk)	Türkçe
K-20	32	Bekâr	Eğitimsiz	Ev Hanımı	1 kere (45 dk)	Arapça
K-21	34	Evli	Eğitimsiz	Ev Hanımı	1 kere (30 dk)	Kürtçe

Ek.3: HAYATA DESTEK DERNEĞİ GÖRÜŞMESİ (12 Kasım 2019)

Hayata Destek Derneği: Mersin (Kişisel İletişim, 12 Kasım 2019)	5 sosyal çalışmacı (3 erkek, 2 kadın)	1 kere (60 dk)
---	--	----------------

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hicran ÇOKYAMAN
Doğum Yeri : Bitlis
Doğum Tarihi : 10.10.1994
Yabancı Dili : İngilizce
E-Posta : Hicran2013@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

2017-2020 Çukurova Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı (Tezli), Adana.
2012-2016 Erciyes Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Lisans Programı
Talas/ Kayseri
2011-2012 Erciyes Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu Talas/ Kayseri
2008- 2011 Ağrı Dağı Anadolu Lisesi, Ağrı